

banka ve ekonomik yorumlar

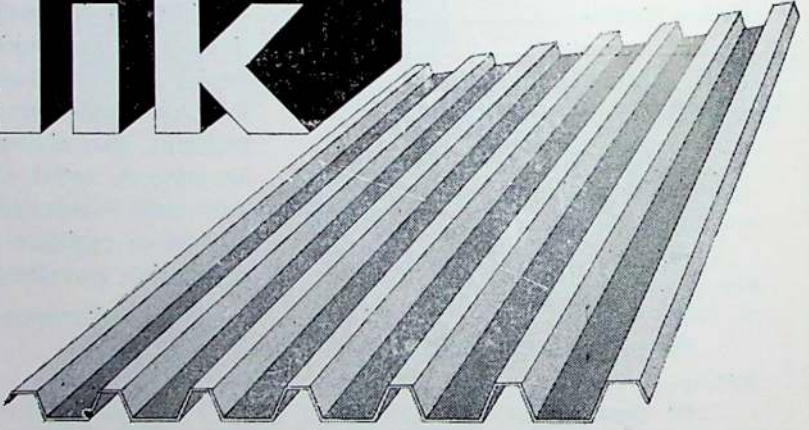
BU SAYIDA :

Okurlara Mektup	3
Ekonomik Yorumlar	5
Prof. Dr. Mustafa A. Aysan Memduh Güngüpoğlu Dr. T. Güngör Uras Dr. Halûk Ünal Dr. Öztin Akgüç	
Ayın Ekonomik Olayları	23
Doç. Dr. Yıldırım Kılış	
AET Tasarruf Bankaları Grubu 12. Genel Kurul Toplantısı	29
Dr. Halûk A. Kabaalloğlu	
Sermaye Piyasası	35
Dr. Şeref Türen	
Söyleşi : Türk Ekonomisinin Yönetim Sorunları	39
Şakir Eczacıbaşı Besim Baykal	
Kredi Değerliliği Kavramı ve Türkiye'nin Durumu	47
Dr. İhsan Ersan	
İstikrar Programlarında Fatura Kime Çıkıyor?	53
Halûk Ferden Gürsel	
Bankacılık, Bankerlik ve Para Piyasasındaki Gelişmeler	61
Falk Y. Başbuğ	
Euromoney	69
Hülya Kabaalloğlu	

«Türkiye'nin ekonomik başarısı; Hazine, Merkez Bankası ve Devlet Planlama Teşkilâtı arasındaki işbirliğine bağlıdır. Bunların, ülke ekonomisinin en etkin ve yetkili kişileri olan tepe yöneticilerinin, birlikte ve eşgüdüm içinde çalışmaları zorunludur.»

Ekonomik Yorumlar

Yeni lik

trapezoidal

ALÜMİNYUM
ÇATI
CEPHE ve
TAVAN KAPLAMA
ELEMANI

- Daha geniş aşık aralığı
- Daha az demir kullanımı
- Daha az işçilik
- Daha kolay ve süratli montaj

DETAYLI BİLGİ İÇİN TEKNİK ELEMANLARIMIZ HİZMETİNİZDEDİR

Merkaz : Büyükdere Cad. No. 48 Kat 5 İSTANBUL Tel. : 66 33 00 (4 Hat)
İzmir İrtibat Bürosu : Cumhuriyet Bulvarı 1280 Sok. 4 B/8 İZMİR Tel. : 12 60 68
Ankara İrtibat Bürosu : Yunus Cad. No. 83/8 Kavaklıdere ANKARA Tel. : 28 15 06
Fabrika : Gebze Dilovası

 NASAS
ALÜMİNYUM SAN. ve TİC. A.Ş.

basım sanayiinde öncü ve önder.

Çağdaş basım anlayışının ülkemizde yaygın bir biçimde yerleşmesine öncülük eden, konusunda uzmanlaşmış yetkili elemanları ve güçlü örgütü ile, yoğun basım işlerini gerçekleştiren Hürriyet/Ofset, şimdi de ülkemizin dört büyük kentinde İstanbul, Ankara, İzmir ve Adana'daki, kuruluş basım tesislerinden, geniş yararlanma olanağı yaratıyor. Ofset basım konusundaki tüm gereksinmelere yanıt verebilecek boyutta ve nitelikteki Hürriyet/Ofset tesisleri, kapılarını tüm kuruluşlara, iş adamlarına ve yöneticilere açıyor. Çok renkli dergi baskısından yüksek tirajlı günlük yayın organına, ambalaj kağıdından takvim ve afişe kadar her türlü kağıda ofset basım için sorumluluğunuzu ve sorunlarınızı güvenerek aktarabileceğiniz yetkili uzman kuruluş olarak baskı olanakları ile emrinizde ...

Dizgisinden pikajına, renk ayırımından montajına kadar ofset baskının içerdiği tüm hizmetleri, Hürriyet/Ofset güvencesi ile gerçekleştiriyor...

HÜRRIYET/OFSET

başvurular için telefon; 28 50 20

YAPI ve KREDİ BANKANIZ

Türkiye'nin her iline yayılmış

576'yı aşkın

şubesi ile sizlere
daima en iyi ve en yeni

Bankacılık
hizmetlerini
sunmaktadır.

YAPI ve KREDİ BANKASI

Daima en iyi hizmet

banka ve ekonomik yorumlar

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.

Adına Sahibi
Bülend Çorapçı

Yazı İşleri Müdürü
Dr. Öztin Akgüç

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Mustafa A. Aysan (Başkan) • Erol Aksoy • Dr. Orhan Altan • Prof. Dr. O. Fikret Arkun • Besim Baykal • Prof. Dr. Nasuhi Buursal • Mehmet Gün Çalika • Şinasi Çelik • Ahmet Demirel • Necdet Durakbaşı • Kaya Erdem • Özhan Eroğuz • Oktay Ersoy • Prof. Dr. Cumhuriyet Ferman • Prof. Dr. Emre Gönensay • Memduh Güpgüpoğlu • Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu • Erhan Işıl • Av. Dr. Halûk Kabaalioğlu • Adnan B. Kafaoğlu • A. Nazif Keyman • Doç. Dr. Yıldırım Kılış • Kemal Kurdaş • Doç. Dr. Kemal Kurtuluş • Nuh Kuşçulu • Ziya Nebioğlu • Ergin Neng • Ertan Özgür • Ertuğrul Soysal • Osman Nuuri Torun • Prof. Dr. Kemal Tosun • Prof. Dr. Baran Tuncer • Av. Fikret Tuncer • Doç. Dr. Gül G. Turan • Turhan Tümay • Dr. T. Güngör Uras • Dr. Halûk Ünal • Doğan Yalım • Prof. Dr. Yüksel Koç Yalkın.

Basım-Yayım Danışmanı
M. Tarık Yaşa

İdare Müdürü
Halûk Bal

OKURLARA MEKTUP

Sevgili Okurlarımız,

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, bu sayıda, kapağından son sayfasına kadar, değişik bir biçimde karşınıza çıkmaktadır. Her ay sürekli verilen yazılar için özel başlıklar hazırlanmış, çeşitli hurufat karakterleri kullanılmış, bazı yazıların boyu olduğu kadar kısaltılmıştır. Bu değişikliklerin amacı, Dergi'yi sizin için daha çekici ve rahat okunabilir hâle getirmektir. Uygun karşıladığınız takdirde, bu tür çalışmalarımız sürdürülecektir.

Öte yandan, başta kâğıt ve baskı olmak üzere, çeşitli maliyet kalemlerindeki hızlı artışları bir ölçüde karşılayabilmek için, Dergi'nin reklam fiyatları ayarlanmak zorunda kalmıştır. Gerçekte, halen 4500 basan ve bunun hemen hemen tamamı satılan ve dağıtılan Dergi'nin yeni reklam fiyatları, benzer yayım organlarına göre yine de düşük tutulmuştur. Bu konuda, Dergi'ye reklam veren kuruluş ve ajansların, bizi anlayışla karşılayacaklarına inanıyoruz.

Dergi'nin bu sayısında, güncel ekonomi ve bankacılık konularında; yeni görüşleri, yorumları ve haberleri içeren yazılar sunulmaktadır. Bunları, her zaman olduğu gibi ilgi ile izleyeceğinizi umuyoruz.

Saygılarımızla,

AYLIK DERGİ

AĞUSTOS 1979

YIL : 16

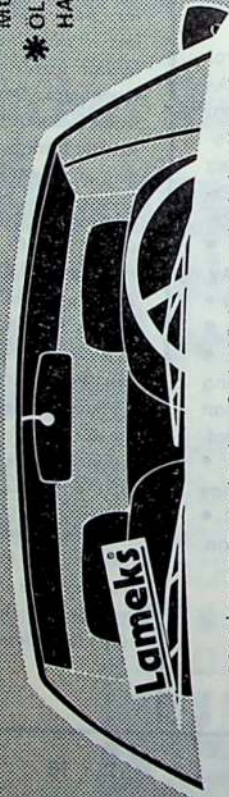
SAYI : 8

30 LİRA

İDARE YERİ: Çatal Çeşme Sokak No. 17 Kat 4; Cağaloğlu - İstanbul • **TELEFON:** 26 34 11 • **YAYINLAŞTIRMA:** P.K. 769; Karaköy - İstanbul • **AÇIKLAMA:** Dergimizde çıkan yazılar kaynak göstermek şartıyla iktibas edilebilir • **YILLIK ABONE:** 360.— TL.; Öğrencilere: 180.— TL. • **ABONELİK FİYATLARI:** Arka Kapak 6.000.— TL., Kapak İşleri 4.500.— TL., Tam Sayfa 3.500.— TL., Tam Sayfa 2.000.— TL., Renk Farkı 1.000.— TL. • **BASKI:** Met/Er Matbaası, Telefon: 28 28 90 • **BASKI TARİHİ:** 7 Ağustos 1979 • Her ayın birinci haftası içinde yayımlanır •

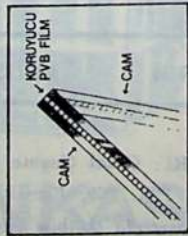
Lameks® oto camları yolda bırakmaz!

- * OPTİK KALITE
- * YÜKSEK DARBE MUKAVEMETİ
- * OLÇU VE KALIP HASSASİYETİ

POLYİNİLE BÜTYRAL (PVB)

CAMLA EN İYİ BİRLEŞEN BİR
PLASTİK BAĞLAYICI ELEMANDIR.
POLYİNİLE BÜTYRAL YIRTIL
MAZ,KOPMAZ;ESNEKTİR,
KUVVETLİDİR, Lameks,EMNİ,
YETİNİ BUNYESİNDEKİ ULUS
LARARASI STANDART
KALINLIKTAKİ PVB FİLM'DEN
ALIR.

Sertleştirilmiş oto camları kırılınca bir anda önünüzü göremez, güç durumda kalırsınız. Anında yumrukla kırıp durmak için uygun bir yer bulunmaz gerekirse... ve bu saniyeler içindeki kötü ihtimalleri her sürücü çok iyi bilir.

Bundan sonrası ise bir dramdır, hele uzun yoldaysanız.

Çok katlı Lameks Oto Emniyet Camları faklıdır. Dağılımaz. Önünüzü daima göre bilirsiniz. Dağılmayı camlar arasındaki PVB koruyucu film tabakası önler. Güvenle sürebilirsiniz otonuzu Lameks sizi yolda bırakmaz.

Çok katlı Lameks Oto Emniyet Camları farklıdır. Dağılımaz. Önünüzü daima görebilirsiniz.

Genel Dağıtım:

Cam Pazarlama A.Ş.

Valikoncağı Cad. No. 73 Nişantaşı - İSTANBUL
Tel : 47 06 66 - 46 80 27

Lameks®
ARACINIZDA CAN GÜVENLİĞİ

ekonomik yorumlar

AÇIK OTURUM

KATILANLAR :

- Prof. Dr. Mustafa A. AYSAN
- Memduh GÜPGÜPOĞLU
- Dr. T. Güngör URAS
- Dr. Halûk ÜNAL

YÖNETEN :

- Dr. Öztin AKGÜÇ

AKGÜÇ — Toplantıya katıldığınız için çok teşekkür ederim. Bugün tartışmak istediğimiz konu; son aylarda görülen hızlı emisyon ve mevduat artışı, banka kredilerindeki gelişmeler ve bunların ekonomik etkileridir. Ayrıca bu hızlı artışın nedenleri üzerinde durmak istiyoruz. Müsaade edersemiz, ilk sözü Sayın Güpgüpoğlu'na verelim. Kendileri son aylardaki emisyon ve mevduattaki hızlı artışı ve bunun nedenlerini bize açıklasınlar. Buyrun Sayın Güpgüpoğlu.

İnanılmaz emisyon artışı

GÜPGÜPOĞLU — Efendim, ben daha ziyade emisyondaki artış üzerinde durmak istiyorum. Eğer izin verirseniz, önce yaşadığım bir olayı anlatarak sözlerime başlayayım. Merkez Bankası'nın haftalık durumlarını muntazaman takip ederim. Bildiğiniz gibi, emisyondaki artış o kadar inanılmaz boyutlara ulaştı ki, benim görevden ayrıldığım tarih olan 1975 yılı başındaki 32 milyar liralık tedavüldeki banknotlar rakamı, «Gerçekten o kadar mıydı?» diye gecenler-

de hafızamdan şüphe ettim ve açık eski kayıtlara baktım. 4,5 yılda emisyon 32 milyar liradan 142 milyar liraya çıkmıştır. Cidden inanılır gibi değil. İnsan zaman içinde yavaş yavaş buna alışıyor, ama bir de geçmişe dönüp karşılaştırdığınız zaman, acı gerçekleri görüyoruz.

Benim kanaatim şudur: Enflasyon, ülkemizdeki sosyal, politik ve ekonomik musibetlerin baş sorumlusu ve en önde gelen sebebidir. Bunun Türkiye'deki baş unsuru olan banknot emisyonunu kontrol altına almadıkça, bunu bilinçli bir ekonomik politikayla yönetmedikçe, enflasyon belâsından kurtulmamıza imkân yoktur. Merkez Bankası'nın haftalık vaziyetleri, benim kanımca ekonominin en önemli göstergelerinden biridir. Zaten ilgili kanun, kamu bundan haberdar olsun diye, «Banka bülteni her ay, her hafta yayınlanır.» demek suretiyle bunun için bir mecburiyet de getirmiştir. Maalesof bizde buna gereken dikkatin gösterildiğini sanmıyorum. Bir iki ajans bülteninde, bir iki makalede zikrediliyor ve öylece kalıyor. Haftalık vaziyetlere 1978 sonunda

ve bu yılın başlarında yeni bir şekil verildi. Bu uygulama daha iyi oldu, vaziyet daha kolay anlaşılır şekle girdi. Ama buna rağmen, bazı kalemlerin mahiyeti kolay anlaşılır durumda değildir. Zaman zaman açıklamalar yapılması, kamuoyunun hem aydınlatılması hem dikkatinin çekilmesi, bu bakımdan çok yararlı olacaktır. Ekonomik bilgilerin devlet sırrı olarak muhafazası zihniyetini artık bırakmamız lâzım geliyor. Her şeyin açıkça görüşülmesinde ve görülmesinde bence sayısız faydalar vardır.

Gelelim banknot emisyonuna... Emisyon, bu yılın başından 6 Temmuz 1979 gününe kadar 113.6 milyardan, 149 milyara çıkıyor. Bir başka deyişle 34.4 milyar artıyor. Böylece, bütün bir 1978 yılı artışı olan 35.8 milyar liraya eşit bir rakama varılmış oluyor. Bu durum karşısında herkes maalesef kös dinliyor ve aldırıyor. Böyle şey olmaz. Tabii bütün bunlar, işin gözlem ve yakınma tarafıdır. Asıl mesele, bu durumu önleyecek çareyi bulmak ve gerekli tedbiri almaktır. İşin çözümü ordadır. Önce bu meselede bir hususu iyice tespit etmemiz gerekiyor. Para ve döviz sorunumuzu Merkez Bankası'nı zorlayarak çözümlenmeye çalışmak, maalesef doğru yol değildir. Belki o an için yararlı olur, ufunet giderilir, ateş azıcık düşürülür; ama hastalığın bu şekilde geçici olarak tedavisinden bir hayır gelmez. Bilâkis ilerisi için daha güç durumlar yaratılmış olur. Biz, maalesef bu hatayı sık sık tekrarlıyoruz. Uzun vadeli tedbirleri zamanında ve tam olarak almıyoruz. Ondan sonra da, kaba deyimim ile, yumurta kapıya geldiği zaman; «Efendim, devlet ay başında para ödeyemez hale getirilir mi?» yahut «Para yok, diye falan önemli kamu görevi yapılmaz mı?» diyerek Merkez Bankası'nı zorluyoruz ve paraları alıyoruz. Birine, ikisine, üçüne mukavemet edilse bile, dördüncüsüne mukavemet edilemiyor. Hayır, dediğiniz zaman bütün bu yapılmayan işlerin sorumlulukları da size yükletilmek isteniyor. Aynı tutum döviz gereksinimleri için de geçerlidir. Ben bunları çok yaşadım. Diyeceğim şudurki, bu tutumdan behemahal vaz geçmeliyiz. Aksi takdirde planın, programın ve para kredi politikasının ne anlamı var? Hemen şunu ilâve edeyim. Hiç kuşkusuz amaç, para ar-

zını gereksiz şekilde kıyarak düşük seviyede tutmak ve bu yoldan denge sağlamak değildir. Çünkü bunun sonu; ekonomide durgunluk, işsizlik, kalkınma hızının değişmesi, düşmesi ve sosyal huzursuzlukları ortaya çıkmasıdır. Marifet, para arzını gerekli optimum düzeyde tutarak, aşırı talep şişkinliğine meydan vermemektir. Gecenlerde Sayın Güngör Uras'ın makalesini okudum, kendisini çok takdir ettim. Belirttiği gibi, kızışmaya meydan verilmemelidir. Asıl mesele burdadır. Bu başarılılınca, mevcut kaynak ve olanaklar sağlıklı şekilde üretim artışı yönlemlendirebilir. Buradan temel soruna geçmiş oluyoruz.

Serseri paralar

Hepinizin bildiği gibi, bizim asıl sorunumuz üretim yetersizliğidir. Yeterince üretim yapılabilsen, arz artmış olacak ve talep baskısı ekonomide şimdiki gibi şiddetli olmayacak ve sonuçta reel tasarruf miktarı da yetersiz kalmıyacaktır. Tabii tasarruflar da yatırımların finansmanına kaynak olacaktır. Para arzının gerekli optimum düzeyde tutulması, dedim. Oysa durum bugün tam tersinedir. Para hacmini oluşturan en önemli unsur olan banknot emisyonu, bütçe ve KİT açıkları dediğimiz iki büyük dev'in, iki büyük canavarın doymak bilmez açlığını gidermek için inanılmaz boyutlara varmış durumdadır. Son zamanlarda bunlara yeni unsurlar, yeni etkenler de eklendi ki ben bunları çok enteresan ve üzerinde durulmaya değer görüyorum. Bunlardan birincisi, enflasyonu boyuna körükleyen yüksek kârlardır. Çok kazanan girişimciler kârlarının büyük kısmını yatırımlara yöneltmiyorlar. Böylece fiyat artışına âdeta öncülük ediyorlar. İkinci ve daha önemli bulunan bir olay da, halihazırda piyasada başıboş paraların dolaşmakta olmasıdır. Bankacılık çevrelerinde halen bu konu tartışılıyor. Özellikle sanayi ürünlerinde bugün «Maliyet-Fiyat» ilişkisi diye bir kavram kalmamış olduğu için; malınızı neye tutturabilirsiniz o fiyatla satıyorsunuz ve elinize bol paralar geçiyor. Ama bunlar, «faturasız satışlar» dediğimiz defterlere, kayıtlara geçmeyen sa-

AÇIK OTURUMA KATILANLAR: Yukarıdaki fotoğrafta, soldan sağa doğru; Prof. Dr. Mustafa A. Aysan (İ. Ü. İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi), Dr. Öztin Akgüç (Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi Yazı İşleri Müdürü), Dr. T. Güngör Uras (Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği Genel Sekreteri), Memduh Güpgüpoğlu (Yapı ve Kredi Bankası A. Ş. Yönetim Kurulu Başkan Vekili) ve Dr. Halük Ünal (İ. Ü. İşletme Fakültesi).

tişler şeklinde olduğu için, karşılığında alınan paralar mevduat olarak bankalara yatırılmamaktadır. Bunlara «serseri paralar» denilebilir. Bazı ekonomilerde de zaman zaman görülmüştür. Bunlar, serseri paralar halinde bugün ülkemizde dolaşmaktadır. Üstelik, kızışmanın sebeplerinden birisi olan bu paralardan ekonomi de istifade edememektedir.

AKGÜÇ — Sayın Güpgüpoğlu, sözünüzü kesiyorum ama, ekonomi galiba bundan yararlanabiliyor. Çünkü, bildiğimiz ya da duyduğumuz kadarı ile, bu paralar el altından plase ediliyor ve bunlara çok yüksek faizler ödeniyor. Bir kısmı Bankacılık Sistemi'nden geçerek, bir kısmı da Bankacılık Sistemi'nden geçmeden plase ediliyor. Gözlemlerimize göre, bu paralar ekonomide dolaşıyor. Birtakım işadamları, çok yüksek faizler ödeyerek bu paraları alma ve kullanma imkânına sahip oluyorlar. Genellikle de bu paralar spekülatif amaçla kullanılıyor.

GÜPGÜPOĞLU — İşte ben de o noktaya gelmek istiyorum. Bu paralar neticede bizi normal yollarımızdan, saptırıyorlar ve düzeni büsbütün bozmuş oluyorlar.

AKGÜÇ — Sayın Güpgüpoğlu, bir hususta da görüşünüzü alalım. Bu yıl emisyondaki artış, özellikle son iki ayda görülüyor. Yani, nisana kadar çok anormal bir artış yok, 126 milyar olarak geliyor. Fakat izleyen iki ay ve özellikle haziran, büyük artışların olduğu bir ay. Emisyon, haziran ayında 134-135 milyardan 6 temmuzda 149 milyara kadar çıktı. Yani 14 milyarlık bir artış gösterdi. Gerçi 13 temmuzda bir miktar azaldı, 147.5'e düştü. Fakat haziran, emisyonun en hızlı arttığı ay oldu. Bir de mayıs ayı. Acaba bunda döviz rezervlerinin bir miktar artmasının etkisi oldu mu? Çünkü, bakıyoruz döviz rezervlerine, bu aylar içinde bir miktar yükselme var. Brüt döviz rezervlerimiz 1 milyar doları geçmiş vaziyette. Döviz rezervlerinde 500 küsur milyon dolar kadar bir artış vardır. Acaba bunun emisyona bir etkisi oldu mu?

GÜPGÜPOĞLU — Hiç şüphesiz rezerv artışının tesiri oldu. Aslında normal olarak bu aylarda Türkiye'de emisyon durgun bir seyrle takip eder. Daha evvelki yıllarla mukayese edilirse, bu kadar büyük artışların görülmemesi gerekiyor. Bu sene gerçekten anormal bir şekilde artmıştır. Bunda çok çeşitli etkenlerin, bu arada döviz rezervlerinin artışının da tesiri var. Tabii 12 haziran devalüasyonu ve onun çeşitli kalemlere yansımalarının da muhakkak tesiri var.

AKGÜÇ — Bir de diğer yıllarla kıyaslanacak olursa, mevduatta çok büyük bir artış gözleniyor. Rakamların doğruluk derecesi konusunda kuşkuymuz olmakla beraber, konsolide mevduat 29 aralıkta 283 milyar iken, 15 haziran itibarıyla 342 milyara yükselmiştir. Mevduatta aşağı yukarı 40 milyarlık bir artış... Bu, hiç bir yıl gözlenmemiş ölçüde bir mevduat artışıdır. Acaba bunun nedenleri üzerinde durabilir misiniz?

GÜPGÜPOĞLU — Bunu da, emisyondaki artışın bir neticesi olarak kabul edebiliriz. Hatta bir anlamda, para arzının bir sonucudur da denilebilir. Çünkü mevduattaki artış, para artışına paralel olarak gelişmiştir. Bu durum, bankalar yönünden memnuniyet vericidir.

AKGÜÇ — Onu bankacılık yönünden anlıyorum. Ama, Türk ekonomisinde daima şöyle bir gözlem vardır. Para arzı artar, bunun mevduata yansımaları ise zaman alır. Halbuki şimdi, emisyondaki artışla mevduattaki artış, hiç zaman aralığı olmadan aynı anda ortaya çıkıyor.

Sayın Uras, acaba sizin bu değişiklik konusundaki görüşünüz nedir? Yani, emisyonun yanı sıra mevduatın da bu kadar hızlı ve anormal artışı, bizi bir ölçüde şaşırtıyor. Hani; «Enflasyon döneminde mevduat artmaz, mevduat tasarrufla oluşur.» falan gibi pek geçerli kurallar vardır da...

Şaşırtıcı mevduat artışı

URAS — Şimdi bu banka kredileri ve mevduattaki artış, hakikaten çok anormaldir. Dikkat edilirse, mevduatta, piyasaya ar-

zedilen banknot miktarındaki artıştan daha fazla bir artış görülüyor. Hani, banknotun tekrar para yaratması ve bu nedenle mevduatı çoğaltıcı etkisi falan da olamaz, çünkü zaman süresi çok kısadır. Sayın Akgüç'ün de belirttiği gibi, Türkiye'de süregelen bir zaman aralığı vardı. Yani, banknot emisyonu ancak altı ay sonra mevduata dönüşürdü. Bu sefer böyle olmadı, görüldü. Bence bunun nedenini iki şekilde araştırmak lâzım. Bir kere gerçekten bu kadar büyük bir mevduat artışı var mı? Gerçekten mevduat artışı olmasa, herhalde bankalar bunu gösteremezlerdi.

AKGÜÇ — Sayın Uras, izninizle bu noktada sözünüzü kesiyorum. Benim kanaatime göre, bunun sadece bir kısmı yapay mevduattır. Çünkü ticari mevduatta bir artış görüyoruz. Vadesiz ticari mevduat 1978 sonunda 86 milyar iken, 103 milyara yükselmiş bulunuyor. 17 milyarlık bir artış var. Halbuki geçen senelere baktığımız zaman, bankaların yıl sonunda ticari mevduatı yapay olarak yükselttiklerini görürdük. Bu nedenle ticari mevduatta bir düşüş olur, yahut ticari mevduat duraksama gösterirdi. Halbuki bu sene % 20'ye yaklaşan bir artış gösteriyor. Demekki bankacılık sistemi kendi kâr sıkıştırması dolayısıyla yapay ticari mevduat yaratıyor. Benim çözümlenemediğim ve üzerinde özellikle durmak istediğim konu ise, tasarruf mevduatındaki artıştır.

URAS — Şimdi Sayın Akgüç, bu yapay mevduatın yaratılabilmesi için kredilerin artması lâzım. Yani kredi artışı olursa, bunun bir kısmı yapay mevduata gitti diyelim. Fakat yılın ilk yarısında gözlemlenen ilginç bir gelişme de, mevduattaki bu anormal yükselmeye rağmen, kredi artışının ancak geçen yılki seviyede kalmış olmasıdır. Yani, geçen yıl mevduat böyle 46 milyar yerine 5-6 milyar artarken, krediler yine bu yılki seviyede artıyordu. Demekki bu problem de buradan çıkıyor. Anlaşılan bankalar mevcut müşterilerinin kredilerini keserek mevduata aktarıyorlar. Yani tam tersine bir gidişle kredilerden kaynak transfer ederek, ticari mevduata kaydırıyorlar. Ticari mevduat rakamlarının 20 milyar artmasını başka türlü izah etmek mümkün değil. O zaman

bu şekilde bir yorum yapılabilir. Fakat, bankaların bu dönemde ticari mevduatları 20 milyar artarken, kredileri de 15 milyar artıyor. Yani ticari mevduat artışı, kredi artışından daha fazla oluyor.

AK-ÜÇ — Sayın Aysan, sizin bu konudaki görüşlerinizi alabilir miyim? Bu hızlı mevduat artışına mukabil banka kredilerindeki artışın nispeten daha yavaş olmasının nedenleri üzerindeki görüşleriniz nelerdir?

AYSAN — Bunun bir nedeni, mevduat artışının bir kısmının artırılan disponibilitede kalmasıdır. Oran % 10'dan 15'e yükseltildiği için, geçmiş yıllara nazaran daha yüksek bir kasa ve dispoñibilite tutuyor bankalar. Öte yandan bankacılık sistemi, enflasyonun çok hızlanması nedeniyle kendini savunma tedbirlerinden biri olarak, özellikle yeni açılan kredilerde, resmi olmayan anlaşmalarla, müşterilerinin aldıkları kredilerin yüksek

Prof. Dr. Mustafa A. Aysan

bir kısmını —ki % 30'a % 40'a varmaktadır— mevduat olarak tutmaları şartını koşuyorlar. Bu yüzden de senenin ilk altı ayında ticari mevduat diğer mevduattan daha fazla yükselmiş oluyor. Ondan sonra da diğer aktiflere bakmak lâzım. Şu sırada elimizde 6 aylık sürenin sonu itibarıyla konsolide bilançolar olmadıkları için, bu farkı tam olarak açıklayamıyoruz. Bankacılık sistemi-

nin bilançosu olsa, pasif ve aktif kalemlerdeki dengeli artışı tam olarak görebilecektik. Peyderpey elimize geçen rakamlardan görüyoruz ki, bankaların dispoñibilite oranlarında yükselme var. Verilen kararlar ilgili olarak bankalar eskiden % 4-5-6 gibi oranlarla idare edilebilirken, bu oranlar şimdi hiç olmazsa % 8'e, 10'a, 11'e yükseliyor. Üç aylık sürelerde % 15'e yükselten bankalar bile var. Orada kasa arttığı için, ticari mevduatta krediye karşılık mevduat tutma şartını bankalar daha yüksek ölçülerde kullanıyorlar. Bu yüzden ticari mevduatta yükselme oluyor. Ama, daha önce belirttiğim gibi, bunu tam olarak açıklayabilmek için, ticaret bankalarının konsolide bilançolarını altı aylık süreler sonunda almak lâzım.

GÜPGÜPOĞLU — Yapay mevduat uygulaması ile ilgili görüşlere ben de katılıyorum. Hakikaten yapay mevduat, Sayın Aysan'ın da belirttiği gibi, bankacılık sisteminin kendini savunma ihtiyacı dolayısıyla öteden beri yapılmaktadır. Fakat şimdi bilhassa toplu sözleşmeler neticesinde, bankacılıkta kâr marjlarının fevkalâde daralmış olması dolayısıyla, bu savunma ihtiyacı bütünü bariz hâle geldi. Bu yüzden, yeni vade gelip de yeni kredi açılırken, blokağ dediğimiz bu yapay mevduat türüne daha fazla başvurulmuş olmak ihtimali vardır. Ayrıca, 1 Mayıs'tan itibaren yürürlüğe girmiş olan son faiz kararnamesinin de, bunda az da olsa bir artırıcı etkisi olduğunu kabul etmemiz icab ediyor. Bilhassa vadeli mevduatta, bu bariz bir şekilde görülmektedir.

AYSAN — Yüksek emisyon artışının mevduata dönüşmesi sırasında bir sürenin geçtiğini söylediniz. Yılbaşından bugüne kadar artan emisyonun hızı da geçen yıllardan az değil. Yani o gecikme konusundaki sonuçları daha sonra elde edebileceğiz. Gerçekte mevduattaki son artış, hazıranda gördüğümüz yüksek banknot hacmi artışının mevduata yansımaları değil; yılbaşından bugüne kadar banknot hacmindeki hızlı artışların mevduata yansımalarıdır. Yani o gecikme, sistem içinde yine vardır. Fakat bu şu şimdiden görmüyoruz. Daha uzun sürede yapılacak incelemeler ve araştırmalar bunu

ortaya çıkaracak. Belki önümüzdeki dönemde mevduat artışı çok daha hızlanacaktır. Mayıs ve haziran aylarında emisyon hızlandığı için, önümüzdeki üç dört ay sonra —sınırım altı aya varmaz— mevduat artışı şimdikinden daha da yüksek bir düzeye gelecektir. Öyle bir tahminim vardır.

GÜPGÜPOĞLU — Şöyle bir şey daha diyebiliriz: Normal düzen içinde eldeki paranın mala yatması durumu vardır. Halbuki, halen memleketteki mal kıtlığı dolayısıyla, artan emisyonun oluşturduğu fazla likiditeler, plase edilecek yer bulunamadığından dolayı bankacılık sistemine kaymış ve mevduat olarak da teşekkül etmiştir.

Türk lirası

Elden kaçıyor mu?

URAS — Burada, müsaade ederseniz ben bir şey ekleyebilir miyim? Türk ekonomisinde hakikaten normal bekleşilerin aksine bir takım gelişmeler var. Sayın Güpgüpoğlu'nun belirttiği gibi, bu enflasyon döneminde menkul ve gayrimenkule hüküm edercesine para yatıranların durumu, şimdiye kadar alışılmış olanlara pek benzemeyen gelişmeler gösterdi. Bunun bir nedeni hakikaten yeterince mal bulunmamasıdır. Öte yandan elinde para bulunanların da, kısmen dayanıklı tüketim malları dışında, gayrimenkul konusunda beklenenin daha soğukkanlı davranış içinde oldukları dikkati çekiyor. Örneğin, Türkiye'de gayrimenkul piyasası iki yıldır durgunluk gösteriyor. Yani, bu Türkiye'de şimdiye kadar alışılmamış bir olgudur. Bundan önce Türkiye'de, şimdikininki tam tersine, bırakın büyük enflasyon ortamlarını, devalüasyon bekleşilerinde bile gayrimenkullere büyük hücum olurdu. Ve gayrimenkul fiyatları anormal biçimde yükseldi. Örneğin, son iki senedir inşaat piyasasındaki durgunluğa ve bunun sonucu olarak oraya normal olarak giden fonların bile gitmemesine ve bu nedenle arzın düşmesine karşın, inşaat piyasasına büyük ölçüde talep yok. Ve fiyatlar yükselmiyor. Bu ilginç bir gelişmedir. Bunu bazı kimseler şöyle izah ediyorlar. Belki de

bu, Türkiye için olumlu bir izah tarzıdır. Ben tartışmak için ortaya atıyorum. Gelişen enflasyon koşulları karşısında gayrimenkul fiyatları o kadar büyük çarpıklıklar gösterdi ki, Türkiye'de şimdi fiyatı bir milyona kadar olan arsa ve yapılar ve bir de 20 milyondan fazla olan arsa ve yapılar talep var. Bu ikisinin arasında boşluk bulunuyor. Yani, bu aradaki kimselerin, küçük tasarruf sahibi olan orta sınıfın, arsa ve yapılar hiç bir şekilde talebi yok. Bu yüzden ya bir milyona kadar olan yapılar satılıyor, yahut 20 milyon civarında olan yapılar ve arsalar müşteri buluyor. Bu da ilginç bir gözlem. O zaman, bir takım tasarruf sahipleri, kendi tiplerine uygun talebi karşılayacaktır. Yani enflasyon nedeni ile piyasada arz yoktur.

AYSAN — Burada, benim yargılarına göre, bir önemli gelişme var. Belki de Türk lirası için enflasyon teşvik edici olmaktan çıkıyor. Yani Türk lirası, belki de önümüzdeki 5-6 aylık süre içinde satınalma gücü olarak kullanılma imkânını da kaybedecek. Ben bundan endişe ediyorum. Bunun sebebi, Merkez Bankası bilançosudur. Biz, «1970'den beri Merkez Bankası bilançosunu nasıl geliştirdi?» diye bir araştırma yapıyoruz. Ülaştığımız bazı sonuçlar var. Müsaade ederseniz, birkaç tane rakamı Halûk Ünal bey versin. Gerçekte bunlar bildiğiniz rakamlardır. Ama, dört başı mağmur olarak açıklanırsa, belki konuşmalarımıza ışık tutacaktır. Merkez Bankası bilançosunun içinde bulunduğu durum, Türk lirasının elden kaçmakta olduğu noktasındadır. Belki de bu yüzden, artık gayrimenkul de cebzetmiyor insanları. Çünkü Türk lirası elden gidiyor. Yani âdeta 1922-1923'deki Alman markının hali gibi. Ben bunun gelişini, Merkez Bankası bilançosuna bakarak 1978 martında yazdım. 1922-1923'deki Alman rakamları ile bizim rakamlarımızı karşılaştırarak, 1979 yılı sonu itibarıyla bir tahminde bulundum. Orada yaptığım tahmin, 1979 sonuna kadar artık yıllık enflasyon hacminin haddini tayine bile imkân olmayacağı ve Türk lirasının tamamen elden kaçacağıdır. Bence bu tehlike vardır. Piyasa çarpılmıştır ve piyasada bir mekanizma yoktur. Yani, paranın satınalma gücünü büyük ölçüde kaybettiği dönemler-

de, her ülkede olmuş şeyler bizde de tekrar ediyor. Şimdi bizim bazı değerlendirmelerimiz var. Örneğin, bugün Merkez Bankası bilançosunu sabit tutmaya karar verseniz, önümüzdeki 7-8 ay mevduat yine artmaya devam edecektir. Ondan sonra belki banknot hacmi biraz yavaşlamaya başlayacaktır. Çünkü Merkez Bankası'nın giriştiği taahhütler ve geciktirilmiş ödemeler var. Bunlar nasıl olsa yapılacak ve emisyonu yansıyacaktır. Onun için ben burada en çok şu soruların cevaplandırılmasını arzuluyorum: Bu gidişi durdurmak için neler yapılabilir? Neler yapılmalıdır? İsterseniz önce şu rakamlara bir bakalım.

AKGÜÇ — Sayın Ünal, lütfen Merkez Bankası bilançosundaki bulgularınızı açıklayabilir misiniz?

Merkez Bankası Bilançosu ve ötesi...

ÜNAL — Efendim, Merkez Bankası bilançosu ile ilgili bilgilerin özellikle son aylarda güncellik kazanması, basında tartışılması gelecek için umut vericidir. Çünkü, Merkez Bankası bilançosu ekonominin yönetimi ile ilgili birinci derecede önemli bir belgedir. Ancak ne yazık ki, bilanço (veya haftalık hesap vaziyetleri) bilgileri sanki özellikle gizli tutmak amacıyla düzenlenmiş gibidir. Kürsümüzde yaklaşık bir yıldır Merkez Bankası bilançosunu çözümlenmeye çalışıyoruz, başvurmadığımız kimse âdeta kalmadı. İlgili tüm yayınlar elimizde, ancak hâlâ cevaplanmamış sorularımız bulunmaktadır. Umuyoruz ki, tartışmalar bu önemli konuya da çözümler getirir.

Çalışmamızda Merkez Bankası bilançosunun 1970-1979 dönemindeki gelişmesi incelenmiştir. Bu çalışmamız ile ilgili tüm bulguları burada vermek olanaksızdır. Yakında yayınlanacaktır. Buradaki tartışmamıza ışık tutması açısından bazı önemli bulguları vermekle yetineceğim. Hemen bir noktayı belirtmek istiyorum. 1979 yılında Merkez Bankası bilançosundaki aşırı genişleme birden ortaya çıkmış bir olgu değildir. 1973-1974

yıllarından sonra Merkez Bankası bilançosu bilimsellikten ve sağduyudan yoksun bir biçimde yönetilmeye başlanmıştır. Denge bozulmuş ve özellikle Merkez Bankası kaynaklarına yönelik bir talep yaratılmıştır. 1973'den sonra bu talep, çeşitli nedenlerle sürekli beslenmiş ve büyütülmüştür. Öyle ki, bu talep her defasında daha fazla isteyen, bir öncekiyle yetinmeyen bir canavara dönüşmüştür. Şimdi bazı rakamlar verirsem, durum daha da aydınlanacaktır.

Merkez Bankası yurtdışı varlıkları (bilançonun aktifinde bulunan altın ve döviz rakamları dışındaki tüm TL hesapları), 1970 yılına göre 1978 sonunda 17 kat artmıştır. Dönem içi gelişmeye bakarsak; yurtdışı varlıklar 1973 sonunda 1970'e göre (4 yılda) ancak % 60 oranında artmıştır. 1974'den sonra ise çığırca bir genişleme başlamış ve 5 yılda 11 kat artmıştır. Nedir bu ani gelişmenin nedeni? Başta gelen neden, kamu kesiminden alacaklardır. Merkez Ban-

Dr. Halâk Ünal

kası'nın kamu kesiminden alacakları, 1970-1973 döneminde ortalama % 14 bir hızla artarken, 1974-1978 döneminde % 64 gibi inanılmaz bir hızla ulaşmıştır. Bunun sonucu, kamu kesiminden alacaklar, 1978 sonunda 1970'e göre 18 kat artmıştır. İkinci neden ise, 1975 yılından sonra DÇM diye bilinen kısa vadeli borçlanmalardır. Bu yol-

la bulunan krediler, Merkez Bankası aktifinde de dehşetli bir artışa neden olmuştur. Öyleki, DÇM kredileri karşılığı ekonomide süregelen para miktarı 1978 sonunda 1975'e göre 38 kat artmıştır. Bu gelişmeler sonucu, 1978 sonunda, kamu kesiminden alacaklar ve DÇM karşılığı ekonomide akitılan paralar toplamı, Merkez Bankası yurt içi varlıklarının % 80'ini oluşturmuştur. Geri kalan % 20'yi ise, bankacılık ve tarım kesiminden alacaklar ile Merkez Bankası'nın varlıkları ve diğer işlemler sonucu ortaya çıkan alacakları oluşturmaktadır.

Gelelim Merkez Bankası bilançosunun pasifine. Bilançonun pasifinde, Merkez Bankası'nın ekonomiden para çekme araçları bulunmaktadır. Bunların başında Mevduat Karşılıkları gelmektedir. Mevduat Karşılıkları'nın yurt içi varlıklara oranı, bu aracın etkinliğini gösterir. Bu oran 1970-1974 döneminde % 31 olarak gerçekleşmiş, 1975-1978 döneminde ise % 21'e düşmüştür. 1978 yılında oran % 16'dır. Yani, mevduat karşılıklarının etkinliği, hızla artan yurt içi varlıklar karşısında gittikçe yok olmaktadır. Resmi mevduat ise, kamu kesiminin Merkez Bankası'nda bulundurduğu mevduatı gösterir. Resmi mevduatın kamu kesiminden alacaklara oranı, 1970-1973 döneminde % 6 iken, 1974-1978 döneminde % 2'ye düşmüştür. 1978 sonunda ise bu oran % 1'dir. Diğer bir deyişle resmi mevduatın da önemi yok olmuştur. Pasif'teki diğer ilginç bir gelişme, ithalât depozitolarının önemli bir para çekme aracı durumuna gelmiş olmasıdır. İthalât depozitolarının yurt içi varlıklara oranı, özellikle 1976'dan sonra artmaya başlamış ve 1978 sonunda % 17'ye çıkmıştır. Bu oranın, mevduat karşılıklarının yurt içi varlıklara oranından yüksek olması son derece ilginç ve aynı derecede tehlikelidir de. Çünkü, 1978 sonunda 71 milyar TL'na ulaşan ithalât depozitoları, döviz transferlerinin acılaşmasıyla ekonomide geri dönecektir.

Merkez Bankası bilançosunun TL. hesapları ile ilgili verdiğim bu rakamlar, 1973-1974 yıllarının tüm dengelerin çıktığı yıllar olduğunu, bundan sonra da akıl almaya uygulamaların devam ettiğini göstermektedir. Bu olgunun altın ve döviz rezerv-

leri üzerindeki etkileri de dikkat çekicidir. 1973'de 2 milyar dolar brüt rezerv, 1 milyar dolara yakın da net rezerv bulunmaktaydı. 1974'de ise bu rakamlar sırasıyla 1,5 milyar dolar ve 300 milyon dolara düşmüştür. Rezervlerde başlayan bu düşme 1979 yılına kadar hızla sürmüştü ve 1978 sonunda brüt rezerv 950 milyon dolar, net rezerv ise 3,5 milyar dolar açık vermiştir. Diğer bir deyişle, 1973 yılındaki 1 milyar dolar net rezervden 1978 sonunda 3,5 milyar dolar döviz açığına gelinmiştir. Merkez Bankası bilançosunun gösterdiği döviz açığı sadece bu rakamdan ibaret değildir. Biraz önce değindiğim 71 milyar TL. tutarındaki imalât depozitoları da temelde döviz açığına eklenmesi gereken bir tutardır. Bunun da dolar karşılığı 1978 sonunda 2,8 milyar dolar olduğuna göre, toplam döviz açığı 6,3 milyar dolardır. 5 yılda geldiğimiz bu yer, insana inanılmaz gibi görünmektedir. İşte tüm bu işlemlerin karşılıklı etkileri sonucu, tedavüldeki banknotlar da 1978 yılı sonunda 1970'e göre 8 kat artmıştır. Bu artış da, özellikle 1974'den sonra sıçrama göstermiştir.

Tükenmeyen bir kaynak

AKGÜÇ — Son zamanlarda bir iddia var. Bu sene, bütçe açığını finansman için, örtülü bir şekilde Merkez Bankası'ndan açılan 20 milyar liralık bir kaynak sağlandı diyorlar. Yani kısa vadeli Hazine avansı dışında, örtülü bir şekilde Merkez Bankası'nın Hazine'ye 20 milyar liralık bir olanak sağladığı söyleniyor.

ÜNAL — Bunun gerçek olabileceğini sanmıyorum. Çünkü, bilançoda biraz önce özetlediğim gelişmeler, ilginçtir, yasal çerçevede yapılmıştır. 1211 sayılı Merkez Bankası Kanunu, bankanın vereceği kredileri ve bunların sınırlarını açıkça belirlemektedir. Ancak, yasanın boşluklarından yararlanılmakta ve tabir uygunsa her işlem «kılfına uydurulmakta»dır. Bu bakımdan, «örtülü ödenek» gibi işlemlerin yasanın hiç bir tarafına uydurulması mümkün değildir. Kaldık, bu tutar bilançoda da kendini gösterir. Bilançoda ise böyle bir tutar yoktur. Yer gelmişken, 1979 içinde yapılan bir uy-

gulamayı belirtmek istiyorum. 1974 yılında mevduat karşılıklarından Devlet Yatırım Bankası (DYB)'na kredi verilmeye başlanmıştır. Bu uygulamaya 1974 yılı bütçesine konulan bir maddeyle geçilmiştir. Anayasa Mahkemesi ise 1974 yılı Bütçe Kanunu'nu ve bu arada bu uygulamayı iptal etmiştir. Ne varki 1975'de bu iptal kararına rağmen DYB bu fasıldan bir miktar daha kredi almış, fakat 1979 yılına kadar bu kalem haraket görmemiştir. 1979'da ise, nedendir bilemiyorum, bu kalem tekrar hareket görmüş ve Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararına rağmen DYB'ye 200 milyon TL. kredi verilmiştir.

AKGÜÇ — Yalnız şöyle Sayın Ünal. Gerçi, Devlet Yatırım Bankası'na ait bendeki son rakamlara göre biraz artış gözüküyor. Ama, bu rakam 1977 aralığında 35 milyar dolaylarında imiş, 29 Haziran itibarıyla 42 milyara yükselmiş. Devlet Yatırım Bankası'na verilen ek imkân 1977 ile 1979 arasında sadece 7 milyar.

ÜNAL — Ben onu söylemiyorum. Benim değindiğim kalem, mevduat karşılıklarından Özel Finansman adı altında Devlet Yatırım Bankası'na verilmiş kredidir. Bu kredinin 1978 sonundaki tutarı 7 milyar 55 milyon iken, 6 Temmuz 1979'da 7 milyar 253 milyona çıkmıştır.

AKGÜÇ — Bunun nedeni gayet açık. Çünkü Devlet Yatırım Bankası'nın finansman olanağı yok. Devlet Yatırım Bankası'nın kurulmasındaki amaç, KİT'lerin finansmanını sağlam kaynaklara dayandırmak idi. Yani Merkez Bankası'nın KİT finansmanı için kaynak transferi yapmaması idi. Fakat şimdi görülüyorki, gene Merkez Bankası kaynakları, Devlet Yatırım Bankası aracılığı ile KİT'lerin finansmanında kullanılmaktadır. Yani 1960'lara tekrardan döndük.

URAS — Müsaade eder misiniz? Merkez Bankası kaynakları gerçekten KİT finansmanında kullanılmakta mıdır? Burada çok ciddi bir şeye dikkatinizi çekmek istiyorum. Devlet Yatırım Bankası'nın özellikle son zamanlarda yeni ve daha ilmi yönetime kavuştuğu inancında idik. Fakat geç-

tiğimiz hafta, yabancılardan çok sık duyduğum, beni şaşkırtan bir gelişme oldu. Devlet Yatırım Bankası, Ankara Belediyesi'nin memurlarının maaşının ödenmesi için İller Bankası'na 500 milyon TL. kredi verdi. Bu, Türkiye'de şimdiye kadar olmamış çok ciddi bir hadisedir. Biz eskiden devlette çalışırken, Devlet Yatırım Bankası'nın işletme kredisi vermesi konusunda, D.D.Y.'nin kısa vadeli işletme açıklarını kapaması konusunda yaptıkları ufak tefek kolaylıklara, büyük güvütlüler çıkarırdık. Bugün Devlet Yatırım Bankası, bir taraftan dış kredi müesseselerinden yatırımı kredilendireceğim diye kre-

Dr. T. Güngör Uras

di peşinden koşarken, öte taraftan Ankara Belediyesi için 500 milyon TL. para tahsis etmektedir. TEK'in 6 tane çok önemli projesinin yatırım ihtiyacını karşılamak üzere 380 milyon TL. bulunamazken ve TEK bu yüzden 5 aydır hiç bir harcama yapamazken, Devlet Yatırım Bankası ona para vermiyor, buna karşılık Ankara Belediyesi temizlik işçilerinin maaşlarını ödenmesi için 500 milyon veriyor. Tabii ki bu bir sosyal tercihtir. Gerçekte bu hükümetin tercihidir. Ancak hükümetin muhakkakki müesseseleri yıkmaması lüzumdur. Ankara Belediyesi'nin temizlik işçilerinin maaş almasına asla karşı değiliz. Onların maaşları zamanında ödenmelidir. Ona bir fon bulunmalıdır. Ama bu, herhalde Devlet Yatırım Bankası'nın fonu olmamalıdır.

ÜNAL — Ayrıca, Devlet Yatırım Bankası'nın Merkez Bankası'ndan kredi alması, 1211 sayılı yasaya da aykırı düşmektedir. Çünkü 51. madde demektedirki, bu kredi sadece hammadde ve mahsul alımı ile ilgili olarak verilir. Devlet Yatırım Bankası Hazine kefaletine haiz bonodan şimdiki kadar 20 milyar TL. borç almıştır.

AKGÜÇ — Sayın Güpgüpoğlu daha iyi bilir. Sanırım Merkez Bankası Kanunu'nda yapılan son değişiklikte yeni bir hüküm vardı. Bu hükümden, Merkez Bankası İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin yatırımlarını finanse edemez, deniliyordu. Devlet Yatırım Bankası da KİT'lerin yatırımlarını finanse ettiğine göre, aslında dolaylı bir şekilde yine 1211 sayılı Kanun'la aykırı bir davranış içersindedir. Bu arada ben bir hususu daha tartışmak istiyorum.

Türkiye'de halihazırda hızlı bir enflasyon olmasına rağmen gayrimenkul piyasası acaba neden durgun gidiyor? Benim bu konuda bazı görüşlerim var, bilmiyorum tartışılabilir mi? Birincisi şu: Türkiye'de kısa dönemde verilen kredilere o kadar büyük faizler ödeniyor ki, parayı faiz karşılığında işletmek, gayrimenkule yatırmaktan çok daha kârlı bir hale geliyor. Bugün piyasada 10 gün için dahi % 10 faiz verildiğini duyuyoruz. Yani bunun yıllık hesabını düşünürseniz, büyük faizlerin verildiği ortaya çıkıyor. Kısa dönemli kredilerde büyük kârlar elde etme imkânı olabiliyor. İkincisi de bu paraların büyük bir kısmı vergiden kaçmış bir vaziyette. Servet beyannamelerine girmiyorlar. Gayrimenkule yönelirlerse, bir yerden tutma imkânı olabilir. Bundan da kaçınılıyor. Bu itibarla bu paralar Sayın Güpgüpoğlu'nun da ifade ettiği gibi «serseri paralar»dır. Bir kısmı banka sistemine girmeden elden ele dolaşmaktadır. Banka sistemine girenlere de, bazı bankalar yerli DCM sistemi uygulamaktadırlar. Herşey normal elişiyor. Müstakriz, bankaya normal faizini ödüyor. Fakat bunun dışında, mevduat yapan kişiye açıktan bir ödeme yapıyor. Bu faiz haddini bankacılık sisteminde öngörülenin çok üstünde çıkartmaktadır. Bunlar Türkiye'nin maalesef bir realitesidir. Bu-

AYSAN — Bir de kısa vadeli avans var. Kısa vadeli avansı nasıl böyle idare ediyorlar? Ben hakikaten bilemiyorum. Yani aslında buna yasal imkân yok, ama ediyorlar. Şimdi bütçe ve ödenekler toplamının % 15'inin çok üstünde...

Gayrimenkul mü, altın mı?

AKGÜÇ — Aynı konuda ben bir şey daha söyleyecektim. Yani bu paralar niye gayrimenkule gitmiyor? Daha önce de değindiğim gibi, ben iki neden görüyorum. Birincisi normal faiz çok yüksek; ikincisi ise vergi meselesi. Bunların kaydının bir yere düşmesini istemiyorlar. Diğer bir konu da şu: Ekonomide artık denge elden kaçtığı için, bir endişe daha ortaya çıkıyor. Gerek banka kredileri, gerekse belli kişilerin ellerinde toplanmış olan paralar, ekonominin kalkınmasına yönelik verimli yatırımlara gitmiyor. Bunlar, tamamen spekülasyona yönelmiş vaziyette işletiliyorlar. Çünkü ancak spekülâtörler bu kadar yüksek faizler ödeyebiliyorlar. Bu da gerek bankacılık sistemine girmiş olan kaynakların ve gerekse bankacılık sistemine girmemiş olan kaynakların çok daha kötü bir şekilde kullanımına yol açıyor. Türk ekonomisi bakımından vurgulanması icabeden nokta budur.

URAS — Gerçekte bu konu Türk ekonomisi için iki yönden ilginçtir. Birincisi Türkiye'de inşaat kesimi, Türk iktisadi hayatında önemli ağırlığı olan bir kesimdir. Yani bugünkü karman çorman durum içinde, kim kime dum duma düzeni içinde, tozdan duman görünmediği için, biz bunun farkında değiliz. Ama ekonomi biraz rayına oturursa, inşaat kesimindeki durgunluğun ekonomide hem işsizlik, hem de sanayiler arası akımlar bakımından büyük rolü olacak. Yani, acaba Türkiye'de inşaat kesimindeki bu durgunluk sürüp gidecek mi? Burada, Sayın Akgüç'ün dediği gibi, bozulan nispî dengelerin de büyük önemi olduğu kanısındayım. Şöyleki; artık bugün, çıkarılması düşünülen Kıra Kanunu'nun normal sınırları içinde bile kalınsa; 3 milyona 4 milyona alınan bir katın aylık kirasının 30-35 bin lira olması lazımdır. Bırakın diğerlerini, bu-

gün Emlâk ve Kredi Bankası bile 3 milyon liraya kat satıyor. Emlâk ve Kredi Bankası'nın 3 milyon liraya sattığı katın sadece faizi, vergi ödemeyeceğini varsaysanız bile, sahibine 30 bin liraya falan hesaplanması gerekir. Yani, Türkiye'de kiralar, bu anormal inşaat maliyetleri karşısında, yine de nispi olarak ucuzluğunu koruyorlar. Belki de hem ev sahibi olmak için girişimde bulunmak isteyenleri hem de ticari amaçla ev sahibi olmak isteyenleri bu caydırıyor. Üstelik onlar için daha kolay gelen bir alternatif de var, altın almak. Eskiden para değerini enflasyonun aşındırmasına karşı kurtarmak için gayrimenkule hücum vardı. Onun da yolu altın satınalmı olarak bulundu. Görüldüğü altın, gayrimenkulden daha fazla verim sağlıyor. Bir de döviz var. Artık herkesin gözü açıldı. Fazla akıllı olanlar ise yurt dışında döviz üzerine yatırım yapıyorlar.

ÜNAL — Şimdi, 1977-1978 ve 1979 yıllarında dehşetli bir şaşlanmaya girmiş enflasyon var. Enflasyonist süreç içinde gelir dağılımının gittikçe bozulduğu da açık. Bence, 1977'den evvel gayrimenkule talebi olan kişilerin veya kesimin artık talebi yok. Bu talep ortadan kalktı. Enflasyon nedeni ile paralar hiç bir şekilde değerlendirilemez hale geldi.

URAS — Bir kısım kimsenin gayrimenkul sahibi olma ümidi kesildi. Bu arada inşaat kesimi ile ilgili bir başka noktaya değinmek istiyorum. İnşaat kesimindeki iki yıllık durgunluk, önümüzdeki yıl da açılmayacağı benzer. Gelecek yıllarda; Türkiye'deki nüfus artışı, gelirlerde ortaya çıkan yükselmeler ve şehirleşme hareketi karşısında; zaten yetersiz olan konut arzında üç yıllık bir darboğaz ortaya çıkacak. Yani, sözünü ettiğim faktörler, inşaat kesiminde önümüzdeki yıllarda çok önemli sorunlar meydana çıkarabilecek. Bu konu, hem inşaat piyasası, hem konut sorunu, hem de inşaat malzemesi üretelen yönünden ilginç. Şimdi inşaat malzemeleri yönünden, tecrübe ve bilgisine güvenerek Sayın Akgüç'e bir soru sormak istiyorum. Acaba, Türkiye'deki bu piyasa ile ilgili olarak, inşaat malzemesi üretelenler ne gibi bir beklenti içinde.

AKGÜÇ — Bu konuda benim görüşüm şu. Siz, inşaat kesiminde çok büyük bir durgunluk olduğuna söylüyordunuz. Geçen sene hakikaten biraz sıkışıklık vardı. Fakat bu senenin ilk altı ayında, benim bildiğim kadarıyla, üretim açısından büyük bir sıkışma gözüküyor. Halen bu konuda talep vardır. İnşaat malzemesi kesiminde büyük stoklara gitmek gereği yoktur. Ama aynı kesimde eskiye nazaran bir artış, bir sıçrama da yoktur.

GÜPGÜPOĞLU — Şimdi, tabii genel durgunluğa paralel olarak inşaat kesiminde de bu durumu müşahade ediyoruz. Zaten ekonomideki canlılığın ve durgunluğun âdeta bir simgesi gibi, inşaat kesimindeki canlı

Memduh Güpgüpoğlu

lık daima nazarı itibara alınır. Eğer şartlar az çok normale girer ise, inşaat kesiminde de büyük bir canlanma, hatta belki de en başta orada bir canlanma olacağını zannediyorum. Çünkü Sayın Uras'ında gayet güzel belirttiği gibi; şehirleşme hareketi, nüfus artışı ve dolayısıyla en büyük ihtiyaç ve baskı burada olduğu için. İnşaat kesiminde hasil olan boşluk, şartlar normale geldiği zaman, hızla hareket edilme suretiyle belki de kısmen kapatılacaktır.

AYSAN — Söylemek istediğim şey, Merkez Bankası'nın durumu ile ilgili. Bir kaç tane rakam dahi gösteriyorki, aslında

para politikası çılgınca yönetiliyor. Gerçekte yönetilmiyor ya, ancak ben bunu başka kelime ile ifade edemiyorum. Yani, bu çok kötü yönetim Türk lirasını sonunda kullanılmaz hale getirecektir. Şimdi, benim bu açık oturumdan asıl beklediğim şudur: Hani, olacak şey değil ya, birisi çıksa da; «Yahu hakikaten şu heyetin yargısından ben taşlıyordum. Acaba bu konuda ne yapmak lâzım?» dese... Bu konuda o kişiye neler söylememiz gerekiyorsa, burada onların üstünde duralım, diyorum. Merkez Bankası'nı yöneten arkadaşlar; ne türlü kararları, nasıl vermeli ve Türk lirasının değersizleşmesi işini nasıl durdurmalılar? Ben, bu kadar değerli bir heyet toplanmışken, bu konudaki görüşler üzerinde vakit harcıyalım, diyorum.

AKGÜÇ — Sayın Güpgüpoğlu, bence de bu işin önemi, hakikaten alınacak önlemler konusudur. Konu bütün vahametlikle ortaya kondu. Acaba ne gibi önlemler önerilebilir, neler yapılabilir?

Önerilen önlemler

GÜPGÜPOĞLU — Efendim, müsaade ederseniz daha önce şu hususları tebaruz ettireyim. Sayın Ünal hakikaten değerli tetkikleri sonunda Merkez Bankası bilançosu olsun, haftalık vaziyeti olsun, onlar üzerinde çok güzel gözlemlere işaret ettiler. Ben bir hatıra olmak üzere hemen şunu ilâve edeyim. Bu mevduat karşılıklarından «tarımsal finansman» yahut «özel finansman», aslında hiç bir şekilde bilimsel olarak da Merkez Bankacılığı yönünden de müdafaa edilemez. Vaktiyle Merkez Bankası Kanunu görüşülürken, orada bir miktar bakiye vardı. O bakiye hiç bir yere konulmadığı için, hatırımda kaldığına göre «tarımsal finansman» diye bir kalem bulundu ve 7 milyarlık rakam bu sebeple oraya konuldu. Bunun işletilmesi de düşünülmedi. Fakat görüyoruz ki zaruretler onları, maalesef son zamanlarda işletme mecburiyetinde bırakmıştır. Meselâ, son zamanlarda gübre finansmanının bu yoldan yapıldığını görüyoruz. Halbuki, mevduat karşılıkları mekanizması zaten buna müsait değildir. Siz bir

tarafından mevduattan belli bir karşılık alıyordunuz ve onu hapsediyorsunuz, öte yandan onu şu veya bu finansman için tekrar çıkarıyorsunuz. Bu doğrudan doğruya emisyonudur. Diğer bir husus, döviz hesapları ve muhtelif mahiyette depozitolarla ilgilidir. Bunlar hakikaten çok büyük boyutlara varmış vaziyettedir. Tabii neticede emisyonun aynı oranda artması önlemiş oluyor. Ama bu, böyle bir baskı ile sıkıştırılmış bir durumdadır. Yarı transferler başladığı zaman, burada bir atılım olacaktır. Yalnız, bu konuda ben şahsen fazla endişeli değilim. Çünkü, tekrar döneceği için hemen değil tedricen artacaktır ve artsa dahi bu sağlıklı bir artıştır. Bu sağlıklı artışa ben şahsen çoktan razıyım. Yeterki elimizde bunları kullanacak dövizler olabilsin.

Önlemler konusuna gelince, herşeyden evvel şunu tebaruz ettirmek icabediyor ki, ekonomiyi ıslah için sadece Merkez Bankası'nın tek başına tedbir alması kâfi değildir. Bildiğiniz gibi, para-kredi politikasının doğrudan doğruya müessir ve etkili olmadığı hep münakaşa edilir. Hatta, para-kredi politikasının bir netice olduğu bile iddia edilir. Böyle olduğuna göre, sadece Merkez Bankası'nın alacağı tedbirlerle bu ıslahatı yapmamıza imkân yoktur. Herşeyden evvel bütçe politikasının ve hepimizin bildiği KİT'ler sorununun halledilmesi icabeder. Tabii bütçe derken de, vergi konusunu bilhassa tebaruz ettirmek isterim. Yani, siz evvelâ dengeli bir ekonomi politikası güder iseniz, o zaman gayet tabii Merkez Bankası da rahatlık içerisinde hareket edebilir.

AKGÜÇ — Çok teşekkür ederim efendim. Sayın Uras, acaba siz bu konuda neler düşünüyorsunuz?

URAS — Efendim, ben de Sayın Güpgüpoğlu'na katılıyorum. Şu anda Türkiye'de artık bir gerçek var. Bunu, Merkez Bankası'nı şu anda yönetenleri veya yönetmeyenleri itham bakımından söylemiyorum. Merkez Bankası'nın bugün geldiği nokta var. Merkez Bankası artık kontrolü kaybetmiştir, bağımsızlığını kaybetmiştir. Bu ortamda; «Merkez Bankası bağımsızlığına kavuşsun, yahut şöyle bir politika uygulasin, bu

işler düzelir.» demek çok hatalı ve gerçek dışı bir görüştür. Çünkü, Merkez Bankası'nın yönetimi şu anda Maliye Bakanlığı'nda temerküz etmiştir. Maliye Bakanlığı, genel bir politika uygulaması içinde Merkez Bankası'na görev vermektedir. Yahut Merkez Bankası'nın kredilerini yönlendirmektedir. O zaman, şu anda tüm yönetimi elde tutan Maliye Bakanlığı'nın, yönetimdeki bir takım hataları yaparak ona göre tedbirler alınmasında büyük yarar vardır. Çünkü, bir gerçek varki, bugün kaynakları zorlamak için harcama kapısı açma durumunda bulunan Bakanlık, Maliye Bakanlığı'dır. Maliye Bakanlığı önce harcama kapısını açıyor, ondan sonra o harcamaları karşılayacak kaynakları bulmaya çalışıyor. Şimdi sorun, sadece KİT sorunu da değil. Çünkü, KİT'ler dışında ufak tefek o kadar çok harcama kapıları açılıyorki, bunlar gözden kaçıyor ve bunlara para yetiştirme durumunda kalan Maliye Bakanlığı, önce yatırımları kesiyor. Ondan sonra, bütçe gelirleri enflasyonun etkisinde tahmin edilenden daha fazla arttığı halde, o gelirler de bunu karşılamıyor ve nihayet Merkez Bankası kaynakları zorlanıyor. Bu durum yılın ikinci yarısında da maalesef böyle devam edecek. Fakat devam etmesi Türkiye için çok büyük tehlikeleri ortaya koyuyor. Mühim olan içeride fiyatların artması değildir. Şu anda IMF'ye karşı kabul ettiğimiz taahhütlerimiz var. Bunların yerine getirilmediği görülürse, bir süre sonra IMF tekrar Türkiye'nin karşısına dikilecek demektir. Ödediğimiz faturaları tekrar sil baştan yapma durumunda kalmaya başlıyoruz demektir. Bu, bence çok tehlikeli bir gelişmedir. Çünkü hepimiz burada olanları biliyoruz. Yılın birinci yarısında biz zaten büyük zorlamalara girmiştik. İkinci yarıda piyasaya çıkacak mahsullerin bir zorlanması olacak ki; burada da üretim yönünden bir şans, parasal yönden ise bir şanssızlık var. Türkiye'de bu sene mahsul, tahmin edilen iyi bir şekilde idrak edilmektedir. İyi idrak edilen bu mahsule de iyi para ödemek lazımdır. Önümüzde seçim dönemi var. Tabii ki küçük üreticinin durumunu düşünmek var. Otomotiv endüstrisi ürünlerinin fiyatını % 50 devalüasyon oldu diye nispi olarak artırırken, buğday üretici-

si için de bu fedakârlığı sen yükleneceksin. Hükümet; «Hadi göster kendini kardeşim.» deyip de üreticiye % 5 zam veremeyecek. Bu nispi dengeyi korumak isterse de, o zaman herşey tekrar alt üst olacak. Bunun için önemli olan hükümetin politikasıdır. Bu bakımdan Merkez Bankası ve Hazine'de alınabilecek münferit tedbirlerle, sorunlara çözüm getirilebileceğine inanmıyorum.

Fiyatlar nereye gidiyor?

AKGÜÇ — Efendim, isterseniz fiyatlar konusunda da son rakamları sunalım. Resmi istatistiklere göre fiyatlar ilk altı ayda % 36,9 artmıştır. Bu, bütün bekle-yişlerin üstünde bir artıştır. Son 12 aylık dönem itibariyle de fiyat artışı % 68'dir. Özellikle sanayi hammaddelerindeki artış

Dr. Öztin Akgüç

büyük oranlara ulaşmıştır. Bir yıllık artış % 102'dir. Görülüyorki fiyatlardaki artış hızı kontrolünü kaybetmiş vaziyettedir. Yani bu son altı ay içerisinde aylık fiyat artışları, hiçbir zaman % 4,7'nin altına düşmemiştir. Halbuki, sakın bir ekonomide % 4,7'lik artış, bir yıllık artıştır. Bu normal olarak oldukça hızlı bir enflasyon sayılabilir. Bizde ise bunlar artık normal artış haline gelmiştir. Haziran ayında, toptan eşya fiyatları indekslerindeki artış ise % 7,2 olmuştur. O

itibarla artık mesele çok ciddidir ve bu ciddiyetle orantılı olarak kararlar almak lâzımdır. Benim şahsi kanaatime göre de, para politikası bağımsız değildir ve maliye politikasından soyutlanamaz. İki birlikte ele alınmalıdır. Eğer Türk ekonomisinde istikrar sağlamak, gelir ve kaynak dağılımını düzeltmek istiyorsak, kesin kes tedbir almak lâzımdır. Bu tedbirleri almadığımız sürece, şüphesiz KİT açıkları da olacaktır, Merkez Bankası'nın üzerine de yeni yükler binecektir. Yani gerçeği görmemiz lâzımdır. Bütçe açık verdiği müddetçe, KİT açık verdiği müddetçe, Merkez Bankası bunu finanse etmeye çalışacaktır. Türk ekonomisinde de ciddi bir kontrol olmadığı için, bu paralar ekonominin kalkınmasına da sarfedilmeyecektir. Sayın Güpgüpoğlu'nun dediği gibi, «serseri mayın» halinde spekülâtif bir takım şeylerin finansmanında kullanılacaktır ve ekonomide kaynak dağılımı büsbütün çarpıtacaktır. Evet Sayın Ünal, sizin bu konudaki görüşleriniz nelerdir?

ÜNAL — Sayın Uras Merkez Bankası yönetimi özerkliğini kaybetti, diyor. Ben bu yargıya katılmıyacağım. Yani, Merkez Bankası yönetiminin özerkliğini kaybetmesi söz konusu olamaz. Çünkü, belirli bir kanun çerçevesinde çalışır. Bu yasaların zorlanması, hatta yasaya aykırı uygulamaların olması ayrı bir tartışma konusu. Bu uygulamanın da gerekçesi vardır. Sayın Güpgüpoğlu biraz evvel dediler ki, «Devlet maaş ödemesin mi?» gerekçesiyle Merkez Bankası'na başvurulmamalıdır. İlke olarak kendileri haklıdır. Ancak, 1979 temmuz ayında 6 yıldır çılgınca yönetilmiş bir ekonomiyle karşı karşıyayız. 1978 sonunda Hazine'nin 95 milyar nakit açığı var. 100 milyara ulaşmış Kamu İktisadi Teşebbüsleri açığı var. Bu iki rakamı herkes biliyor. Şimdi 200 milyar TL. tutarında bir baskıyı koyun Merkez Bankası'nın üstüne ve ondan sonra da Banka'nın özerkliğinden bahsedin. Şimdi samimi olarak soralım: Devlet temmuz 1979'da ödiyeceği maaşı ödemesin mi? Merkez Bankası yönetiminin elinde midir bu karar? Ekonomik bir anarşi içindeyiz ve Merkez Bankası'nın da bu ortam içinde ilkelere uygun çalışmıyor diye eleştirilmesi,

en azından haksızlık olur. Bugün geldiğimiz nokta, bugünden yarına sonuç verecek çözümlerin bulunduğu bir yer değildir. Eleştiriler ve çözümlere ekonominin salt bir kesimine yönelmek sanırım gerçekçi olamaz. Sorun Türk ekonomisindedir. Bu sorunlar içinde de Merkez Bankası yönetiminin kendi başına veya özerkliğini koruyarak bir şeyler yapabileceğini sanmıyorum.

Burada Merkez Bankası ile ilgili olarak ilginç bir işlemi açıklamak isterim. Biraz önce belirtmiştim. Merkez Bankası'nın KİT'lere vereceği kredilerin biçimi ve sınırları ya sayıla belirlenmiştir. Bu sınırlara ulaşıldığında, hükümetler bütçe kanunlarına bir madde koyarlar ve bazı KİT'lerin Merkez Bankası'na olan borçlarının tahkim edildiğini yani Hazine'nin bu borçları üstlendiğini ve borcun 100 yılda ödeneceğini hükme bağlarlar. Dolayısıyla KİT'lerin borç portföyleri boşalmış, yeni borçlanma olanağı doğmuş olur. 1970'den bu yana iki tahkim işlemi yapılmış ve 25 milyar TL. tutarında KİT borcu silinmiş ve uzun vadeli Hazine borcu haline getirilmiştir. Şimdi Merkez Bankası yönetimi ne yapsın? Diğer taraftan bilançoda 71 milyar TL. tutarında ithalât depozitolarından bekleyen potansiyel bir enflasyon var. Bu tutarı ekonomiye çıkarmamak Merkez Bankası yönetiminin elinde midir? Denilebilir ki, kamu kesiminden alacaklar tahsil edilsin. Nasıl gerçekleşir bu? Hazine 95 milyar nakit açığına çözüm bulacak, KİT'ler 100 milyar tutarındaki açıklarını kapatacak. Ondan sonra da Merkez Bankası'na borçlarını geri ödeyecekler. Ve tüm bu işlemler de çok kısa sürede gerçekleştirilecek. Bu çözüm, bugün için bana biraz gerçek dışı gelmekte.

Sonuç olarak şunu diyebilirim: Eldeki ve riler Merkez Bankası yönetiminin ağır baskılar altında bulunduğunu göstermektedir. Bu baskılar o derece ağırdır ki, ilkelere uygun davranma gibi çözümler pek geçerli olamamaktadır. Sorunun önemi Merkez Bankası'nı aşmıştır. Çözümler, Merkez Bankası dışında ekonominin yönetilmesinde birinci derecede sorumlu hükümetlerin izledikleri ekonomik politikalarladır. Merkez Bankası dengenin bozulmaması gereken noktada so-

rumludur. Denge bozulduğunda kendi başına yapabileceği pek bir şey yoktur.

Vergi ödüyor muyuz?

URAS — Şimdi efendim, müsaade ederseniz önce Sayın Akgüç'ün görüşleri üzerinde durmak istiyorum. Daha sonra Sayın Ünal'ı cevaplandıracağım.

Sayın Akgüç, vergi yasasının çıkmasını ancak ondan sonra ihtiyacın karşılanabileceğini söylediler. Şimdi burada da çok önemli bir noktada dikkatli olmamız lâzımdır. Yani devlet istediği kadar cari harcama yapar, KİT'ler istediği kadar zarar eder, sonra bunları karşılayacak kadar da vergi çıkarırız. Bana, vergiyi vermek vatandaşın görevidir, diye bir fikre doğru yöneliyoruz gibi geliyor. Yani, KİT'lerin 100 milyar lira zarar yapması normaldir, bunları karşılayacak vergi kanunlarının çıkarılması da devletin görevidir, gibi bir şey geliyor aklıma. Aynı şekilde devlet cari harcamaları istediği gibi yükseltir, bunu karşılayacak vergi kanunları da çıkar. Gerçekte devletin sağlam vergi kanunlarına sahip olması gereklidir. Devletin, bütçeyi denkleştirecek vergi kaynaklarını sağlayacak vergi kanunları çıkarması gereklidir. Bu yoldan devletin marjinal olarak daha 20-30 milyar liralık bir fon toplama olasılığı vardır. Ama bu toplanan fonlar, gene bugünkü gibi cari harcamalara, KİT açıklarının karşılanmasına gidecekse; o zaman bu vergi kanunlarını çıkarmıyalım, gene bu şekilde yola devam edelim.

AKGÜÇ — İzninizle şimdi de ben cevap vereyim Sayın Uras. Benim buradaki görüşüm şu: Türkiye'de aslında vergi yükünün büyük bir ağırlığı vardır. Yani bugün namuslu bir mükellef vergisini ödediği zaman, zaten hayatını idame etme olanağına sahip değildir; ya da hayatını çok zor idame ettirir. Milyon kazanan bir adam —ki Türkiye'de nadirdir— bugün namuslu olarak vergisini verse, elinde geçenecek parası kalmaz. Zaten kazancının % 63'ünü direkt olarak verir. Geri kalan 370 bin lirasının 100 bin lirasını sosyal güvenlik ödemesi olarak verir. Onun kalanının da çoğunu gider vergisi, şu

vergisidir. Bu vergisi adı altında öder. Yani, Türkiye'de zaten vergi nispeti çok yüksektir. Ben diyorumki, Türkiye'de hiç vergilendirilmeyen sahalar var. Bunu almak lâzımdır.

URAS — Burada tamamen hemfikirim. Fakat bizim maliyemiz, maalesef hep yakaladığı kazı yolma peşindedir ve deniyorki —dikkat edin— Türkiye'de vergi % 20 dolayındadır, başka medeni ülkelerde ise % 25'dir. Demekki bizde daha az yük vardır. Türkiye'deki vergi yükünün % 20 olması nasıl oluyor? Türkiye'de bir takım kimseler, Sayın Akgüç'ün dediği gibi, —yani bunların içine işçi sınıfı ile bizler de giriyoruz—, ücretli ve bordrolu olarak % 60 dolayında vergi veriyor. Ama sonradan bu hiç vermiyenlerle hamur olunca, Türk vatandaşları olarak ben % 20 vergi vermiş gibi görünüyorum. Gerçekte ben, direkt vergi olarak bir kere % 63 veriyorum, onun üstüne de indirekt vergiler biniyor. Böylece ben gelirimizin yüzde 80'i kadar vergi vermiş oluyorum. Ancak, sıfır vergi verenle benimki hamur olunca, ben % 20 vergi vermiş gibi görünüyorum.

Ana kurumlar Kişilik kazanmalıdır

Şimdi gelelim diğer konuya ... Merkez Bankası Kanunu'nun tasarısının hazırlanmasında görev almış bir devlet bürokrati olarak şunu söylemek istiyorum: Bu kanun, Türkiye'de Merkez Bankası'na çok mühim bir şahsiyet veren bir kanundur. Bu kanun, Merkez Bankası'nın bugünkü yahut herhangi bir yönetimine, hükümete karşı durma imkânını verebilecek bir kanundur. Kaldık, bu kanun çıkmadan önce ben devlette görevli iken, Merkez Bankası yöneticilerinin devlete karşı kişiliklerini koruduklarını çok gördüm. Bugün Merkez Bankası Başkanı, Yönetim Kurulu'ndaki üyelere; bankanın ne kadar para bastığını, neden bastığını, kime vermek için bastığını, bilançodaki kalemlerin neyi ifade ettiğini söylemiyor. Çünkü, bunlar bana özel olarak söylendi diyor. Yani, Başkan ne yaptığını Yönetim Kurulu'na söylemiyor. Üyeler de Maliye Bakanı tara-

findan tayin edildikleri için, seslerini çıkar-mıyorlar.

AYSAN — Şimdi bu görüşmeler açıkça ortaya koyuyor ki, Türkiye'de bazı kurum-ların kişilik kazanmaları gerekmektedir. Bence ülkemizin en büyük ihtiyaçlarından biri budur. Söylediklerinizin hepsine katılıyo-rum. Bütün devlet kurumlarında yeniden dü-zenlemeler, yeni anlayışlar, yeni politikalar, yeni şahsiyetler ge'ştirilmelidir. Ama o ara-da da Merkez Bankası'nın üzerinde önemli bir kurum olarak özellikle durulmalıdır. Onu geliştirmek için benim aklımda hep bir şey vardır. Meselâ, bir kapalı devre içinde, Fe-deral Rezerv'e benzer, bir organizasyona gi-dilebilir mi? Bir kanun değişikliği ile Mer-kez Bankası Yönetim Kurulu'na yeni yetki-ler verilebilir mi? Ki hükümet, «filanca şeyi öde» deyince, ona «hayır» diyebilsin. Gerçi yürürlükteki kanun yöneticilere hakikaten böyle bir şahsiyet veriyor, fakat demekki yetmiyor. Neden yetmiyor? Çünkü, tayin

yetkilerinde, oraya getirilen insanların seçiminde meseleler var. Bu bakımdan, örne-ğin; «Merkez Bankası Şube Müdürleri Yö-netim Kurulu'nu oluşturur.» gibi bir şey söy-lense... Bu organizasyon hükümetten tama-men tecrit edilse... Kurumları politikadan tamamen tecrit edecek yeniden düzenleme-leri nasıl yaparız? Benim bütün düşündü-ğüm bu. Örneğin; enflasyon sıfır olsa, % 5 olsa, % 1 olsa gibi temennilerde bulunuyo-ruz. Bunlar gerçekleşse çok iyi olur. Ama biz görüşmeden öte bir şey yapmıyoruz. Hükümet önemli tedbirleri almadan Mer-kez Bankası'nın yapacağı hiç bir şey yok-tur, deniyor. Ben diyorumki vardır.

URAS — Evet vardır. Yani bugün Mer-kez Bankası hükümete uyarıcılık görevini bile yapmıyor. Geçen hükümet döneminde de yapmıyordu. Gerçekte Merkez Bankası'nın bir vazifesi de hükümeti uyaraktır. Bence Türkiye'nin üç meselesi var: Merkez Bankası, Devlet Planlama Teşkilâtı ve Ha-

ULUSAL
BANKACILIKTA

15
YIL

TÜRK
DİŞ TİCARET BANKASI

“bankacılıkta uzmanlık”

İstanbul Şubesi
Cumhuriyet Cad. 199-201 Haliççe, İst.
Telefon: 465150/54

Beyoğlu Şubesi
İsküfâî Cad. 154-156 Beyoğlu, İst.
Telefon: 482345

Şişli Şubesi
Şişli Meydanı 352 Şişli, İst.
Telefon: 464092

Ankara Şubesi
İzmir Cad. 19 Yonicehit, Ankara
Telefon: 179193

İzmir Şubesi
Cumhuriyet Bulvarı 61 İzmir
Telefon: 139660

Banka: 13

zine. Bu üçü birlikte ve eşgüdüm içinde çalışırsa Türkiye kurtulur. «Hazine» Genel Sekreteri, «Merkez Bankası» Başkanı ve «Devlet Planlama Teşkilâtı» Müsteşarı; Türkiye'de ekonomi yönetiminin en etkin ve yetkili kişileridir. Bunların birlikte ve eşgüdüm içinde çalışmaları zorunludur.

GÜPGÜPOĞLU — Tedbirler bahsine bir şey ilâve etmek istiyorum. Efendim, bilindiği gibi enflasyonun ortaya çıkması bir anda olmaz. Yavaş yavaş olur, aylar sürer ve zaman alır. Aynı şekilde düzelmesi için de belli bir zamana ihtiyaç vardır. Daha acı sonuçlarla karşılaşmamak için, ülkenin ekonomik ve sosyal yaşamı büsbütün altüst olmadan, bütün bu konuştuğumuz tedbirlerin alınarak bu şişmenin önlenmesi gerekir. Ancak o zaman yarınlara umutla bakabiliriz.

AKGÜÇ — Çok haklısınız Sayın Güp-güpoğlu. Önemli olan, iyiyeye doğru dönüşün başlamasıdır. Yoksa birdenbire enflasyonun durması bugün için zaten olanaksızdır. Efendim, isterseniz bugünkü görüşmelerimizi şöyle bağlayalım:

Genel değerlendirme

Son aylarda Merkez Bankası'nın emisyon hacmi görülmemiş boyutlara ulaşmıştır. Ve bu gelecek için de potansiyel tehlike yaratmaktadır. Son 6 ay içerisinde emisyonda % 30'a yakın bir artış olmuştur. İki, Türk ekonomisinde normal olarak ilk altı ayda emisyon artışının hiç olmaması veya azami % 5 dolaylarında olması gerekirdi. Bu denli büyük bir artış, önümüzdeki aylar için çok büyük bir tehlike teşkil etmektedir.

Üzerinde durduğumuz ikinci nokta, Türkiye'de artık fiyat kontrolünün yavaş yavaş elden kaçmakta oluşudur. Giderek, Türkiye'de iki rakamlı enflasyonların yerine üç rakamlı enflasyonları bu yılın sonunda yada 1980'in başında görmemiz ihtimalli belirlenmiştir. Zaten sanayi hammaddelerinde enflasyon hızı bir yılda % 100'ü aşmıştır ve bu bir tehlike olarak ortadadır.

Bazı kurumlara hükümetçe gerekli say-

gınlık gösterilmelidir. Bu bakımdan, bazı pratik güçlükler dolayısıyla, bazı müesseselerin saygınlığına darbe indirilmemelidir. Karşılıklı olarak bu saygınlık korunmalıdır. Ayrıca Türkiye'de yüksek bürokrasi arasında bir eşgüdüm sağlanmalıdır. Bu eşgüdümün sağlanamaması, Türkiye'de bazı çarpıklıklara yol açabilecektir. Bu arada diğer bir nokta, para politikasının bağımsız olmadığıdır. Para politikası, maliye politikasından soyutlanamaz. Bu bakımdan maliye politikası ile birlikte yürütülmelidir. Ondan bağımsız bir para politikasına bel bağlanamaz ve etkili de olmaz.

Türkiye'de görebildiğimiz en büyük tehlikeler şu noktalar üzerinde toplanıyor: Kaynak dağılımı gittikçe çarpıklaşıyor. Bugün ekonomide başıboş dolaşan birtakım paralar vardır. Bunlar tamamen spekülasyona yönelmiştir. Yüzen gezen oylar gibi, yüzen gezen paralar vardır. Bankacılık sistemi gerek maliyet artışları, gerekse son kararın sıkıştırılması dolayısıyla kendi varlığını koruma kaygısına düşmüştür. Kaynak dağılımında etkinlik, bankacılık sisteminde de gittikçe kaybolma tehlikesindedir. Çünkü bankacılık sistemi de kendini koruyabilmek için randımanlı kredilere yönelmektedir. Bu randımanlı kredilerde genellikle spekülâtörlerin ödeyebileceği faizler olacaktır. Bunlar bir tehlike olarak karşımızda duruyor. Alınabilecek önlem, eğer ciddi olarak istiyorsak, önce ne istediğimizi saptamaktır. Önceliğimizi ve buna ulaşacağımızı en etkin politikaları saptayarak bundan ayrılmıyacağız. Çünkü, Türk ekonomisi bugün bir anarşi, bir sıkıntı içerisinde. Şimdiki halde bu bataktan çıkmak için gaza basılmıştır. Ancak gazı sonuna kadar vermemiz gerekir. Böylece Türk ekonomisi ya kurtulacak yahut iyice çökecektir. Başka kurtuluş yolu yoktur.

Hepinize çok teşekkür ederim.

Dergi'nin Notu: Yukarıda sunulan Açık Oturum, 25 Temmuz 1979 tarihinde, Ekonomik ve Sosyal Etüdlere Konferans Heyetli salonunda düzenlenmiştir.

duvarlarınızın
vazgeçilmez
dostu

ÇANAKKALE SERAMİK fayansları

banyo
ve mutfagınız
için

sihhî

temiz

UCUZ

dayanıklı

modern

renkli

KS

Çanakkale Seramik Fabrikaları A.Ş.

Karaköy, Tersane Caddesi, Hediye Sokak No. 4-6 Tel.: 43 03 55 (5 hat)

AYIN EKONOMİK OLAYLARI

DOÇ. DR. YILDIRIM KILKIŞ

İçinde bulunduğumuz yılın Haziran sonları ile Temmuz ayının ilk yarısını kapsayan dönemi, devalüasyon dolayısıyla gelişen fiyat artışları ve kur farklarının ödenmesinin yarattığı mali külfetin giderilmesi gibi konularla önem kazanmaktadır.

Diğer taraftan bankacılık alanındaki bazı gelişmeler ve bazı maddelerin destekleme alımları ile ilgili Bakanlar Kurulu Kararları'nın bu dönemde ortaya çıktığı görülmektedir.

İhracatın gelişmesi ile ilgili bazı kararların yanında, Başbakan'ın Bulgaristan Başbakanı ile yaptığı görüşmeler sonucu, bu ülke ile aramızda transit vizesi ve TIR anlaşmalarının yapıldığı anlaşılmaktadır.

Ayrıca, ülkemizin çeşitli ithal maddeleri ihtiyacının karşılanması için Sovyet Rusya ile 500 milyon dolar tutarında bir ticaret anlaşması yapıldığı duyulmuştur.

Bu dönemin en önemli olayı, hiç şüphesiz Türkiye'nin dış borçlarının kısmen ertelenmesiyle ilgili anlaşmadır. Maliye Bakanlığımızın özellikle DÇM borçlarından biriken dövizle ödenecek hesapların ertelenmesiyle ilgili olan bu anlaşma hakkında elimizde somut bir bilgi yoktur. Uzun zamandan beri bu tür anlaşmaların yapıldığı hakkında zaman zaman çıkan haberlerin gerçekleşmemesi dolayısıyla bu anlaşma hakkında resmi bilgi elde etmeden bahsetmek doğru olmayacaktır.

Dönemin diğer bir olayı da, 18 Temmuz 1979 günü ilân edilen yeni bir devalüasyondur. Buna göre, dolar kuru sabit kalmış, fakat DM % 5.2, Sterlin % 9.4 oranlarında değer kazanmıştır.

Yukarıda kısaca açıklanan hususların, somut duruma gelmiş bulunanları hakkında aşağıda daha ayrıntılı bilgi verilmektedir.

Zamlar Devam Ediyor

Dergimizin geçen aya ait sayısına yetişmeyen ve bir süre sonra ortaya çıkan yeni zamlar, özellikle, Petkim mamulleri ve yerli motorlu araçlarla ilgilidir.

Petkim'in ürettiği bazı mamullerin fiyatları şu şekilde değişmiştir:

Petkim'in Ürettiği Bazı Mamullerin Eski ve Yeni Fiyatları
(Ton Değeri Olarak — TL.)

Cinsi	Eski Fiyat	Yeni Fiyat
Polietilen (g 0 - 3 - 5 tipi)	56.000	135.100
Polietilen (I 20 - 3 tipi)	56.000	135.000
Polietilen (F 2 - 12 tipi)	64.988	145.040
Polistren Grubu Antişok	67.998	154.980

Polistren Grubu Kristal	63.994	145.880
Polipropilen Grubu Enjeksiyon	57.000	150.000
PVC Sübvansiyon	53.998	101.290
PVC Emilsiyon	79.996	139.020
Yüksek Dansite Enjeksiyon	65.000	150.000
Yüksek Dansite Sübvanse	66.000	150.000
Kauçuk 1500 serisi	89.980	138.580
Kauçuk 1700 serisi	81920	126.360

Bu fiyatlar, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından hâlen kabul edilmemekle beraber, Petkim'in satışlarında yeni fiyatlardan tahsilât yapıldığı, faturalarının, yeni fiyatlar Bakanlık tarafından tasdik edilince bu fiyatlardan kesileceği söylenmektedir. Bu durumun, plastikle ilgili çeşitli mamullerin fiyatlarına yansıdığı anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan, yerli motorlu araçlar için de yeni fiyatlar bahis konusudur. Fiyat zamlarının Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından onaylandığı ve yakında yürürlüğe gireceği anlaşılmaktadır. Motorlu araçlarla ilgili fiyatlar ve beklenen yeni fiyatlar şöyledir :

Aracın Cinsi	Eski Fiyat (TL.)	Beklenen Yeni Fiyat (TL.)
Murat 131	270.870.—	398.500.—
Anadol SL	257.000.—	370.500.—
Anadol ST	260.000.—	410.000.—
Renault TL	249.338.—	369.500.—
Renault TS	257.300.—	376.500.—
Renault SW	257.300.—	450.000.—
BMC Kamyon	557.000.—	1.165.000.—
Ford Kamyon	705.000.—	1.200.000.—
Man Kamyon	1.546.000.—	2.580.000.—

Bankalar Yasası'nda Değişiklik Tasarısı

Bankalar Yasası'nda değişiklik yapılmasıyla ilgili bir Kararname hazırlanarak Bakanlar Kurulu'ndan geçmiş ve Cumhurbaşkanı'nın onayına sunulmuştur.

Bu Kararname taslağında yer alan en önemli hükümler, bankaların sermayesinin % 20'sinden fazlasına sahip oldukları kuruluşlara açabilecekleri kredilerin, bankaların sermayesinin % 20'si ile sınırlı olması ve bir şehirdeki aynı banka şubelerinin her birisinde ayrı sermaye ayrılması ile ilgilidir.

Bankaların sermayelerine iştirak ettikleri kuruluşlara kredi açmaları ve bu durumda olmayan firmalara kredi vermekte nazlı davranmaları dolayısıyla, Kararname'nin bu tür firmaları memnun edeceği söylenebilir de, uygulamada, beklenen sonucun sağlanmasının mümkün olmayacağı şimdiden tahmin edilebilir.

Kararname'nin, iştirakleri olan bankalar tarafından olumlu karşılanmaması ve özellikle iştirakleri olan kuruluşların kredi durumunun zorlaşması normaldir.

Kur Farklarının ve Primlerin Ödenmesinde Kolaylık Sağlandı

11 Haziran devalüasyonundan sonra, kur farkları ve primlerin ödenmesi dolayısıyla ithalâtçıların karşılaştıkları büyük mali külfeti hafifletmek üzere, Maliye

Bakanlığı ve Merkez Bankası, 11 Haziran 1979 tarihli ve 13/3 sayılı İthalât Tebliği'nden bazı değişiklikler yapmışlardır.

Bilindiği gibi, son devalüasyon dolayısıyla, kur değişikliği tarihinden itibaren altı ay önce ithal edilmiş olan mallar, için bu kur farkının ithalâtçı kuruluşlar tarafından ödenmesi istenmiştir. Toplamı 47 milyar lirayı bulduğu ifade edilen bu farkların ödenmesindeki güçlüğü gidermek üzere, Maliye Bakanlığı kur farklarının üç taksitte alınmasını, ayrıca, teşvik almış sanayi yatırımcıları için ise taksit süresinin 10 olmasını kabul etmiş ve kamuya duyurmuştur.

Diğer taraftan, ithal için bekleyen müracaatlardan vazgeçebileceği, vazgeçilmeyen taleplerden ise, kur ve prim farklarının transfer veya fiili ithalât sırasında tahsil edileceği ilân edilmiştir. Vazgeçilen ithalât talepleri ile ilgili bedellerin geri ödenmesi ise 5 taksitte olacaktır.

İş Bankası'nın Federal Almanya'da Şube Açmasına İzin Verildi

4 Temmuz 1979 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan bir Bakanlar Kurulu Kararı ile, Türkiye İş Bankası'nın Federal Almanya'da şube veya şubeler açmasına müsaade edilmiştir. Bu konu için 500.000 DM tutarında sermaye uygun görülmüş bulunmaktadır. Ancak Federal Almanya yasalarına göre bulundurulması zorunlu fon karşılığı olarak da 9.500.000 DM'in transferine karar alınmıştır.

Bilindiği gibi, Federal Almanya'da çeşitli Türk bankalarının temsilcilikleri bulunmakta, fakat, Türk Bankalarının şube açmasına izin verilmemekte idi. Bunun nedeni olarak da Federal Almanya Bankaları'nın Türkiye'de şube açmalarına Türkiye'nin izin vermemesi ileri sürülmekteydi. İş Bankası'nın bu girişiminin arkasından, bazı yabancı bankaların Türkiye'de şube açmalarına müsaade edilmesi beklenebilir.

Dışsatım Eşgüdüm Kurulu ve Altkurulları Hakkında Yönetmelik Yayınlandı

Bilindiği gibi, yeni İhracat Rejimi'nin getirdiği yeniliklerden birisi de, Dışsatım Eşgüdüm Kurulu ve Altkurulları kurulması idi. Bu hususta, Ticaret Bakanlığı, 4 Temmuz 1979 tarihli Resmi Gazete'de yayınladığı bir Yönetmelik ile, kısa adı DEK olan Dışsatım Eşgüdüm Kurulu ve bazı illerde Dışsatım Eşgüdüm Altkurulları kurulması ile ilgili esasları açıklamaktadır.

Bu esaslar, ihracatın gelişmesi ile ilgili çeşitli sorunların çözülmesine hız kazandırmak amacına yöneliktir.

Dış ticaretin gelişmesi yolu ile döviz girdilerinin artırılmasını amaçlayan diğer bir Yönetmelik de, Transit Ticareti ile İlgili Yönetmelik'tir. 7 Temmuz 1979 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Ticaret Bakanlığı yönetmeliğine göre, transit ticaretinin gelişmesi için, önceden döviz tahsisi, mahsup ve net döviz girdilerinin beyanı suretiyle döviz tahsisi sağlanacaktır.

Gümrükte Kalan Malların Tasfiyesine Başlandı

Türkiye gümrüklerine gelerek çeşitli nedenlerle çekilemeyen malların zaman zaman tasfiyesi yapılmaktadır. 5 Temmuz 1979 tarihli Resmi Gazete ile, Devlet Demir Yolları ve Denizcilik Bankası sundurmaları ile diğer sundurma ve antrepolarda bulunan her türlü kara taşıma araçlarının Devlet Malzeme Ofisi Genel Müdürlüğü'nce, taşıma araçları dışında kalan eşyanın da Çaykur Genel Müdürlüğü'nce satış ve tasfiyelerinin yapılmasına dair, Bakanlar Kurulu Kararı yayınlamıştır.

Bu karara rağmen, yakında yalnız kara taşıt araçları için, özel bir af çıkarılacağı ve bu tür araçların yurda girmelerine izin verileceği söylenmektedir.

Merinos Yapağısı, Kolza ve Yağ Şalgamı Destekleme Alım Fiyatları

29 Haziran 1979 tarihli Resmi Gazete ile, bazı maddelerin destekleme alım fiyatları ilân edilmiştir.

1979 yılı ürünü Merinos Yapağısı destekleme alımları yapmak üzere Türkiye Yapağı ve Tiftik Anonim Şirketi görevlendirilmiş ve bu şirkete 250 milyon liralık reeskontabl kredi sağlanmıştır.

Beher kilo için, aşağıdaki kalitelere göre şu fiyatlar ödenecektir :

Kaliteler	56 Randıman Kg. Fiyatı (TL.)
64 — 70	140
60 — 64	130
58 — 60	120
56 — 58	110
46 — 56	100
Renkliler	90
Yünler	90

1979 ürünü kolza ve yağ şalgamı destekleme alımları ile Trakya Yağlı Tohumlar Tarım Satış Kooperatifleri Birliği görevlendirilmiş ve bu Birlik adına 400 milyon TL. reeskontabl kredi sağlanmıştır.

Birliğin ödeyeceği fiyat (en fazla % 8 rutubetli) ürünler için 10 liradır.

Kasaplık Canlı Hayvan Dışsatımı ile Et ve Balık Kurumu Görevlendirildi

29 Haziran 1979 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan bir Bakanlar Kurulu Kararı'na göre, kaçakçılığın önlenmesi amacıyla kasaplık canlı hayvan ve et ihracatının Et ve Balık Kurumu tarafından yapılması kabul edilmiştir.

Bu kararnamenin ihracatçılar tarafından resmen yapılan ihracatı önliyeceği, fakat zaten kaçak olarak yapılan dışsatımları nasıl önliyeceği anlaşılamamaktadır!

EV

sahibi olmak
SİZİN DE
hakkınızdır

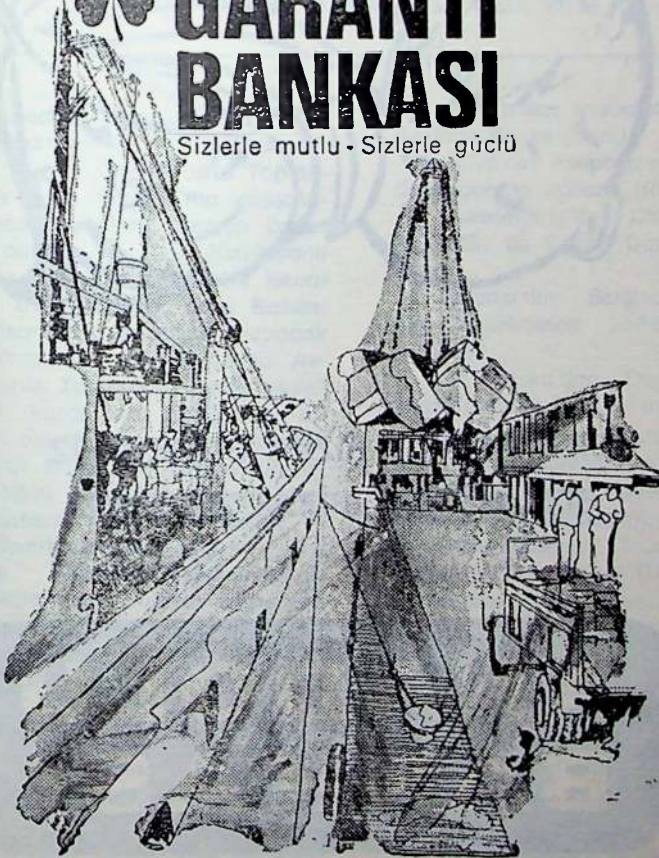
ithalat ihracat kambiyo
sorunlarınıza çözüm

Dış ülkelerdeki temsilcilikler
ve muhabetleri,
(ZÜRICH, STUTTGART Temsilcilikleri v.
dünyanın her yerinde 250 muhabetir)
Dış Ticaret konusunda tecrübeli personeli
Modern bankacılık olanaklarıyla

TÜRKİYE GARANTI BANKASI

Sizlerle mutlu - Sizlerle güçlü

SIZE HİZMET BİZİM GÖREVİMİZ
SIZE HİZMET BİZİM ZEVKİMİZ

**ANADOLU
BANKASI**

BANKACILIK

A.E.T. TASARRUF BANKALARI GRUBU VE ONİKİNCİ GENEL KURUL TOPLANTISI

AV. DR. HALÛK A. KABAALIOĞLU, LL.M.

Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) Tasarruf Bankaları Grubu'nun Brüksel'de yapılan 12 inci Genel Kurul Toplantısı, Avrupa Para Sistemi'nin çalışmaya başlayacağı günlerin hemen öncesinde yer alması ve AET Komisyonu Başkanı Roy Jenkins ile Fransız Senatörü ve bu ülkenin eski Tarım Bakanlarından Pisani'nin konuşma yapacak olmaları bakımından ilgi çekiyordu. Avrupa Ekonomik Topluluğu içinde çeşitli kuruluşların kurdukları örgütlere bir başka örnek olarak ilginç özellikleri olan AET Tasarruf Bankaları Grubu'nun izlemek olanağını bulduğumuz bu Genel Kurul Toplantısını kısaca ele almak ve özellikle Sparkassenvereinigung der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft veya Groupement des Caisses d'Epargne de la Communauté Economique Européenne isimli bu kuruluşun yapısını incelemek istiyoruz.

I — Hukukî Yapısı

AET Tasarruf Bankaları Grubu 23 Nisan 1963'de kurulmuş olup, Temmuz 1967 tarihinden itibaren ilgili Belçika yasalarına göre tüzel kişiliği olan bir uluslararası birlik niteliğindedir⁽¹⁾. Söz konusu grup üyeleri şunlardan oluşmaktadır:

İrlanda'dan Association of Trustee Savings Banks (Cork);

İtalya'dan Associazione fra le Casse di Risparmio Italiane (Roma);

Lüksemburg'dan Caisse d'Epargne de l'Etat du Grand Duché de Luxembourg;

Belçika'dan Belgische Vereniging der Sparkassen zonder winstbejag (Brüksel);

Danimarka'dan Danmarks Sparekasseforening (Kobenhavn);

Almanya'dan, Deutscher Sparkassen- und Giroverband e.V. (Bonn);

Hollanda'dan Nederlandse Spaarbankbond (Amsterdam);

İngiltere'den Trustee Savings Banks Central Board (Londra); ve

Fransa'dan Union Nationale des Caisses d'Epargne de France (Paris).

Ayrıca İspanyol Confederacion Espanola de Cajas de Ahorros, Topluluğun ilişkili «ortak üyesi»dir.

Söz konusu AET Tasarruf Bankaları Grubu, genel olarak «kamu yararı»na

(1) 25 Ekim 1919 ve 6 Aralık 1954 tarihli Belçika yasaları ve bunlara uygun olarak öngörülen çeşitli Kralliyet Kararnameleri: «25.5.1967, 9.5.1973, 3.3.1975 ve 11.2.1977».

çalıştığı belirtilen 1500 adet Tasarruf Bankası, bunların 33.600 şubesi ve 250 milyar Hesap Birimi (Unit of Account) tutarında mevduatı ile geniş bir topluluğu temsil etmektedir. Avrupa Topluluklarında her iki kişiden birinin tasarruf bankalarında hesap defteri olduğu anlaşılmaktadır. Gerçekten de bunların sayısı 135 milyondur.

Örgütün organları, en az yılda bir kez toplanması gereken, toplam 58 temsilciden oluşan bir **Genel Kurul** (ortak üyeler ancak gözlemci gönderebilmektedir ve diğerlerinin temsilci sayısı 2-10 arasında değişmektedir), yılda dört kez toplanan **Yöneticiler Kurulu** ve **Sekretarya**'dır. Sekretarya, Toplulukta beş ayrı ülkeden gelen uzmanların çalıştığı, «ekonomik işler», «ticaret», «hukukî işler» ve «enformasyon» gibi çeşitli konularda bölümlere ayrılan daimi bir organdır.

II — Amaçları

Esas Sözleşmesinin 4 üncü maddesinde öngörüldüğü üzere bu örgütün amacı; «Tasarruf bankaları ile ilgili olmak üzere AET'nin Avrupa çapında öngördüğü hedefleri destekleyecek araştırmalar, incelemeler yapmak, bunları yayınlamak ve kâr amacı olmaksızın her türlü çalışmayı üstlenmek»dir. Bu amaçla üye örgütleri AET bünyesi içindeki genel gelişmelerden haberdar etmekte, özellikle tasarruf sektöründe yapılan çalışmaları, önerileri ve AET Kurumları'nın diğer faaliyetlerini izlemektedir. Topluluk düzeyinde tasarruf bankalarının ve tasarruf sahiplerinin çıkarlarını temsil etmek ve bu amaçla yılda ortalama yirmi kadar mütalâa, gözlem, memoranda vs. yı Topluluk Kurumları'na sunmaktadır. Ayrıca genel olarak mahalli ve bölgesel nitelikleri ağır basan örgütler arasında mesleki ve ticari işbirliğini desteklemektedir.

III — Faaliyetleri

Grup organları her yıl ortalama yirmi kadar toplantı ve tasarruf sahipleri-

nin çıkarlarını korumak üzere çalışmalar yapmaktadır. 1963'de kurulan Hukuk Komitesi, kredi kurumlarının çalışma koşullarına ilişkin kurulların ahenkleştirilmesi, ortaklık yasalarının ahenkleştirilmesi, sermaye piyasası-menkul kıymetlerle ilgili konuları, mevduat garantileri, kredi enformasyonu, tüketici kredileri, banka likiditeleri gibi konuları ele almaktadır. Bunun gibi Tarımsal Kredi Komitesi, Ekonomik Politika Komitesi, Sermaye Piyasası Komitesi ve benzeri komiteleri vardır.

IV — Avrupa Ekonomik Topluluğu'ndaki Tasarruf Bankaları

Avrupa Ekonomik Topluluğu'ndaki tasarruf bankalarının ülkelere göre dağılımları; banka, şube ve tasarruf defteri sayıları ile toplam mevduatları «Tablo 1»de gösterilmiştir.

V — Genel Kurul'da Tartışılan Konular

Topluluk Başkanı Sir Athelsten Caröe, beş yıldır sürdürdüğü bu görevden ayrılacağı için Genel Kurul'da yaptığı son konuşma ilgi çekti. Daha sonra kendisine Belçika Kraliyet Nişanı takıldı. Sir Athelsten Portekiz Tasarruf Bankası Caixa Geral de Depositos'un ortak üye olarak Tasarruf Bankaları Grubuna katıldığını açıkladı. İspanya'da 1973'den bu yana benzer bir statüye sahip bulunuyordu. Böylelikle Tasarruf Bankaları, Topluluğun genişlemesinden önce kendilerini hazırlamakta idiler.

Genel Kurul'da ayrıca Avusturya Tasarruf Bankası Örgütü temsilcileri, AET Kosiyonu görevlileri ve çok sayıda üye bulunmaktaydı. Sir Athelsten, Avrupa Para Sistemi'nin gelişimini, özellikle Jenkins'in Floransa konuşmasından sonra konuyu yakinen takip ederek gerçekleştirmek üzere büyük çaba sarfemesini anlattıktan sonra; Avrupa Parlamentosu'nda Jenkins ile Fransız senatör Pisani'nin bu konuyu hararetle tartıştiklerini hatırlattı. 264 milyar İngiliz sterlinini bulan bir miktarda mevduatı olan Tasarruf Bankaları, Para Sistemi gelişmelerini desteklemekteydi.

Avrupa Tasarruf Bankaları, Ekonomik ve Parasal Birlik ve Avrupa Para Sistemine birer «banker» gözü ile değil, aynı zamanda temsil ettikleri küçük tasarruf sahibinin gözüyle de bakmaktaydılar. Gerçekten de Tasarruf Bankaları Örgütü'ne göre, bu ekonomik ve parasal işbirliği çerçevesinde öncelik, paranın değerini korumak olmalıydı. Fiyat istikrarı, diğer ekonomik hedefler içinde ilk önceliği almış ve bazı üye devletlerde pragmatik yaklaşımlara eğilim görülmüştü. AET çerçevesi içinde işbirliği, özellikle ekonomik işbirliği sözkonusu olunca, enflasyonun tehlikeleri, deflasyonla birlikte değerlendirilmelidir. Fiyat istikrarının korunması AET içinde kesin öncelik olarak kabul edilmelidir.

Bu örgütün daha 1964 yılında açılan bir görüşünde yer alan enflasyon tehlikesi, giderek daha da ağırlaşmıştır. Tasarruf Bankaları, değişik fiyat hareketleri kabul edilmeye devam ederse, Topluluğun tehlikeye düşeceği konusun-

da Komisyonla aynı kanaati paylaşıyor; ekonomik politikaların Topluluk tarafından saptanan orta vadeli stratejilere uydurulması gerektiğini belirterek sosyal ve bölgesel farklılıkların giderilmesini istiyordu. Hattâ tamamen tek şekilleştirilmiş ekonomik politikalar ve sabit döviz kurlarının AET içinde bazı bölgelerin farklı gelişmelerini önleyemeyeceğini savunan bu Bankalar örgütü, «kaynak transferi olmadıkça fakir bölgelerdeki hayat standartları ve üretim kapasitesi genel ekonomik kalkınma düzeyinin gerisinde kalmaya devam edecektir» şeklinde bir görüşe yer vererek Avrupa dayanışmasını ispatlayacak biçimde Avrupa içinde zengin bölgeden fakir bölgelere kaynak transferlerinin gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmuştu.

Tasarruf Bankaları Grubu'nun Para Sistemine ilişkin bazı çekinceleri olduğu anlaşılmaktadır. Her şeyden önce Sir Athelsten bu sistemin hükümetler

TABLO I

Ülkeler	Tasarruf Bankası		Tasarruf Defteri Sayısı x 1.000	Toplam Mevduat Tasarruf Bankası Tahvilleri (*)
	Sayısı	Şube Sayısı		
Belçika	3	2.698	9.755	13.966.7
Almanya	622	16.038	62.628	130.357.5
Danimarka	170	1.236	4.375	5.308.4
Fransa	483	5.591	26.123	42.927.7
İngiltere	19	1.635	12.235	6.988.5
İtalya	89	3.267	15.153	40.233.3
İrlanda	4	24	348	271.1
Lüksemburg	1	90	296	1.496.8
Hollanda	87	1.559	4.235	6.121.5
Toplam AET	1.478	32.138	135.148	247.671.5
İspanya	83	7.208	33.105	23.237.9
Toplam	1.561	39.386	168.253	270.909.4

(*) Milyon Avrupa Hesap Birimi (Unit of Account). 1 EUA = 2.58183 DM., 1 EUA = 0.646340 Sterlin civarındadır. Bunların hesabı sürekli olarak yapılarak AET Resmi Gazetesi «O.J.»de yayınlanmaktadır.

Kaynak : EE — APARGNE EUROPE.

arası bir anlaşma yerine Merkez Bankası guvernörleri arasında yapılacak bir anlaşma ile ve iki yıllık geçici bir süre için öngörülmesini tercih ettiklerini söylüyordu. Bu süre içinde Para Sistemi, yeterli esnekliğe sahip olduğunu kanıtlamalı ve her üye devletin ekonomik siyasetini daha uyumlu hale getirebileceğini ortaya koymalıydı. Ayrıca bu geçici süre üye devletler tarafından enflasyon ve işsizlik gibi sorunlara müştereken çözüm bulmak amacıyla da kullanılabilirdi.

Örgüt Başkanı sistemin başarısızlığa uğramaması için bazı noktalara dikkat edilmesi gerektiğini söylemektedir: Her şeyden önce üye devletler kendilerini ekonomik ve parasal konularda daha sıkı ve karşılıklı anlaşma ile sağlanacak disipline sokmalı ve özellikle enflasyon ve işsizlikle mücadele etmelidirler. Avrupa Para Sistemi'nin sağlayacağı ek fonlar, daha istikrarlı ekonomik ve parasal ortam yaratacak ve üye devletlerde yatırım iklimini düzelterek daha iyi koşullar sağlayacak yatırımlara ayrılmalı, şüpheli ekonomik uygulamalar için kullanılmamalıdır. Parasal borçlara hak kazanabilmek için öngörülecek koşullar ve bunlara bağlanacak ekonomik politika ile borçlanma sınırlamaları açık ve kesin olarak saptanmak gerekir. Müdahale yükümlülükleri ve öte yandan devalüasyon ve revalüasyonlar bu sistem içinde açıklıkla saptanan ve fakat gerektiğinde esnek olan kurallara bağlanmalı ve bu kurallara tam olarak uyulmalıdır.

Tasarruf Bankaları Topluluğu'nun Brüksel'deki sekreteryasının başında görevli olan Genel Sekreter Dr. K. Meyer-Horn, Avrupa Ekonomik Topluluğu Tasarruf Bankaları'nın orta vadeli gelecek planlarını inceleyen bir Ad Hoc Komite'nin çalışmalarına değinmiş; İtalyan Tasarruf Bankaları Birliği Başkanı Dr. De Mattia başkanlığındaki bu heyetin, ulusal tasarruf bankaları arasındaki işbirliğini daha da genişletilip yoğunlaştırılması ve ticaret politikalarını koordin ederek işbirliği kapsamını geniş-

letmeleri gibi önerilerini anlatmıştır.

Bankalar örgütü bundan böyle Komisyon Daireleri'nin hazırladıkları metinler üzerinde görüş bildirmekle yetinmeyecek, inisiyatifini ele alıp, kendi istek ve önerilerini de açıklayacaktır. Buna faal lobicilik ismi de verilmektedir.

İkinci olarak «Bankacılıkta Ortak Pazar», yerleşme özgürlüğü ve bankalara izin verme ve denetleme konularında mevzuatın ahenkleştirilmesi çalışmaları ile gerçekleştirilirken, Tasarruf Bankaları da yeni koşullarla karşı karşıya kalmaktadır. Gerçi çalışmaları mahalli ve bölgesel bir nitelikte olan bu bankaların diğer üye devlet sınırları içinde faaliyet göstermeye niyetleri yoktur. Onlar yönünden önemli olan şimdiye kadar aynı ülkedeki tasarruf bankaları ile gerçekleştirilen işbirliğinin bundan böyle diğer ülkelerdeki bankalarla da gerçekleştirilmesidir. Özellikle Avrupa seyahat çekleri, kredi kartları konularında çalışma gruplarının ele aldığı projeler ve ticari müşterilerin ihracat ve yabancı yatırımlarını finanse edebilme olanakları bu çerçevede değerlendirilmektedir.

Ad Hoc Komite'nin önerileri üzerine derhal Lüksemburg'da bir irtibat bürosu kurulmuş, Avrupa Parlamentosu, Avrupa Yatırım Bankası, Kredi ve Yatırımlar Genel Müdürlüğü ve İstatistik Bürosu gibi Avrupa Topluluklarının diğer kurumları ile ilişkilerin güçlendirilmesi istenmiştir.

Bu arada dikkatimizi çeken husus, Merkezi Cenevre'de olan Uluslararası Tasarruf Bankaları Enstitüsü isimli örgütle yakın ilişki kurmuş olmaları idi. Dünya çapında bu bankaların örgütlenmeleri sonucu kurulan bu enstitünün de katkısı ile elektronik bilgi değerlendirme alanında işbirliği; Afrika, Karayipler ve Pasifik ülkeleri ile yapılan anlaşma çerçevesinde teknik yardım önermek projeleri ele alınmaktadır.

Genel Kurul'da incelenen daha teknik konuları ele alacak değiliz. Ayrıca Avrupa Para Sistemi hakkında daha ön-

«ce değinilen konuları inceleyen Jenkins'in sözlerini de tekrar etmeyeceğiz.

VI — Avrupa Toplulukları ve Bankacılık

Kredi Kurumlarının Çalışmaları ve Kurulmasına İlişkin yasa, kararname ve idari hükümlerin koordinasyonu hakkında ilk «Directive», Konsey tarafından 12 Aralık 1977 tarihinde kabul edilmiştir⁽²⁾. Bunun üzerine Komisyon üye devletlerle temaslarda bulunmuş ve Komisyon temsilcileri, banka yasalarının uygulanması ve kredi kurumlarının denetlenmeleri hususunda görevli ulusal uzmanların katıldığı bir toplantıda «Bankacılıkta Ortak Pazar»ın tedrici olarak kurulabilmesi için daha sonra atılması gerekli adımları saptamıştır. Ayrıca bu toplantıda söz konusu Directive'in 11. maddesinde öngörülen ve bir Danışma Komitesi kurulmasını öngören hükmü yerine getirilmiştir. Hazırlanan programın ana hatları şunlardır:

- 1) Kredi kurumlarının yıllık raporlarının düzenlenmesi hakkında Directive önerisi,
- 2) Kredi kurumlarına izin verilmesi ve özellikle «kendi fonları» kavramının tanımlanması hakkında daha ayrıntılı hükümlerin saptanması,
- 3) Gözlenecek oranların veya rasyoların temel yapısı hakkında gerekli kararların alınması ve
- 4) Topluluk içinde faaliyet gösteren tüm kredi kurumlarının bir listesinin hazırlanması.

Belirtilenler dışında AET bünyesinde

⁽²⁾ Official Journal (L. 194, 16.7.1973)'da yayınlanan Directive ise Finansal Kurumlar ve Bankalar'ın çalışmalarına ilişkin olarak yerleşme ve hizmet sunma Özgürlüğü hakkında kısıtlamaları kaldıran bir girişimdi. Komisyon, bu Directive hükümlerini uygulamayan bazı üye devletlere karşı dava açma yoluna gitmeyi düşünmektedir. 17.12.1977 tarihli Official Journal L. 322'de yayınlanan 12.12.1977 tarihli Directive hükümlerini daha sonraki yazılarımızda inceleyeceğiz.

⁽³⁾ Bull. EC 4-1978, paragraf 2.1.34.

de bankacılık konusunda yer alan çalışmalar, banka mevduatlarını garanti eden çeşitli sistemlerin incelenmesi ve gerekirse bunların koordine edilmesi, ev kredileri sektöründe sunulan hizmetler içinde «hizmet sunabilme ve yerleşme özgürlüğü» yönünden hazırlanan tasarılar, bir kredi enformasyon sağlama merkezi kurulması çabaları sayılabilir⁽³⁾. Aslında bu merkez konusunda çalışmalar çıkan anlaşmazlıklar yüzünden durmuş gibidir.

Ayrıca Komisyon, genel olarak halka kredi verme veya mevduat kabul etme hizmetlerinin reklamını yapan firmalar ve finansal aracı kuruluşlarla ilgili olarak da bir Direktive tasarısı hazırlamaktadır.

Bu konularda yer alan gelişmeleri daha sonraki yazılarımızda ele alarak inceleyeceğiz.

banka ve ekonomik yorumlar

Dergisi'nin ciltlenmiş
eski sayıları :

- Bankacılar
- İktisatçılar
- Yöneticiler

ve ilgili alanlarda
yüksek öğrenim gören

- Öğrenciler

için en yararlı kaynak.

1978 yılı cildi : 300.— TL.
1977 yılı cildi : 200.— TL.
Daha önceki yıllar : 150.— TL.

İSTEME ADRESİ

Çatal Çeşme Sokak No. 17
Kat 4; Cağaloğlu - İstanbul

TELEFON : 26 34 11

sermaye piyasasında bilirkışı

mentaş

tasarruflarınızı en kârlı gelir kaynağınız yapar

Satın alınmak istenen tahvil ve hisse senetlerinin en kârlı seçimi, önce tecrübe, sonra da piyasa hareketlerini anında izlemeyi ve doğru yorumlamayı gerektirir. Mentaş bilir bunu.

Kuruluşların, tahvil ve hisse senetlerinin ihraç başarısı ise, sermaye piyasasında uzmanlığı, geniş bir tanıtımı ve önemle, iyi bir pazarlamayı gerektirir. Mentaş bilir bunu.

KURULUŞLAR:

- * Çıkaracağınız tahvil ve hisse senetlerinin organizasyonunu yapar, gerekirse tamamını satın alırız.
- * İhraç edeceğiniz tahvillerin plasmanı ile ilgili tüm işlemleri gerçekleştirir ve yürütürüz.

TASARRUF SAHİPLERİ:

- * Tasarruflarınızı yönlendirmek istediğiniz menkul değerlere ilişkin en ayrıntılı bilgiyi verir, öneriler sunar, en kârlı alımı yapmanızı sağlarız.
- * Tahvil faizlerinizi ve hisse senedi temettü kuponlarınızı vadesine 15 gün kala aynen öderiz. Tahvil faizlerinizi vadesine enaz bir ay kala cüz'î bir indirimle satın alırız.
- * İsterseniz, portföyünüzü yönetir ve ücretsiz saklarız.
- * Satacağınız ya da satın alacağınız her kıymetin gerçek borsa rayicini, şirketimiz merkezindeki elektronik cihazlardan izleyebilirsiniz.
- * Satacağınız ve satın alacağınız her kıymeti yerinizde teslim alır, yerinizde teslim ederiz.
- * Haftada iki gün alış ve satış fiyat bülteni yayınlamaktayız. Adresinizi bildirirseniz hemen göndeririz.
- * Tecrübeli kadromuzla, ücretsiz, yatırım danışmanlığı için her an emrinizdeyiz.

"Sermaye piyasasında bilirkışı,"

mentaş
menkul değerler ticaret a.ş.

Gümüşsuyu, İnönü caddesi No.70 Kat 2 Taksim - İSTANBUL
Telefon: 45 55 29 - 49 99 27 - 45 66 14 - 44 85 57 - 49 34 38

ALTIN REKLAM

Sermaye Piyasası

DR. ŞEREF TÜREN

Temmuz ayı içinde, sermaye piyasasında pay senedi fiyatları düşmeye devam etmektedir. Nitekim bu bir aylık dönemde 24 pay senedinin fiyatı düşmüş, 15 tanesinin fiyatı Haziran ayı fiyat seviyesini korumuş ve ancak 6 pay senedinin fiyatı artış göstermiştir. Önemli fiyat artışı gösteren pay senetleri, 300 TL.'lık artışla Nuh Çimento ve 250 TL.'lık artışla Transtürk Holding şirketlerine aittir.

İndeksimiz ise, pay senedi piyasasındaki durgunluğun sonucu olarak 121.69 seviyesinde oluşmuştur. Bu rakam 1978 Temmuz indeksinden % 15 ve 1979 Ocak ayı indeksinden ise % 16 daha düşüktür.

Şirketlerin büyük bir kısmı kâr payı dağıtımını gerçekleştirmekte oldukları için, pay senedi fiyatlarında kâr payı bekleyişlerinden kaynaklanacak bir artış beklenmemelidir. Ekonomideki durgunluk ve mevsimin olumsuz etkileri de fiyatların düşük bir düzeyde oluşmasında belli başlı etken olmaktadır.

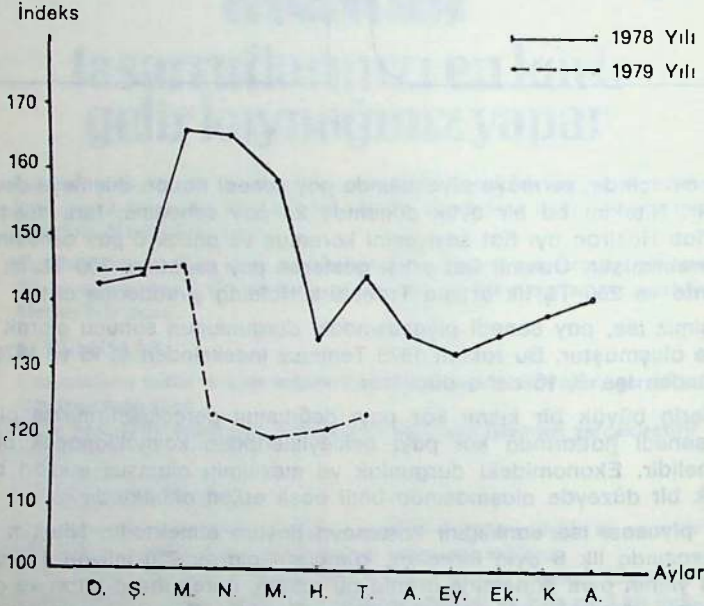
Tahvil piyasası ise canlılığını korumaya devam etmektedir. Nitekim birincil tahvil piyasasında ilk 6 ayın ihracı, kümülatif olarak 900 milyon TL. dolayındadır. 1978 yılının aynı dönemine kıyasla bu rakam, gerek ihrac tutarı ve gerekse tahvil çıkarılan işletme sayısı olarak daha yüksektir. Bunda, işletmelerin nakit sıkıntısı içinde olmaları ve enflasyonun aşırı boyutlara ulaşmasının borçlanmayı çok kârlı bir duruma getirmesi rol oynamaktadır. 11 Mayıs 1979 tarihli T.C. Merkez Bankası tebliği ile özel sektör tahvil faiz oranlarının % 21'den % 25'e yükseltilmesi, tahvillerin nominal verimliliğini (net % 20'dir) arttırmış ve dolayısıyla bireysel yatırımcıları tahvil alımına yöneltmiştir.

Tahvillerin getirisinin pay senedi getirisinden yüksek bir duruma geçmesi ve ekonomideki canlanmanın hâlâ başlamamış olması nedeniyle pay senetlerinin içerdiği riskin artması, bireysel yatırımcıların tahvil piyasasını daha çekici olarak nitelendirmelerine yol açmaktadır. Tahvil piyasasındaki bu canlılığın önümüzdeki aylarda da devam etmesi beklenebilir.

Altın fiyatları ise dünya borsalarında rekor seviyeye ulaşmış ve 1978 sonunda ons'u \$ 226.— iken % 28 bir artışla bugünlerde \$ 290.—'dan işlem görmeye başlamıştır. Altın fiyatındaki bu artış arz ve talepten kaynaklanmaktadır. Nitekim ABD Hazinesi ve diğer uluslararası para kurumları altın satışlarını azaltarak arzı kısımlardır. Bu arada gerek Avrupa ve gerekse Uzakdoğu ülkelerinde artan enflasyonun körüklediği bir talep artışı ortaya çıkmıştır. Arap ülkelerinin kazançlarını altına yatırma çabaları da artan talebin önemli bir nedenidir.

Altın hakkındaki bu olgunun Türkiye'yi etkilemesi de doğaldır. Hükümetin sarrafları denetim kararları üzerine büyük ölçüde gerilemiş olan altın fiyatları,

son günlerde yeniden canlılık kazanmıştır. Nitekim Cumhuriyet altını 3.500 TL.'dan, külçe altını ise 500 TL.'dan işlem görmektedir. Bu yüksek fiatlara rağmen, özel tasarruf sahipleri aşırı enflasyonun etkisinden korunmak ve sermaye kaybı riskosuna karşı kendini güvence altında tutabilmek için altın alımına yönelmektedirler.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi
Hisse Senedi Fiyat İndeksi ve Grafiği
(Ocak 1974 - 100)

Aylar	1975	1976	1977	1978	1979
Ocak	95.26	118.85	118.91	142.21	144.23
Şubat	96.11	118.57	120.82	144.09	144.25
Mart	96.67	121.11	123.65	166.76	144.79
Nisan	97.86	125.34	136.12	166.05	122.40
Mayıs	97.23	118.00	127.26	159.26	120.40
Haziran	96.67	119.13	128.05	134.63	121.36
Temmuz	94.58	119.81	128.22	143.21	121.69
Ağustos	96.33	124.15	125.56	135.39	
Eylül	98.65	126.02	134.48	132.82	
Ekim	101.24	137.81	139.11	135.55	
Kasım	104.46	119.19	139.00	138.71	
Aralık	109.20	117.44	141.93	141.58	

Sıra No	Kuruluşun Adı	Özellikler	Takaüm Yılı Kâr (000) TL			Doğultüm Kâr Payı (%)			Piyasası Fiyatı (TL)			
			1996	1997	1998	1996	1997	1998	Temmuz 1998	Mayıs 1998	Haziran 1998	Temmuz 1998
1	AKCİMENTO	105.000	47.300	58.000	87.400	20,00	25,00	30,00	1.750	2.400	2.400	2.300
2	ALTAŞ	30.000	13.400	21.900	12.500	15,00	20,00	20,00	1.700	1.400	1.100	1.100*
3	ANADOLU CAM	350.000	17.000	(60.000)	83.000	—	—	z.m.	1.900	1.400	1.000	1.000
4	AROMA	67.500	617	45.000	14.700	20,00	30,00	—	1.650	1.000	1.000	1.000
5	ASLAN CİMENTO	206.000	2.500	10.100	(120.000)	—	—	4,87	825	750	750	750
6	BAGPAŞ	200.000	63.000	50.000	43.000	40,00	30,00	25,00	2.500	1.200	1.200	1.150*
7	BAGPAŞ	108.000	1.800	3.300	13.400	—	—	—	650	550	550	600*
8	BAGPAŞ	75.000	—	49.600	68.400	10,00	35,00	50,00	2.100	2.300	2.300	2.300
9	BATI ANADOLU CİM	63.000	21.309	56.000	84.600	20,00	43,75	56,25	2.000	3.700	3.600	3.500
10	BURSA CİMENTO	108.000	—	72.500	146.900	30,00	35,00	-0,00	5.300	2.350	2.400	2.250
11	CELİK HALAT	180.000	11.969	71.000	44.000	—	—	12,00	1.400	1.400	1.450	1.400
12	CEMİSA	400.000	210.000	239.100	375.000	25,00	50,00	60,00	2.100	1.900	2.000	1.900
13	CUKUROBA ELEKTRİK	180.000	21.182	33.000	48.000	19,00	20,00	25,00	1.050	1.000	1.000	1.000
14	EGE GÜBRE	400.000	—	1.500	(49.000)	—	—	—	1.300	900	900	800
15	GÜBRE FAB.	300.000	110.000	38.700	63.600	28,58	16,25	23,75	1.500	1.000	1.000	1.000
16	GOOD YEAR	81.000	40.600	21.000	64.300	30,00	30,00	40,00	1.500	1.400	1.400	1.400
17	HEKTAŞ	200.000	28.199	30.300	64.400	25,00	25,00	30,00	1.900	1.500	1.300	1.200*
18	İŞ BANKASI	40.000	523.815	630.700	707.552	201,50	231,50	253,00	16.000	25.000	25.000	25.000
19	İZOCAM	18.800	28.200	34.000	39.100	70,00	140,00	100,00	8.500	5.000	5.000	5.500
20	KARTONSAN	140.000	35.000	83.400	148.200	35,00	50,00	50,00	5.000	3.400	3.400	3.400
21	KAV	30.000	17.452	30.400	65.400	75,00	50,00	80,00	4.350	4.400	4.400	4.300
22	KOC HOLDİNG	300.000	247.000	412.000	566.800	20,00	25,00	28,00	1.700	1.600	1.600	1.600
23	KOC YATIRIM	400.000	118.000	125.000	150.800	19,00	20,00	22,50	1.050	1.000	1.000	900
24	KORDSA	256.250	83.000	79.000	145.100	15,00	30,00	35,00	3.000	2.000	2.000	2.000
25	KORUMA TARIM	105.000	21.800	39.000	105.600	35,00	35,00	40,00	2.800	2.700	2.800	2.750*
26	LASSA	1.125.000	—	(24.000)	(30.000)	—	—	—	1.100	900	900	900
27	MAKİNA TAKİM	75.000	30.668	23.200	32.100	35,00	35,00	100,00	7.000	3.400	3.100	3.000
28	MENSUCAT SANTRAL	81.000	28.800	200.000	168.200	10,00	25,00	35,00	2.400	1.700	1.700	1.750*
29	NASAŞ	195.000	106.000	124.300	185.100	70,00	25,00	30,00	2.300	2.400	2.400	2.300*
30	NUH CİMENTO	71.500	18.800	119.600	176.800	25,00	62,50	96,25	5.000	4.000	4.200	4.500
31	OLMUK	150.000	46.800	69.700	59.600	25,00	30,00	30,00	3.200	2.700	2.600	2.500
32	OTOBAN	105.000	—	212.000	145.600	77,20	130,00	96,25	7.000	5.500	5.250	4.500*
33	PİNAŞ	270.000	12.800	40.000	48.100	15,00	20,00	30,00	1.600	1.400	1.400	1.300*
34	PLASTİFAY	16.000	21.778	25.000	7.700	30,00	30,00	30,00	3.350	2.100	2.000	1.700
35	PLATYEN	150.000	24.500	65.700	70.400	20,00	35,00	43,75	3.100	2.700	2.700	2.400*
36	RABAK	280.000	58.500	132.300	167.000	35,00	35,00	35,00	2.500	1.650	1.750	1.600
37	SARKIŞAN	150.000	38.500	135.900	183.400	20,00	30,00	50,00	4.300	2.800	2.800	2.500
38	SİFPAŞ	70.000	43.900	19.700	117.400	30,00	—	25,00	2.500	2.400	2.300	2.300
39	SUNTA	104.000	49.928	89.500	127.500	23,00	30,00	40,00	3.000	1.850	1.850	3.000
40	SUNTA	80.000	45.100	80.300	104.400	40,00	40,00	75,00	4.500	2.800	2.800	2.800
41	T.ŞİŞE VE CAM FAB.	200.000	64.960	178.600	240.000	22,00	30,00	39,00	3.300	2.960	2.900	2.700
42	TRANSÜRK HOLDİNG	300.000	33.317	41.000	85.500	19,00	20,00	24,00	1.300	1.100	1.000	1.550
43	T. DEMİR DOKUM FAB	204.000	27.900	61.800	132.700	30,00	15,00	70,00	2.600	2.600	2.500	2.500
44	UNİROYAL	150.000	38.558	34.900	94.700	18,75	15,00	40,00	1.400	2.000	2.600	2.950
45	YAPI VE KREDİ BANKASI	600.000	257.600	310.900	127.800	25,00	30,00	15,00	3.500	5.000	6.000	6.000

Notlar: 1) Özdenmiş sermaye rakamları, 30 Nisan 1999 tarihli bilançoyle düzenlenmiştir.

2) Paralel, kentsel rakamlar zararı göstermektedir.

4) z.m. = zararı mahsubun, z. = zarar.

Kaynak: MENTAŞ ve MEBAN Sermaye Piyasası Bülteni

Ülkemizin tek
"TAM HİZMET" sunan
Sermaye Piyasası Kuruluşu

MEBAN

Meban, tasarruflarını verimli, güvenilir kaynaklara yatırmak isteyenlere, finansman ve sermaye ihtiyaçları bulunan sınıai, ticari kuruluşlara çağdaş yöntemlerle yardımcı olan yurdumuzda, kendi alanında "Tam Hizmet" sunan tek kuruluştur.

Meban'ın tasarruf sahiplerine sunduğu hizmetler:

- Tasarruflarını bir menkul değere yatırmayı düşünenlere en yüksek-kârı sağlayan çeşitli öneriler sunmak.
- Elinizdeki Hisse senetlerini ve tahvilleri satmak, satın almak, değiştirmek.
- Hisse senedi ve tahvil piyasası hakkında tam ve geçekçi bilgi vermek, ücretsiz danışmanlık yapmak.
- Portföy işletme sistemimizle, sahip olduğunuz nakit ve menkul değerlere en yüksek verimi sağlamak.

Meban'ın kuruluşlara sunduğu hizmetler:

- Sınıai ve ticari kuruluşlara, hisse senedi ve tahvil ihraçlarında yardımcı olmak, bunları pazarlamak, gerektiğinde satışlarını garanti etmek.
- Finansman danışmanlığı yapmak.
- Portföy analizi yaparak, menkul değerlerinin verimlilik, güven ve likidite açısından bilimsel değerlendirmesini yapmak.
- Şirketlerin hisse senetlerinin bugünkü gerçek değerlerini saptamak.
- Şirket birleşmelerinde yardımcı olmak.
- Yurt içinden ve dışından finansman sağlamak.

MEBAN

MENKUL DEĞERLER BANKERLİK ve FİNANSMAN A.Ş.

İstiklâl Cad. Odakule İş Merkezi, Kat: 17

Beyoğlu - İstanbul

Tel.: 44 28 36 - 45 17 65

TÜRK EKONOMİSİNDE YÖNETİM SORUNLARI

Söyleşi

ŞAKİR ECZACIBAŞI

BESİM BAYKAL

Şakir Eczacıbaşı 1929 yılında İzmir'de doğmuştur. İlkokulu İzmir'de bitirdikten sonra, İstanbul'da Robert College'de ve Londra Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'nde okumuştur. Bir süre gazetecilik yapmış, 1954'de endüstriye girmiştir. Halen, Eczacıbaşı İlaç Sanayi Genel Müdürü'dür. Eczacıbaşı Holding A.Ş. Yönetim Kurulu Üyesi'dir. «TÜSIAD» Yönetim Kurulu Üyesi, Endüstri Tasarım Derneği Yönetim Kurulu Başkanı'dır.

BAYKAL — Ülkemizin çok büyük şirketlerinden birisinin Genel Müdürü olarak günlük çalışmalarınız içinde zamanınızın büyük bir kısmını acaba hangi konular almaktadır?

ECZACIBAŞI — Duruma göre değişiyor. Şu sıralarda istihlal planlaması, üretim girdileri sorunları ve finansman... Bir, iki yıl önce pazarlama, satış, mamul geliştirme, halkla ilişkiler daha çok zamanımı alırdı.

Çalışanların Yönetime Katılması

BAYKAL — Bugün batılı bazı ülkelerde, özellikle Batı Almanya'da bildiğiniz gibi, yeni bir yöntem ortaya çıkmış bulunuyor. Bu da çalışanların yönetime katılması. Yeni deyimle Türkçemizde «Katılsal Yönetim». Ülkemiz koşulları açısından düşünüldüğünde, bu acaba ülkemiz için uygun bir yöntem midir?

ECZACIBAŞI — İşçilerin özellikle büyük işletmelerde çok yönlü, karmaşık sorunların bilincine varabilmesi, üretimin verimli yürütülmesi sorumluluğunu paylaşabilmesi için Yönetime katılması yararlı olabilir. Ama amaç birliğine varılabilirse... Amaç birliğinin

den şunu demek istiyorum: İşçi kesiminin kendi gelişmesini, güvenliğini, kendi çıkarlarını işletmenin gelişmesiyle, verimliliği, başarısıyla birleştirebilmesi... Elbette işçiler kendi çıkarlarını savunacak, işletmenin gelirden mümkün olduğu kadar pay almaya, sosyal haklarını artırmaya çalışacaklardır. Ama bu tutum, işletmenin gelişmesini saptıracak, başarısını engelleyecek, toplumdaki ekonomik görevini yapmasını önleyecek çatışmalara varmalıdır. Yönetime kaltılma için bu bilincin oluşması gerekir. Şimdilik işçi - İşveren ilişkileri böyle yürümüyor. Genellikle işletme dışı nedenlerden, sendikaların iç çekişmeleri, sendikalar arası rekabetten, çeşitli politik amaçlardan bu bilinç yaratılmıyor. İşletmeyi ilgilendiren kararların işverenle işçi temsilcilerinin birbirinden farklı düşüncelerinden oluşması yararlıdır elbette... Ama amaç değişik olursa, amaç birliği sağlanmamışsa belirecek çatışmalar yüzünden, yetkilerin kullanılmadığı, sorumlulukların yürütülemediği, disiplin ve düzenin bozulduğu, verimliliğin sürekli düştüğü, gelişmenin durduğu bir anarşik ortam doğar işletmede...

BAYKAL — Yani, amaç birliği olduğu takdirde yararını kabul ediyorsunuz.

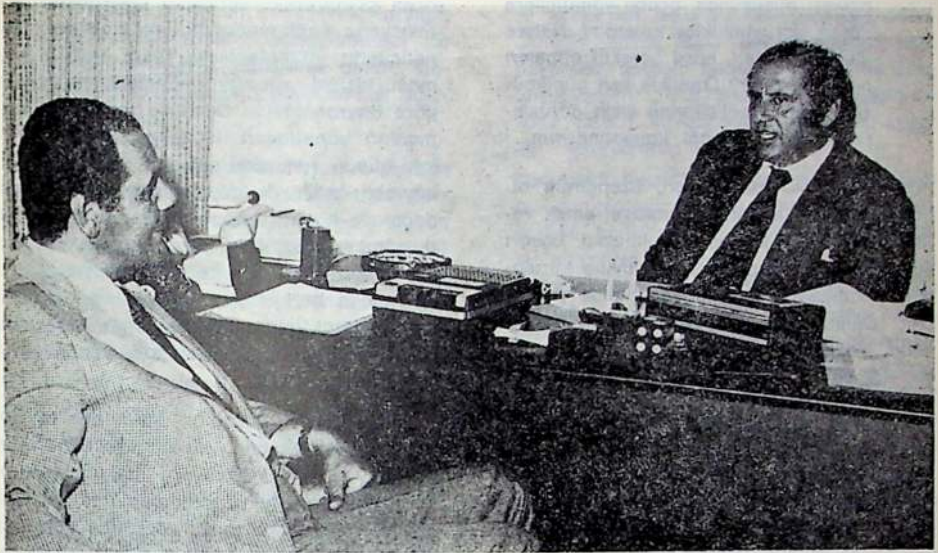
ECZACIBAŞI — Evet, temeldeki amaç birliği sağlanabilirse... Bir endüstri kuruluşunun çalışamaz duruma gelmesinin ne Türk ekonomisine, ne topluma, ne hissedarlara, ne yöneticilere, ne de çalışanlara yararı olur. Kuruluşun ekonomik yönden gelişmesi, verimliliği artırma çabası, ürettiği malın kalitesini yükseltme görevi tartışılmaması, bu ilkelere bağlı kalınması koşuluyla... Böyle bir düzene özentili olarak değil, gerçekten yarar sağlamak amacıyla girmeliyiz... Amerika Birleşik Devletleri'nde «Katılsal Yönetim» pek ilgi görmediği halde, işçi haklarının nasıl korunduğunu, yöneticilerin işçi oyuna ne kadar önem verdiklerini biliyoruz. Toplu iş sözleşmesi olan işletmelerimizin çoğunda işçilerimiz disiplin kurullarına, çalışma koşullarıyla ilgili komitelere katılıyorlar. Bu kurulların daha geliştirilmesinin, Hollanda, Belçika ve başka Batı ülkelerinde olduğu gibi, işyeriyle ilgili kurullarda, özellikle çalışma koşullarının saptanmasında, işçilerin kararlara katılmasının bizim için daha uygun olacağı kanısında-

yım. Henüz toplu iş sözleşmesi düzenine bile uyamadığımız şu sıralarda Almanya'daki gibi işçi temsilcilerinin yönetim kurullarına katılmalarının yararlı olacağını sanmıyorum.

Amaçlara Göre Yönetim

BAYKAL — Benim bildiğim kadarıyla, «Amaçlara Göre Yönetim» ülkemizde uygulayan ilk büyük kuruluşlardan birisiniz. Bu tekniğin uygulanması gerçekten şirketinize bir takım yararlar sağladı mı? Bu husustaki görüşlerinizi, kanaatlerinizi lütfeder misiniz?

ECZACIBAŞI — Özellikle başlangıçta büyük yararlar sağladı... Bir defa, yönetici arkadaşlarımız şirketin hedeflerini ve bunlara varılması için yapılacak işleri daha uzun dönemli düşünmeye başladılar. Biliyorsunuz, «Amaçlara Göre Yönetim»de iş tarifleri, verilen görevler, klasik biçimde yapılmaz. Üst yöneticinin şirketin amaçlarını, hedeflerini gerçekçi olarak saptaması, yapılacak işleri açıkça belirtmesi ve bunları altındaki yöneticilerle tartışması gerekir. Alt yöneticiler kendilerine verilen hedefler gerçekçiye, bunların yapılabileceğine inanırlarsa, üstleriyle anlaşmaya varırlar. İstenilen sonuçlara varabilmek için kendilerine sağlanması gereken olanakları açıkça ortaya koyarlar. Üretim, verimlilik, satış, kârlılık, maliyet, pazar payları, yatırımlar ve diğer hedefler sayılırlar, ince detaylara kadar düşünülmüş, hesaplanmış olarak ortaya çıkar. Bir çeşit yazılı, tespitli anlaşma yapılır yöneticiler arasında. Bu anlaşmalar en alttaki görevlilere kadar, sorumluluk sınırlarına göre yapılır. Böylece iş birliği, amaç birliği, anlayış birliği daha iyi sağlanır. Yöneticiler kendi dar çevrelerinde kalmazlar, işin bütünü, sorunların her yanını daha iyi görebilirler... Üst yöneticiler de, altındakiler de sorunları görmemezlikten gelmezler, daha doğrusu kişilik yapılarına göre sorunları ele almazlar, gerçekleri ortaya koyma zorunluğu çıkar «Amaçlara Göre Yönetim» ile çalışmalarda. Böylece yöneticiler yetkilerini daha iyi bilir, daha özgürce davranır, sorumluluklarının daha çok bilincine varır, daha çabuk karar alır, zamanla-

SÖYLEŞİ: Fotoğrafta (solda) Besim Baykal (Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş. Eğitim Müşaviri), Şakir Eczacıbaşı ile çeşitli yönetim sorunlarını görüşürken görülüyor.

rını daha verimli kullanırlar. İkinci yararı bu... Sonra, özel hayatımızda olduğu gibi, İşimizde de soyut kavramlarla konuşuruz genellikle. İyi, kötü, güzel, cirkin, çabuk, yavaş, daha çok, daha az gibi sözcükler kullanırız bir düşüncemizi açıklarken. Bu deyimler pek anlamlı değildir gerçekte. O andaki duygularımıza, kişisel beğenilerimizi, çeşitli etkiler altındaki görüşlerimizi açıklar sadece. Bir iş neye göre, kime göre çabuk ya da yavaş yapılmıştır? Birinin yaptığı iş diğerinin yaptığından neden daha iyidir? «Amaçlara Göre Yönetim»de standart koymadan, ölçüler açıklanmadan görev verilmez, alınan sonuçlar eleştirilmez. Satış artışları, üretim verimliliği gibi konularda ölçüleri saptamak daha kolaydır elbette. Ama her göreve ölçü koyma zorunluluğundasınız. «Bu yıl personel ilişkileri daha geliştirilecektir» deriz, örneğin... Gecen yıl geliştirilmiş miydi? Nasıl? Bu yıl neler yapılırsa geliştirildi sayılır? Hangi sonuçlar başarıyı gösterir? Başarı kademeleri nelerdir? Bu ölçüleri bulursak altımızdaki yöneticiyle anlaşabiliriz, alınan sonuçları sağlıklı denetleyebiliriz. Üçüncü yarar da bu bence... Yöneticiler de herkes gibi, kişisel etkiler altında kalırlar elbette. Bakar-

sız bir yönetici konuşmasından, davranışlarından, insan ilişkilerinden, yani kişiliğinden ötürü başka bir yöneticiden daha başarılıymış izlenimini bırakır çevresinde. Oysa önceden saptanmış ölçülere göre performanslar değerlendirilince işi kimin yaptığı çıkar ortaya. Ödüllendirmeler, atamalar daha sağlıklı olur «Amaçlara Göre Yönetim» yöntemiyle...

Motivasyon

BAYKAL — Biraz da motivasyon konusuna değinmek istiyorum. Ben genel olarak tüm sorunları insanla birleştiririm. Yani herhangi bir müessesede hangi sorunu alırsanız alın, neticede insanla ilişkil olduğunu görürüz. O halde, oradan insanlar arası ilişkiler konusuna geliyorum. Bu noktayı biraz açayım. Şöyle demek istiyorum: Çalışanları motive edebilmeye, yani bu kimseleri müesseseye, amirine, işine, birlikte çalıştığı kimselere bağlayabilmeye ve ondan beklenen performansları sağlayabilmeye, amaçlara erişebilmeye onun katkısının tam ola-

bilmesi hususunda, acaba yöneticilere düşen sorumluluklar nelerdir? Nelere dikkat etmeleri, nasıl hareket etmeleri gerekmektedir? Özellikle ben günümüzün genç yöneticilerine sizin görüşlerinizin ışık tutacağı kanaatindeyim.

ECZACIBAŞI — Motivasyon, özendirme olmazsa, yapılan iş benimsenmezse, emek verilen kuramdan kıvanç duyulmazsa başarı sağlanamaz. O ortamda birlik, uyum kurulamaz. Motivasyon ücretle sağlanmaz yalnızca... Önemli olan ücret artışlarının dağılımıdır. Yüklenen sorumluluğa, verilen emeğe, elde edilen verimliliğe, başarı oranına göre ücretin artması... Açıkçası testiyi kıranla, suyu taşıyanın bir tutulmaması... Bugünkü toplu iş sözleşmesi düzeninde uyum, başarıya göre ücretin ayarlanması mümkün olmuyor. İşçi sendikaları kim ne yaparsa yapsın, ne kadar çalışırsa çalışsın, ne kadar başarılı olursa olsun herkese aynı ücret artışının verilmesinde direniyorlar, biliyorsunuz. Endüstrimizin önemli sorunlarından biri de bu... Biz, iş değerlendirmesine dayalı ücret sistemini sendika üyesi olmayan, kapsam dışı, aylık ücretli personelimize uygulayabiliyoruz... Bugünkü toplu sözleşme düzeni, işletmelerde disiplinin sağlanmasını, uyumlu bir ortamın kurulmasını, verimli artırıcı yöntemlerden yararlanılmasını da engelliyor... Devlet işletmelerinde odacısı kadar ücret alan genel müdürler bulunduğunu duyuyoruz. Motivasyonu saptırılmış KİT'lerin bugün düştüğü durum doğal değil mi? Amacı verimli üretim, kaliteli üretim, başarılı hizmet olması gereken bu işletmelerin parti politikalarının aracı durumuna gelmesinden ötürü ekonomimize ne denli zarar verdiklerini, başımıza ne dertler aktıklarını artık herkes biliyor. KİT'lerin bu yılki zararı 90 milyara varıyor... Ama hâlâ, bin kişilik bir işletmede üçbin kişi çalıştırılmasının «işsizliği önlediğini» savunan politikacılarımız var... İşsizliğin ancak daha çok yatırım yaparak, daha çok işyeri açarak önlenileceğini, bunun da prodüktif çalışmayla sağlanan tasarruflarla gerçekleştirilebileceğini anlamamak mümkün mü?

özen göstererek önlemeye çalışıyorlar. Motivasyonu sağlamanın bir yolu da bu... Yöneticilerin yönetilenlerle yakın ilişkiler kurması, kişisel sorunlara eğilmesi, kişiliklerine göre davranması... Özellikle istihsal departmanları yöneticileri, işçilerle birlikte çalışırlar, günün her saatinde birlikte bulunurlar, böylece birlik duygusunun, takım ruhunun doğması, birlikte başarıya ulaşmadan kıvanç duyulması için çalışırlar. Personel departmanımızla Endüstri ilişkileri departmanımız da hemen hergün işçi temsilcileriyle toplantılar yaparak işletmedeki sorunları tartışıyor, yönetimde personel arasındaki haberleşmeyi sağlarlar.

Sizin de belirttiğiniz gibi, endüstride her sorun sonuçta insana, insan ilişkilerine gelip dayanır. Giderek büyüyen, dağılan işletmelerde yöneticilerle yönetilenler arasında ilişki azalıyor. Bugünkü toplu sözleşme düzeninin de etkisiyle, çalışanlar ayrı birer kişi olmaktan çıkıyor, onlardan özellikleri, ayrıcalıkları olmayan bir kitleymiş gibi söz ediliyor, böyle bir eğilimle kararlara varılıyor. Bir kişi olarak kendini çevresine, yöneticisine kabul ettirememiş insan ne çalıştığı kuruma bağlılık duyar, ne yaptığı işe özen gösterir, ne de yarınına güvenle, umutla bakabilir. Böyle bir ortamda kişilerin motive olmaları beklenemez. Motivasyon konusunda yöneticilerin en çok önem vermeleri gereken konu bu bence...

Geleceğe Dönük Yönetim

BAYKAL — Biraz da geleceğe değinmek istiyorum. İş hayatının koşulları sürekli olarak değişmekte. Aslında dünya değişmekte, her yönüyle. Ekonomik, teknolojik, sosyal yönden. Koşullardaki bu değişiklikler yönetici durumunda bulunan kişilerin haiz olması gereken niteliklerde de bazı değişiklikleri zorunlu kılmakta. Yani, örneğin on yıl sonrasını düşünmeye çalışırsak, o günün koşullarının bugünkünden pek tabii farklı olacağını kabul etmemiz gerekir. O halde, o günlerin tepe yöneticisi durumunda bulunacak kişilerin, haiz olması gereken nitelikler de bugünkülerden her halde bir hayli farklı olacaktır. Acaba ileriye bakıp, o de-

Yöneticilerimiz, bizdeki toplu sözleşme düzeninin kötü etkilerini, insan ilişkilerine büyük

ğişmeleri şöyle bir düşünerek, örneğin on yıl sonrasının yöneticilerinin ne gibi niteliklerle mücehhez olması gerektiği konusundaki görüşlerinizi açıklayabilir misiniz?

ECZACIBAŞI — Evet, dünyamız her yönden sürekli değişmekte... Nüfus hızla artıyor, her gün yeni bir teknoloji ortaya çıkıyor, ulaşım ve haberleşme baş döndürücü bir hızla geliyor. Yeni düşünceler, yeni buluşlar, yeni bilgiler, yeni uygulamalar... Dünyanın öteki ucundaki bir olay, bir anda bütün toplumları etkileyebiliyor. Böylesine hızla değişen dünyaya adapte olmak, uyum gösterebilmek kolay değil. Birçok toplumsal olaylarla, sorunlarla karşılaşılıyor ve karşılaşılabilecek elbette... Ama insanın uyum yeteneği değişen koşulların üstesinden gelecek sanıyorum. Zaten öyle olmuyor mu? Teknolojik gelişmelerin getirdiği sorunlar, yine teknolojiyle den-

Şakir Eczacıbaşı

gelemiyor mu? Endüstrinin gelişmesinden ötürü çevre kirlenmesi ortaya çıkıyor, ama endüstri kirlenmeyi önleyici önlemleri de buluyor. Bir yandan dünyanın petrol enerjisi tüketiliyor, öte yandan atom enerjisi, güneş enerjisi gibi yeni kaynaklar bulunuyor. Ben, temelde insanın, insan duygularının, insan ilişkilerinin çağla değiştiğini sanıyorum. Gerçekte değişen teknik olanaklar ve bunla-

ra gösterilen tepki ya da uyum biçimleri... Örneğin, savaş hiçbir çağda ortadan kalkmıyor da, savaşın nedenleri, savaşma araçları değişiyor... G.B. Shaw'un beğendiğim bir sözü vardır: «Uygar olduk diyenler, uygarlığı motorlu araç sananlardır...»

Yöneticilik niteliğinin de temelde değişeceği ni sanmıyorum. Elbette yöneticiler plan yaparken, karar verirken giderek artan bilgileri, buluşlara başvurmak zorunda kalıyorlar. Sorunları çözerken hesaba katmaları gereken faktörlerin sayısı artıyor. Ama buna karşın, bir, iki dakikada istenilen her tür bilgiyi vermek için geliştirilmiş bilgisayarları kullanabiliyor, her yeni bilgi alanında yetiştirilmiş uzmanlardan danışman olarak yararlanabiliyor, günümüzün yöneticisi. Geleceğin yöneticisinde de her çağda aranan nitelik aranacak sanıyorum: Liderlik... Geleceğin yöneticileri de, bugünkü gibi, planlamak, strateji saptamak, organizasyon yapmak, sorun çözmek, görev vermek, alınan sonuçları denetlemekle uğraşacaklar. Kullandıkları araçların, metodların, uzmanların sayısı ve çeşidi değişecek sadece...

BAYKAL — Efendim, burdan hemen beşeri kaynaklar konusuna geçiyorum. Beşeri kaynaklar açısından, özellikle eleman temini konusunda zorluklarla karşılaşılıyor musunuz? Karşılaşıyorsa nasıl hallediyorsunuz?

ECZACIBAŞI — Bu konuda önemli bir sorunumuz yok. Uzmanlarımızın, yöneticilerimizin bilgilerini geliştirmeleri, yenilikleri öğrenmeleri için buradaki ve dışardaki seminerlerden, kurslardan yararlanıyoruz. Eleman bulmak bir sorun değil artık Türkiye'de. Özellikle son onbeş, yirmi yılda her alanda, her meslekte yeterince uzman yetişti. Hatırlarım, ben endüstride çalışmaya başladığım yıllarda işletmeciliğin bir uzmanlık olduğu bilinmezdi. 1960'larda bir pazarlamacı bulamazdık, endüstri mühendisliği duyulmamıştı bile... Şimdi hepsi var. Gelişmekte olan ülkeler arasında bizdeki kadar yetişmiş teknisyeni, uzmanı olan başka bir ülke bilmiyorum. Doğal kaynaklar yanında Türkiye'nin büyük bir potansiyeli de bu. Hattâ, son yıllarda tam ters bir sorun çıktı ortaya: Bazı alanlarda gereğinden çok uzman yetişmiş olması... Eğitim

kurumlarımız, yüksek eğitim yapmak isteyen gençleri ihtiyaca göre değil de, kendi olanaklarına göre aldıklarından bazı uzmanlıklarda eğitilen gençlerin sayısı ihtiyacın birkaç katına çıktı. Muhasebede çalışan jeologlara, arkeologlara, satışta çalışan hukukçulara, eczacılara sık sık rastlanıyor...

İşçi - İşveren İlişkileri

BAYKAL — İşçi-işveren ilişkileri veya sendikal münasebetler konusunda görüşlerinizi de rica edeceğim. Bu alandaki sorunları nasıl değerlendiriyorsunuz?

ECZACIBAŞI — Bu konuya dolaylı olarak değindik konuşmamızın başında... Sendikacılık, iki yılda bir toplu sözleşmeden toplu sözleşmeye, işverenle bir masaya oturup hesapsız kitapsız, araştırmaz incelemez, slogan atıp, olay çıkararak rakip sendikalardan daha çok ücret ve yan ödemeler sağlamak anlamına geldi Türkiye'de. İşletmelerin ne verimliliğine, ne rakipleri karşısındaki durumuna, ne de düşeceği ekonomik çıkmazlara aldırış eden var. Bugün rakip sendikaların elde ettiği artışlar geçilsin de, işçilerin başka sendikaya geçmeleri önlensin de, yarın ne olursa olsun!.. İşçi-işveren ilişkileri giderek bozuluyor, her iki kesimde de güvenlik duygusu yitiriliyor, üretim düşüyor, yatırımlar azalıyor, işsizlik çoğalıyor, fiyatlar artıyor, enflasyon alabildiğine gidiyor... Herkes gününü kurtarmak, gelecek toplu sözleşmeyi atlatmak peşinde. Ne motivasyon kaybı, başarı duygusu kaldı, ne de işçiyi eğitip, geliştirmek, verimini artırmak düşüncesi!.. Düşünülen, hesabı yapılan, gelecek toplu sözleşmedeki artışların ve kıdem tazminatlarının işletmeyi batırmadan işçiyi değiştirmek, işçi sayısını azaltmak... Devlet Planlama Teşkilatı'nın 1978 istatistiklerine göre, Türkiye'de işsizlerin sayısı 2.5 milyon. 1979'da bu sayının 3 milyona vardığı söyleniyor. İki milyon sendikalı işçi olduğuna göre, bunlardan yüzde elli fazla... Öte yandan işletmeye asgari ücretle bir işçi alsanız, bugünkü toplu sözleşmelerdeki artışlara göre bu işçinin bir yılda ücreti yüzde 200 artacak ve 25 yıl

sonra emekliye ayrılırken kıdem tazminatı en az 23 milyon lira olacak... Bu böyle sürebilir mi? Toplum buna dayanabilir mi? Sadece işçilerle işverenlerden kurulmaz bir toplum. Tarımda çalışanlar da, devlet memurları da, öğretmenler de, yazarlar da, endüstri dışında kalan daha birçok işler de vardır toplumda. İşsizini de, emeklisini de, yaşlısını da, gencini de, hastasını sakatını da düşünmek zorundadır bir toplum... Enflasyonun son yıllardaki hızı, endüstride çalışanlar dışındaki her sabit gelirlinin fakirleşmesine, yaşamının katlanılmayacak kadar güçlenmesine yol açıyor...

İçinde bulunduğumuz dar boğazın nedeni yalnızca budur, demek istemiyorum, ama ekonomik sorunların bu boyutlara varmasında sendikal tutumların büyük payı olduğu da bir gerçek...

BAYKAL — Efendim, tabii konu aslında çok geniş. Konuya sendikalara, işverene ve hükümete düşen işler açısından da bakılabilir. Bir nevi üçlü bir işbirliği sözkonusu olabilir ama, bu nasıl sağlanabilir? Nasıl yapılabilir?

ECZACIBAŞI — Elbette yapılabilir... Demok-rasi, bir dengeler düzeni, karşıt güçlerin uzlaşma olanakları bulma ortamıdır. Herkes hakkını savunacak, ama kimse başkalarının hakkını ezip gecmeyecektir. İşçi - işveren ilişkileri, ücret ve fiyat artışları toplumu böylesine etkileyen boyutlara varınca yapılacak iş, dediğiniz gibi, tarafların da hükümetin de aynı amaçla birleşip sorunu çözmeye çalışmalarıdır. Böyle bir birlik sağlanabilirse, çeşitli öneriler getirilebilir: Bir iş yerinde birden fazla sendikaya temsil hakkı verilmemesi, işkolu düzeyinde toplu sözleşme düzenine geçilmesi, yeni yan ödemeler getirilmesinin önlenmesi, kıdem tazminatlarının gerçekçi bir düzeyde sınırlandırılması, ücret artışlarının verimliliğe bağlanması ve fiyatların buna göre ayarlanması gibi... Bugünkü siyasal ortamda bunun yapılabileceğini sanmıyorum...

BAYKAL — Efendim, çok teşekkür ederim.

KREDİ DEĞERLİLİĞİ

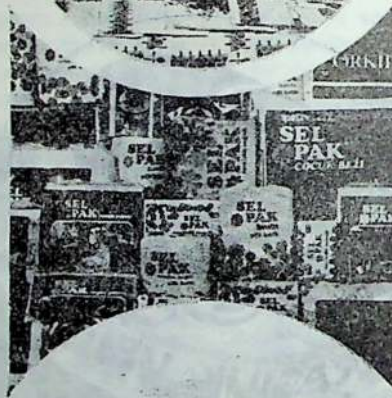
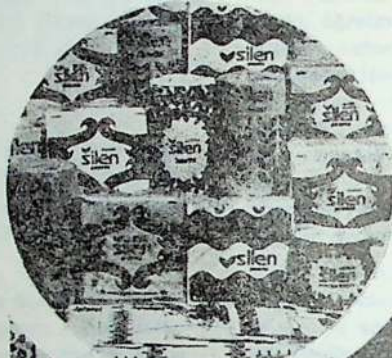
NAVRAMI VE

DR. İBRAHİM ERGİL

TÜRKİYE'NİN CARI

“BİRA”
BU KAPAĞIN
ALTINDADIR.

kâğıdın ipeği, temizliğin gereği...

Sağlıklı temizliği arıyorsanız,
evde, işte, yolda,
emici, yumuşak SELPAK
sizin içindir.

Titiz olmakta haklısınız.
Sağlıklı, pratik,
ekonomik temizlik için
üretiliyor SILEN mamülleri.

**SEL
PAK**

her yerde her zaman

silen

temizliğin simgesi...

KREDİ DEĞERLİLİĞİ KAVRAMI VE TÜRKİYE'NİN DURUMU

DR. İHSAN ERSAN

Bir ülkenin uluslararası finansal pazarlardan yararlanma olanakları, o ülkenin kredi değerliliği ile yakından ilgilidir. Uluslararası finansal düzeyde bir yılı aşan bir süredir oldukça güç ve karmaşık bir borç erteleme ve kaynak sağlama savaşı veren ülkemiz açısından bu olgu ayrıca öneme sahiptir.

Bu yazımızda kredi değerliliği kavramı üzerinde öz olarak durulacak ve büyük ölçüde ülkemizin Euro-pazar olarak tanımlanan, «devletsiz» paraların oluşturdukları uluslararası para ve sermaye sistemine yönelik kredi değerliliği belirlenmeye çalışılacaktır.

«Kredi Değerliliği» Kavramı

«Kredi değerliliği» kavramı genelde borçlanabilme yeteneğini ifade eden bir sözcüktür.

Uluslararası para ve sermaye pazarlarında «kredi değerliliği» (credit-worthiness) ise çoğu kez bir ülkenin borçlanabilme yetenek ve gücünü simgelemektedir.

Ülkelerin kredi değerliliğinin belirlenmesinde o ülkeye ilişkin dışalım-dışsatım, rakamları, borçların dışsatım ve faktör dışı gelirler toplamına oranını gösteren borç karşılama oranı, kambiyo kuru, enflasyon oranı v.b. gibi ekonomik göstergelerin yanısıra ülkedeki politik istikrar da göz önüne alınmaktadır.

Uluslararası finansal düzeyde ülkemiz benzeri gelişmekte olan ülkelerin kredi değerliliklerinin belirlenmesi büyük bir öneme sahiptir. Gerçekten

uluslararası bankacıları en çok kuşkulandıran konuların başında petrol üreten ülkelere verilen krediler gelmektedir.

Bu tür ülkelere açılan kredilerde bankalara güvence sağlamak amacıyla Yunanistan Merkez Bankası Başkanı Xenophon Zolatas IMF'in 1977 yılındaki toplantısında ilginç bir model önermiştir⁽¹⁾.

Uluslararası Sigorta Fonu (International Insurance Fund) bir yandan bankalara güvence sağlarken, öte yandan kredi değerliliklerinin düşük olması nedeniyle pazara giremeyen ülkelere borçlanma fırsatı yaratmaktadır.

Zolatas Fon'un oluşturulması için iki seçenek ileri sürmektedir: Birinci seçeneğe göre Fon'un çalışışı Dünya Bankası gibi uluslararası bir örgüte bırakılmakta; ikinci seçenekte ise, özel finansal kuruluşlar riski paylaşıırken, Dünya Bankası eşgüdümü sağlamaktadır.

Kredinin geri ödenmeme riskinin olmadığı modelde, Fon'a katılanlar «birinci sınıf borçluların» (prime borrowers) pazarda ödedikleri ek faiz (spread) ile gelişmekte olan ülkelerin ödemek durumunda oldukları ek faiz arasındaki farktan yararlanmaktadırlar.

Öte yandan uluslararası finansal pazarlarda informal bir gücü olan IMF'in meşhur «yeşil ışığı» da bir yerde yeterli kredi değerliliğinin bir göstergesidir.

(1) Xenophon Zolatas; A proposal for a new fund to insure against Euromarket defaults, Euromoney, Nisan 1978, s. 81.

Kredi değerliliği kavramına bu genel yaklaşımdan sonra konuyu ülkemiz açısından ele almak istiyoruz. Ülkemizin kredi değerliliğinin belirlenmesinde ikili bir yaklaşım temel alınmıştır. İlk olarak uluslararası finansal pazarlarda bugüne dek sözkonusu olan girişimler sonucunda oluşan durumu incelemeye çalışalım.

Borçlanma Koşullarını Temel Alan Yaklaşım

Geçmişe dönük olan bu inceleme iki göstergeye dayanmaktadır: Uluslararası bankaların mevduata ödedikleri faize ek olarak müşterilerinden istedikleri üste, ki buna «spread» denmektedir ve kredinin süresi.

Gerçekten de bu iki gösterge ülkelerin «kredi değerliliğini» belirlemede gözönüne alınan nicel ve nitel etmenlerin bir sentezini simgelemektedir. Özellikle geçtiğimiz yıllarda pek çok ülkenin spread'lerde % 1'lik «psikolojik baraj»ın altına düşmek için büyük bir savaşım verdikleri anımsanınca, bu savın önemi daha da belirgin olmaktadır.

Türkiye'nin 1975 sonrası uluslararası para ve sermaye pazarlarındaki girişimleri Tablo 1'de özetlenmiştir.

Şimdi bu veriler ışığında ülkemiz için «tartılı ortalama spread» (Weighted average spread) ve «ortalama süre»yi hesaplamaya çalışalım.

«Tartılı ortalama spread»ın hesaplanmasında kredi için ödenen ek faizin kredinin süresi ile çarpılması gerekmektedir.

$$\begin{aligned} 1.500 \times 5 &= 7.500 \\ 1.750 \times 5 &= 8.750 \\ 2.000 \times 5 &= 10.000 \\ 0.813 \times 5 &= 4.065 \end{aligned}$$

Tartılı Toplam 30.315

Tartılı toplamın yıllar toplamına bölümü ise, tartılı ortalama spread'i verecektir. Buna göre;

$$\begin{aligned} \text{Tartılı ortalama} &= \frac{\text{Tartılı toplam}}{\text{Toplam yıl sayısı}} \\ \text{spread} &= \frac{30.315}{20} = 1.516 \text{ olmaktadır.} \end{aligned}$$

Ortalama süre ise yıl sayıları toplamının kredi sayısına bölünmesi ile hesaplanmaktadır. Bu mantık ile ülkemiz için ortalama süre 5 yıl (20/4) olmaktadır.

Elde edilen bulgulara göre Türkiye, uluslararası finans çevrelerinin önde gelen yayın organı EUROMONEY'in 91 ülkeyi içeren değerlendirme sisteminde üç yıldız değerindeki 15 ülke arasında yer almaktadır⁽²⁾. Bu gruptaki ülkelerin genel toplama oranları % 16,5'dur.

Öz olarak orta sınıf kredi değerliliğine sahip bir ülke görünümü veren bu bulguda, özellikle geçtiğimiz yılın sonlarında gerçekleştirilen T.C. Merkez Bankası borçlanması özel bir paya sahiptir.

Libyan-Arab Foreign Bank'ın güvencesini taşıyan bu kredide Türkiye ilk kez % 1'lik «psikolojik baraj» altına düş-

TABLO I

Borçlanan *	Tutar	Ek Faiz (Spread) **	Süre
Botaş	\$ 150 mily.	1.500	5
Devlet Yat. Bank.	\$ 150 mily.	1.750	5
Koç Holding A.Ş.	\$ 20 mily.	2.000	5
T.C. Merkez Bank.	\$ 100 mily.	0.813	5

(*) T.S.K.B. borçlanmaları IFC katkısı nedeniyle hesaplama kapsamına alınmamıştır.

(**) Ortalama spread temel alınmıştır.

ırmış ve ilk iki yıl için yüzde 0.750, geri kalan üç yıl için ise yüzde 0.875'lik bir «spread» elde etmiştir.

Türkiye'nin kredi değerliliğini gerçekçi bir biçimde belirlemede, büyük ölçüde Libya Hükümeti'nin dostane tutumları ile elde edilen bu koşulun gözönüne alınması yerinde olacaktır.

Dinamik Yaklaşım

Ülkemizin kredi değerliliğini incelemeye yönelik bu ikinci modelde dinamik bir yaklaşım temel alınmıştır. Bu tür bir yaklaşım ile beş yıllık bir zaman kesiti içinde nicel ve nitel etmenlerde olası değişme ve gelişmelerin kredi değerliliği üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Nicel etmenler, bir diğer deyişle ekonomik göstergelerin, uluslararası finans çevrelerince duyarlı bir biçimde izlendikleri bilinmektedir. Büyük ölçüde ödemeler dengesindeki gelişmeleri vurgulayan bu göstergeler arasında «Borç Karşılama Oranı» (Debt Servicing Ratio) özel bir öneme sahiptir.

Yıllık borç ve faiz yükümlülüğünün

(²) Tartılı ortalama spread'e dayalı yıldız değerliliğinde (star rating) grublandırma aşağıdaki gibidir. Bkz.: Euromoney, Ekim 1978, S. 129.

(%)	(%)	Değerlilik
—	0.750	Yedi Yıldız
0.751	1.000	Altı Yıldız
1.001	1.250	Beş Yıldız
1.251	1.500	Dört Yıldız
1.501	1.750	Üç Yıldız
1.751	2.000	İki yıldız
2.001	ve üstü	Bir Yıldız

(³) Ekonomik kalkınmanın belirli evrelerinde ülkelerin borç görünümünün oldukça benzer olduğunun vurgulandığı araştırma bulgularına göre orta gelir düzeyindeki ülkelerin 1976 ve 1977 yıllarında Borç Karşılama Oranları ortalamaları sırasıyla % 11 ve % 12 olmuştur. Bu konuda bkz.: Euromoney, Ekim 1978, S. 145.

dışsattım ve faktör dışı gelirler toplamına bölümünü ifade eden bu oran, çoğu kez bir ülkenin kredi değerliliğini belirlemede kullanılan tek ölçüt olmaktadır.

Ülkemiz için Borç Karşılama Oranı 1976 ve 1977 yıllarında sırasıyla % 11.43 ve % 19.43 olmuştur. Bu oranlar Pancras Nagy tarafından gelir düzeyini ekonomik kalkınmanın bir göstergesi olarak kabul eden araştırmadaki orta gelir düzeyindeki ülkeler ortalamasının üstündedir (³).

Özellikle 1977 yılı için bu olgu oldukça belirgindir. Bu oranı yorumlarken oranın payındaki dış borç ödemelerinin yanısıra oranın paydası ile ilgilenmek ve bu ikisinin karşılıklı gelişmelerini değerlemek yerinde olacaktır. Bu nedenle oranın mutlak olarak düşüklüğüne dayanan bir yargı yanıtıcı olabilecektir. Oranın paydasında yer alan dışsattım ve diğer gelirler toplamı gerçekçi bir yorum için öneme sahiptir. Yapısal nedenlerle bu kalemlerde olası gelişmelerin oldukça sınırlı olduğu ekonomiler-

en iyi
battaniye
kumaş
iplik
aksu
markasını
taşıyor

de oranın yükselmesi istenen bir olgu değildir.

IV. Plan döneminde sözkonusu oranın beklenen gelişimi ise Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablodan izlendiği gibi Borç Karşılama Oranı giderek artmaktadır. Planın ilk yılında % 41.1 olan bu oran dönem sonunda % 54.5'e ulaşmaktadır. Yalnız ne varki IV. Plan verilerine dayalı bu hesaplamada borç erteleme programı kapsamamıştır. Söz konusu programın kapsamması oranın değişimine yol açacaktır.

Örneğin, yaklaşık bir yıldır sonuçlandırılmaya çalışılan borç erteleme programına tam katılım durumunda yalnızca IV. Plan döneminin son yılı olan 1983'de, planlanan ana para ve faiz ödemelerine ek olarak \$ 983 milyonluk bir ödeme gerekmektedir.

Bu durumda Borç Karşılama Oranı % 69.42 gibi ürkütücü bir boyuta ulaşmaktadır. Plan döneminin sonunda Türkiye kazandığı her 100 dolardan 70 dolarını borç ödemelerinde kullanmak zorunda kalan bir ülke olmaktadır. Bu da ülkemizin veri ekonomik yapısı açısından oldukça olumsuz bir gelişimdir.

Dinamik yaklaşımın ikinci aşaması nitel etmenlerdeki olası beklentilerin değerlendirilmesine yöneliktir. Bu aşamada sözkonusu ülkeye salt ekonomik bir bakış sözkonusu değildir. Ülkenin askeri ve politik önemi; tarihsel yeri, kültürü gibi öğeler bu grup içerisinde öneme sahiptir.

Nitel etmenler arasında bir ülkenin politik istikrarının özel bir yeri vardır. Kredi verenler doğal olarak kredi verdikleri ülkedeki politik istikrarın kredilerin neri ödenmesinde birinci derecede etkili olduklarına inanmaktadırlar. Bu konuda ülkemizdeki gelişmeler ne yazık ki geleceğe umutla bakmayı güçleştirmektedir.

Sonuç

Özetle incelememiz, Türkiye'nin kredi değerliliğine iyimser bir bakışın güçlüğüne vurgulamaktadır. Kredi değerliliğini doğrudan etkileyen nicel ve nitel etmenlerdeki olumlu gelişmeler kuşkusuz bu güçlüğü atlatılmasında etkin olacaklardır. Bu açıdan Türkiye'ye artık pek de ivediliği kalmayan yardımın belirlendiği Paris toplantısı, bir yerde ülkemizin kredi değerliliğini kazanma savaşınının başlangıcını simgelemektedir. Gerçekten de Türkiye için oldukça duyarlı ve önemli bir dönem başlamıştır.

Cumhuriyet tarihinin en ağır ekonomik bunalımını atlatma yolunda alınacak etkin önlemler, kuşkusuz kredi değerliliğini olumlu yönde etkileyecektir. Kredi değerliliğini yeniden kazanmış bir Türkiye uluslararası finansal pazarlarında kolaylıkla uygun ve gerçekçi borçlanma olanakları elde edecektir. Bu savın kökeninde doğal olarak kredi değerliliğini etkileyen etmenlere ilişkin umutlu beklentiler yatmaktadır. 1979 yılının zorlu geçmeye aday son aylarında artık umutlu olmaktan başka seçenek de kalmamış gibidir.

TABLE 2

Borç Karşılama Oranının Gelişimi

Yıllar	Dışsattım ve İşçi Gelirleri (\$ milyon)	Anapara ve Faiz Ödemeleri (\$ milyon)	Borç Karşılama Oranı (%)
1979	3.850	1.585	41.1
1980	4.350	1.965	45.1
1981	4.900	2.300	46.9
1982	5.600	3.110	55.5
1983	6.600	3.599	54.9

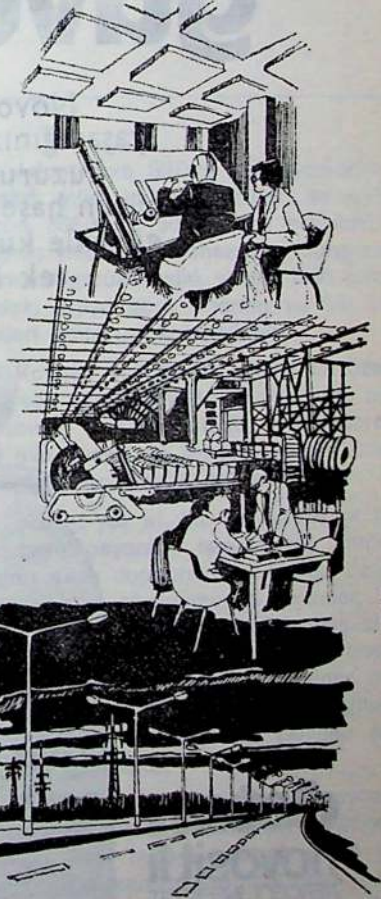
Aydınlatmada fedakârlık etmeden enerji tasarrufu yapabilirsiniz!..

**Aydınlatma projeleriniz için Philips'e danışın.
Proje Merkezimiz ücretsiz olarak hizmetinizdedir.**

Philips'in dünya çapındaki geniş araştırma ve geliştirme programları, ışık kaybına uğramadan ve tesisleriniz için gerekli aydınlatmayı azaltmadan enerji tasarrufu sağlayabilecek yeni aydınlatma elemanlarının ve sisteminin kullanılmasını mümkün kılmıştır.

Vat başına verilen, ışık akısı miktarı, yani lümeni yüksek ampuller ve verimi yüksek armatürleri, ışık tekniğinin gerektirdiği yerlerde kullanmak sureti ile aynı ışığı elde ederek, elektrik fatura tutarlarınızı önemli ölçüde azaltabilirsiniz.

Elektrik enerjisinden gerçek anlamda tasarruf etmeyi düşünüyorsanız Philips'e danışın. Aydınlatma projelerinizin en verimli ve ekonomik şekilde hazırlanması için Aydınlatma Etüd ve Proje Merkezi'miz ücretsiz olarak hizmetinizdedir.

Türk Philips Ticaret A.Ş.

AYDINLATMA ETÜD VE PROJE MERKEZİ

İnönü Caddesi 78-80

Gümüşsuyu, İstanbul

Tel: 43 5910 (on hat)

PHILIPS

detan güveni...

Novosit'li Detan,
yaşadığınız her yerde,
huzurunuzu bozan
bütün haşerelere karşı
güvenle kullanacağınız
tek insektisittir.

detan
novosit'li
AEROSOL INSEKTİSİT

İstikrar Programlarında Fatura Kime Çıkıyor?

HALÜK FERDEN GÜRSEL

GİRİŞ

İstikrar programları gibi ekonomik politikaların doğrudan siyasal sonuçlar vermesi doğaldır. Nedeni, bu tür politikaların, bir grubun aleyhine bir diğer grubun çıkarlarını korur olmasıdır. Doğal olarak, çıkarları olumsuz yönde etkilenenlerin bu politikaları protesto etmeleri beklenir. Çıkarlarının ne denli olumsuz etkilendiğini düşündüklerine göre, bu grupların cevapları o kadar yüksek perdeden olacaktır. Bu protestoların nihai başarı ya da başarısızlıkları, bu tür politikaların taraftarları ile muhaliflerinin, politikaları savunmak veya yermek amacıyla kaynakları ne ölçüde harekete geçirebildiklerine göre değişecektir.

Latin Amerika ülkelerinin enflasyonla ilgili saymakla bitmez deneyleri vardır. Bu çalışmamızda biz de, Şili gibi son zamanlarda güncel hale gelmiş bir ülke ile Arjantin örneklerini ele alarak ve daha önce yapılmış bir çalışmaya dayanarak (1), anti-enflasyonist politikaların maliyetlerine kimlerin katlandıklarını araştırmaya çalışacağız.

Arjantin ve Şili'nin enflasyonlarının ulaştığı yıllık azami değerler, sırasıyla yüzde 566.3 ve 504.5 fiyat artışlarıdır. Geçmiş yıllarda, Endonezya'da barış zamanında görülen yıllık yüzde 1000 civarındaki artışa göre Arjantin ve Şili örnekleri mütevazı kalmaktadır.

Konuyu açıklamaya çalışırken özellikle son yirmibeş yılda bu ülkelerde uygulamaya konulan istikrar politikalarını ele alıp sosyal ve siyasal açıdan bunları değerlendirmeye çalışacağız.

Kuşku yok ki, bu tür politikalar ister devalüasyonlar, ister ücret sınırlamaları veya dondurmaları, ya da temel mallara zam görünümünde gelsinler, isterse yüksek işsizlik olarak ortaya çıksınlar, toplumun bazı kesimlerini baskı altına almıştır. Sonuçta da mutlaka aynı toplumda bulunan bir sosyal gruptan, gerçek geliri alıp diğerine yeniden dağıtmaya varmıştır.

Bir program hazırlayıp enflasyonla savaşırken sorulması gereken en önemli soru, yeni fiyat artışlarına engel olmaya çalışırken bunun maliyetini herkese «eşit» olarak dağıtabilecek kuresuz bir programın yapıp yapılamayacağı konusudur. Enflasyon, arz ile talep arasında bir dengesizlik olduğuna göre, ya talep kısılacak ve bazı harca-

(1) Antiinflation Policies, E. C. Epstein, Comparative Political Studies, Vol: 11, No. 2, July 1978, ss. 211-230.

malar tüketimden yatırıma kaydırılacak veya arz artırılacaktır. Bu son amacın gerçekleşmesi için yabancı sermayenin de çekilmesi görülen uygulamalardandır. Yaşanmış olan Arjantin ve Şili deneyleri, iktidar olan güçlerin yükleri «diğerlerinin» taşınması konusundaki hareket kabiliyetleri veri olmak üzere, fedakârlıkların karşılıklı olmasının veya paylaşılmasının son derece güç olduğunu göstermektedir.

Arjantin ve Şili'deki uygulamaları incelerken başlıca dört tedbiri özellikle yakından göreceğiz. (1) Tüketici fiyatlarında görülen yıllık değişimler. (2) Kişi başına gayrisafi ülke içi hasıladaki değişme. (3) Ulusal gelirin iktisadi gruplar arasındaki dağılımı. (4) Önemli şehirleşme alanlarındaki işsizlik düzeyleri. Her iki ülke ile ilgili veriler, 1950'lerden başlamakta, 1970'lerde son bulmaktadır.

Arjantin Deneyi

Arjantin'deki önemli istikrar programları 1952 - 1954, 1957 - 1958, 1959, 1962 - 1963 ve 1967 - 1970 dönemlerinde uygulanmıştır. Her ne kadar bu programların her birisi başka bir hükümet tarafından hazırlanmışlarsa da, hepsi de Uluslararası Para Fonu'nun sözcülüğünü yaptığı katı ekonomik reçetelerin çeşitli biçimlerini uygulamaya çalışmışlardır. Hemen hepsi başlangıçta fiyatlar ile ilgili başarılar sağlamışlardır da, bu programların hepsinin başarısı ancak «geçici» olabilmisti. Hatta elde edilen olumlu sonuçlar çoğu kez çalışanlara maliyeti çok yüksek sonuçlar olarak ortaya çıkmıştı.

«Monetarist» düşünce olarak da adlandırılan katı görüşe göre, enflasyon para arzının gerçek iktisadi büyümeden daha fazla artmasından ortaya çıkmaktadır. Bu aşırı para arzı, kamu harcamaları ile kamu gelirleri arasındaki farkı kapatmak için kullanılmaktadır. Bu sorunun mantiki cevabı, böylesi bir enflasyonun tedavisinin, bir yandan daha yüksek vergiler ve daha yüksek temel mal fiyatları yoluyla, öte yandan da

para arzının kısılmasıyla olabileceğini göstermektedir. Zaten Arjantin de böyle yapmaya çalışmıştır.

Arjantin'deki enflasyon çoğu kez ödemeler dengesi güçlükleri ile birlikte gidiyordu. Yani yüksek değerlenmiş bir «peso», ihracatı çok pahalı ithalatı da çok ucuz hale getirmekteydi. Çeşitli Arjantin hükümetleri de «peso»nun serbest piyasa düzeyine veya daha da altına kadar devalüe edilmesini, sağlıklı bir iktisadi büyümenin temel koşulu olarak görmüşlerdi. Bu devalüasyonlar genellikle, para arzının genişlemesini karşılayacak miktarda vergi tedbirlerini de içermekteydi.

Uygulamaya bakılarak stabilizasyonun genel olarak iki aşamada oluştuğu söylenebilir: Birinci aşamada tedbirler getirildiği zaman, kısa vadeli etkisi, özellikle yapılan devalüasyonun da baskısıyla artan ithalat maliyetleri nedeniyle, daha yüksek fiyat baskısı olmaktadır. İkinci aşamada ise; eğer (a) emek gelirleri artan fiyatlar oranında artmaz ise, (b) döviz kuru sabit tutulabilirse, (c) artan temel mal fiyatları yeni düzeylerinde tutulabilirse, enflasyon oranı düşebilmektedir. Kuşku yok ki bunların en güç olanı ücret gelirlerinin tavanının etkin bir biçimde sınırlandırılabilmesidir. Öyle ya, fiyatlar bir yandan artarken, gelirlerin aynı ölçüde artması gerçek satınalma gücünde bir azalış demek değil midir? Ortalama Arjantinli böyle düşünüyordu. Genellikle de doğrudu düşündükleri. Kaybettikleri, çoğu kez toplumun en ziyade varlıklılarına doğru yeniden dağıtılıyordu.

Peron, Aramburu, Frondizi, Guido veya Ongania ancak «kısmen başarılı» olabilmişlerdi. Programları fiyat istikrarına veya büyümeye daha fazla ağırlık vermek açısından birbirlerinden ayrılıyordu. Bir de yalnızca cari yılı ya da gelecek yılları da içeren istikrar programları olup olmadıklarına göre de birbirlerinden ayırt edilebiliyordu.

Veriler gözden geçirilince en başarılı programların, Peron (1952 - 1954) ve Ongania (1966 - 1970) tarafından hazır-

lananlar olduğu gözlemlenmektedir. Frondizi ise 1959'da yüzde 113.9 enflasyon ile karşılaşmıştı. Enflasyon, daha sonraki iki yılda daha tahammül edilir düzeylere indirilebilmişti.

Hemen her hükümet, stabilizasyon politikaları ile hem istikrarı ve hem de büyümeyi sağlamaya çalışmaktaydı. Ne var ki Onganía hariç başarılı olamamıştı hiçbirisi. 1968-1970 yıllarında gayri-safi ülke içi hasıla gerçek rakamlarla yüzde 4 artmıştı; üstelik enflasyon da sırasıyla yüzde 16.2, 7.6, 13.6 idi bu yıllarda. Peron ise, kendisini destekliyen ve genellikle kırsal yörelerde çalışanlardan oluşan kamu oyunun desteğini sürdürebilmek için, enflasyonun kontrolü ile ekonomik büyüme faktörlerini dengelemeye çalışmıştı.

Programların genel yapısı, satınalma gücündeki herhangi bir düşüşün geçici olması ve orta vadede üretimin artırılarak, bu artan üretimden artan miktarlarda ücret ödenmesi yoluyla bu düşüşün telâfi edilmesi esasına dayalı idi. Bu olumlu sonucun alınabilmesi için de, stabilizasyon süresinin, yatırımcının sağlam güvenini sağlayacak kadar ve arzi artıracak yeni yatırımların yapılmasına yetecek ölçüde uzun olması gerekiyordu. Birleşmiş Milletler tarafından yapılan bir çalışma⁽²⁾ ücretlilerin gelirlerinin 1953-1959 yılları arasında yüzde 14.1 oranında düştüğünü ve bu azalışın, daha varlıklı sınıfa gelir olarak kaydığını gösteriyor. Benzer bir başka kayma da 1967'de başlayıp 1970'lerin başına kadar sürüp gitmişti. Verilere bakılırsa ancak Peron zamanında yeni (1952-1954) dönemde işgücüne doğru gelir kayması, sermayeye yöneleni aşmaktaydı. Endüstriyel ücretler gözönüne alınırsa işgücünün kazancı daha da fazla olarak ortaya çıkıyordu.

Son zamanlarda stabilizasyon programlarının değerlendirilmesinde kulla-

nılan bir başka ölçek de, programın işsizlik oranı üzerinde yaptığı etkilerin araştırılmasıdır. Bu açıdan bakılınca, Onganía programı başarılı görünmektedir. Aramburu döneminde de bu ölçüde olmasa bile işsizlik azalmıştır. Ancak Frondizi ve Guido dönemlerinde işsizlik artmıştı. Peron programına gelince, yapılan incelemeler, programın işsiz sayısını değiştirmediğini ortaya koymaktadır.

Arjantin'de uygulanan anti-enflasyonist politikaların sosyal sonuçlarının topluca değerlendirilmesi, bu programların ancak hükümetler, programların maliyetini ödiyecek olanlardan, «bu maliyeti yüklenmelerini isteme gücüne sahip iseler» başarılı olabildiğini göstermektedir. Katı monetarist politikalar, halka dönük modeller haline getirilebildiği ya da başka deyişle, programın gerektirdiği fedakârlıklar yalnızca çalışanlara bırakılmayıp başka gruplara da pay edilebildiği takdirde programın başarı şansı artmaktadır.

Şili Deneyi

Şili'de uygulanan politikalar, uygulamaya konulan tipler açısından bakıldığında Arjantin'de uygulananlara göre daha fazla çeşitlilik arz etmektedir. İbáñez (1956-1958) ve Alessandri (1959-1962) rejimlerinde uygulanan politikaları «monetarist» olarak nitelendirmek olanaklı vardır. Oysa, Frei (1965-1970) ve Allende (1971-1972) dönemlerinde «yapısalcı» yaklaşımlar izlenmiştir.

«Yapısalcı» yaklaşımın uzmanlarına göre Şili'deki enflasyonun kökeni, ülkenin tarımsal ürünler arzının esnek olmayışında idi. Şili'nin maden (özellikle bakır) ihracatındaki fiyat hareketleri de enflasyona katkıda bulunmaktaydı. O halde enflasyon sorununun çözümü, talebi azaltmaksızın, arzın artmasında aranmalıydı. Fiyat kontrolleri çabalarının genellikle etkisiz kalmaları veri olmak üzere, yapılması gereken iş etkili bir toprak reformu ve bakır endüstrisine Devletin katılması veya kontrolü idi. Başka deyişle «yapısalcı» yaklaşım, an-

(2) Economic Commission for Latin America, Economic Development and Income Distribution in Argentina, New York: United Nations, 1969, p. 18.

ti-enflasyonist önlemleri, ekonomik büyüme ve daha dengeli gelir dağılımını birleştirmeyi amaçlıyordu.

İbenez hükümetinin son iki yılında ortalama fiyat artışı yüzde 27.2 olmuştu. 1954-1956 yıllarında yani bundan önceki üç yılda bu oran ortalama yüzde 66.7 idi. Gerçek anlamda bir fiyat istikrarı ancak 1960 - 1962 yıllarında Alessandri döneminde gerçekleşmişti. Bu dönemde fiyatlar Şili ölçülerine göre düşük sayılabilecek yüzde 10.9 oranında tutulabilmişti. Ülkeden sermaye kaçışını önlemek amacıyla peso'nun devalüsyonuna gitmek zorunda kalan Alessandri bu hareket sonucunda fiyat istikrarının da ortadan kaybolduğunu görecekti. Enflasyon o yıl ve izleyen yılda yüzde 46'ya fırlamıştı. Daha sonra, Frei'nin iş başında olduğu dönemlerde enflasyon hızı önce düşmüş sonra büyük bir hızla artmıştı. Allende ise kendisinden önceki Hristiyan - Demokratlardan daha az başarılı olabildiği. İktidara geldiğindeki yüzde 20.1 olan 1971 yılı rakamı, kendisinin iktidarda bulunduğu yirmibir ayda, büyük ölçüde artmış, örneğin 1972'de yüzde 77.8'e ulaşmıştı.

Şili enflasyonunun durdurulmasındaki başarısızlık, diğer yandan kişi başına büyüme hızlarına da yansımıştı. Büyüme rakamlarının iyi olduğu her yılı büyümenin çok düşük kaldığı yıllar izliyordu. Alessandri ve son iki yılı da Frei hükümetlerine rastlayan 1960 - 1966 yılları ortalaması, büyümenin en iyi rakamlarının elde edilebildiği yıllar olmuştu. Bu dönemde ortalama büyüme, yüzde 2.9'a ulaşmaktaydı. Doğal olarak bu da pek önemli sayılamıyacak bir rakamdı.

Sosyal maliyetlerine gelince, her dört program da bu açıdan değişik özellikler taşımaktaydı. Genel olarak, 1956 - 1962 yıllarında enflasyonu kontrol altına almak için, ücret artışlarını fiyat artışlarının altında tutmaya dayanan «monetarist» yöntemler uygulanmıştı. Bu politikalar, aynen Arjantin'deki Peron sonrası politikalara benzer biçimde ücretlilerin gelirlerinden, öteden beri var-

lıklı olanlara doğru bir gelir transferini ifade etmekteydi. Öte yandan «yapısalcı» yaklaşıma dayalı politikalar ise, geliri tam tersi yönde yeniden dağıtmaya çalışmaktaydı.

İbenez ve Alessandri istikrar programları dönemlerine göz atıldığında, gerçek ücretlerin düştüğü gözlenmektedir. Ancak Alessandri döneminde gerçek tarımsal ücretler artmıştır. Frei'nin altı yılı ise karmaşık bir görünüm arz etmektedir. İlk iki yılda gerçek ücretler artmışken, 1967-1970 döneminde, sanayideki gerçek ücretler hızla düşmüştü. 1968 - 1969 hariç olmak üzere gerçek tarımsal ücretler ise artmıştı. En dikkate değer ücret artışları, 1965 - 1970 yıllarında, sendikali çalışanların ücretlerinde görülmüştü. Anılan dönemde, ortalama yıllık artışlar yüzde 11.9'a yükselmişti.

Allende döneminin gelir dağılımı istatistiklerinin analizi oldukça güç görünmektedir. Bir çalışmaya göre (3). Frei'nin son yılı 1970 ile Allende'nin ilk yılı 1971 arasında, halkın en az gelirli kısmından yukarıya doğru sıralanan yüzde 95'inin ulusal gelir içerisindeki payları, varlıkların aleyhine olarak, yüzde 5.3 oranında artmış bulunmaktadır. Bir diğer yazar ise (4), 1970 yılında, ulusal gelirin çalışanlara giden yüzde 37 oranının, 1972'de yüzde 55'e kadar çıkmış olabileceğini ifade etmektedir. Bunun anlamı, varlıkların gelirlerinde çalışanlar lehine büyük bir düşüşün meydana gelmiş olduğudur.

İşsizlik rakamlarına gelince, veriler incelendiğinde İbenez programı döneminde hızla artmış olduğu görülmektedir. İşsizlerin sayısı 1955 - 1958 döneminde yüzde 147.3 oranında yükselmişti. Frei döneminde ise, daha az ölçüde ol-

(3) Panorama Economico, Santiago, October 1972, p. 272.

(4) Stallings, B., «Economic Development and Class Struggle in Chile, 1958-1973», Presented to the fourth national meetings of the Latin American Studies Association, 1974, p. 8.

makla birlikte işsizlik rakamlarında gene artışlar görülmüştü. Alessandri ve daha güçlü biçimde Allende dönemlerinde işsiz sayısı azaltılmıştı. Alessandri'nin iş başında olduğu 1960 - 1963 dönemlerinde işsizlikte görülen azalma, o yıllarda iktisadi faaliyetlerde görülen artışa bağlanabilir. Oysa Allende döneminde işsizlikte görülen azalışlar doğrudan doğruya bilinçli bir hükümet politikasının sonucu olarak ortaya çıkmıştı. Hem de bu sonuç 1972 - 1973 yıllarında gayrisafi yurt için hasılanın azaldığı bir sırada elde edilmişti.

Şili'nin istikrar deneylerini özetlemek gerekirse, denilebilir ki, ister «monetarist» ister «yapısalcı» yaklaşımlar uygulanmış olsun, sonuçlar daima optimumun altında kalmıştır. Öte yandan fiyat artışları ancak kısa dönemler için kontrol altına alınabilmıştır. Böylesi dönemleri hızlı artışlar izlemiştir. Bir başka sonuç da, uygulanan her istikrar programının iktisadi hayatta bir yavaşlamaya neden olmuş olmasıdır. Diğerleri ekonomik faaliyetlerin azaldığı dönemlerde, işsizliği azaltıcı politikalarda ısrar etmek istediğini göstermezlerken, Allende hükümeti, ekonomik verimlilik açısından maliyeti yüksek olsa da işsizliği düşürmeye özel bir önem vermişti. Çünkü izlediği politikalara karşı, ulusal gelirdeki paylarının giderek azaldığını gören varlıkların yaptığı muhalefetin derecesi veri olmak üzere, hükümet kendisini destekleyen çalışanlara somut birşeyler vermek gerektiğini duymuştu.

Anti-enflasyon Programlarının Siyasal Değerlendirmesi

1952 - 1972 dönemlerinde Arjantin ve Şili'de izlenen anti-enflasyon politikalarının incelenmesi, bu politikaların, ekonomik olduğu kadar siyasal faktörlerden etkilendiğini göstermektedir. Hiçbir hükümet izliyeceği politikaların kendisini destekleyenler üzerinde ortaya çıkması muhtemel etkilerini dikkate almadan uygulamaya girişmemektedir. Başka de-

yişle anti-enflasyonist politikanın bedelini ödiyecek olanlar iktidarda temsil edilmeyenler olmaktadır. Peron dönemindeki sendikali çalışanların davranışları, sendikalaşmış işgücünün gelirin yeneden dağılımı ve işsizlik açılarından daha az zarar göreceğini göstermektedir.

Şili'nin durumu, bu ülkenin çok partili sisteminin ortaya koyduğu sonuçlardan birisi olarak, daha karmaşık görünümündedir. Ayrıca bütün gruplardan destek sağlamış görünen Hıristiyan - Demokratların durumu da bu karmaşıklığa katkıda bulunuyordu. Halktan yana bir kişi olarak seçilmiş bulunan İbanez, sonraları muhafazakâr hâle gelmişti. «Bağsız» Alessandri daha başlangıçtan itibaren aynı grupların sözcülüğünü yapıyordu. Hem İbanez ve hem de Alessandri'nin «monetarist» istikrar politikaları izlemeleri, bu politikaların hangi grupların çıkarlarını daha iyi koruduğu gözönünde tutulursa hiç de şaşırtıcı değildir. Frei'nin çalışan sınıfın ve köylünün desteğini kaybetmeden hem içerdeki ve hem dışardaki sanayicileri koruyacağı düşünülen politikası, ancak olağanüstü lehte koşulların bir araya gelmesi ile başarıya ulaşabilirdi. Bu koşullar ortadan kalktığında, Frei iş aleminin desteğini sağlamaya yönelik politikalara ağırlık verdi. Bu da uzun süren işsizliğin artma döneminin başlangıcı oldu.

Ele alınması gereken bir başka nokta da, anti-enflasyonist politikaların faturası kendilerine ödetilen grupların reaksiyonlarının analizidir. Bu davranışlar, bir yandan bu grupların siyasal kapasitelerine, öte yandan politikaların uygu-

◆ Terazi var tartı var, her bir şeyin vakti var.

Türk Atasözü

◆ Para, iyi bir uşak, kötü bir efendi.

Bacon

landığı rejimlerin özel niteliklerine bağlı olmaktadır. Arjantin çalışanları için, seçim ve grev en önemli potansiyel silâhlar idi. Ancak 1973'e kadar Peroncu'lar başkanlık seçimlerine katılmaktan men edilince, oylar, bu taraftarlara en ziyade taviz verecek olanlara kaydı. Siyasal genel grev de, hükümetleri baskı altına olmak için sıkça kullanılmıştı.

Sili'nin siyasal sistemi, 1950'lerin sonundan itibaren daha açık hale gelmiş ve çalışan kitlelere güven vermişti. Allende'nin 1970'deki seçimi ufak bir marjla kazanması ile ortaya çıkan demokratik protesto, seçimden sonra orta ve yukarı gelir grupları tarafından pek hoşnutlukla karşılanmamıştı. Sonunda iş, bir darbeye kadar vardı.

SONUÇ

Sonuç olarak belirtmek gerekir ki, istikrar programları gibi ekonomik politikaların doğrudan siyasal sonuçlar vermesi doğaldır. Nedeni, bu tür politikaların, bir grubun aleyhine bir diğer grubun çıkarlarını korur olmasıdır. Doğal olarak, çıkarları olumsuz yönde etkilenenlerin bu politikaları protesto etmeleri beklenir. Çıkarlarının ne denli olumsuz etkilendiğini düşündüklerine göre, bu grupların cevapları o kadar yüksek perdeden olacaktır. Bu protestoların nihai başarı ya da başarısızlıkları, bu tür politikaların taraftarları ile muhaliflerinin, politikaları savunmak veya yermek amacıyla, kaynakları ne ölçüde harekete geçirebildiklerine göre değişecektir.

Dünyanın her yerindeki muhabirleri
Yurdun dört köşesindeki şubeleriyle
Dahli ve harici bütün bankacılık işlerinizde

Turyağ

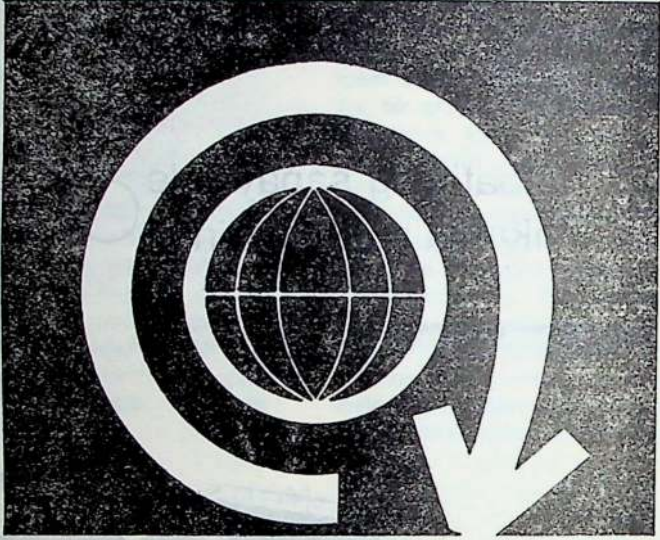
vebati yağ sanayiinde
yıkama maddelerinde **ÖNEÜ**

net grafik

61 yıllık tecrübe
1100 kişilik uzman kadro

TÜRKİYE YAĞ VE MAMULATI A.Ş. - İZMİR

Türkiyede ve bütün dünyada

İhracat ve ithalât işlemleriniz,
döviz, mevduat ve kredi hesaplarınız
ve diğer bütün bankacılık işleriniz için
Akbank'ı tercih ediniz.

Akbank, bütün dünyadaki birinci sınıf muhabirleri
ile işbirliği yapmak suretiyle emrinizdedir.

AKBANK

BANKACILIK, BANKERLIK VE PARA PIYASASINDAKİ GELİŞMELER

FAİK Y. BAŞBUĞ

Hep yinelenen «Türk ekonomisi tarihinin en bunalımlı dönemlerinden birisini yaşıyor» açıklamaları devam ederse, ekonomik araçlar bu arada da para piyasası, yoğun arayışlar ve beklentiler içinde yeni yeni bulguları yaşam içine sokarak çok ilginç gelişmelere tanık olmaktadır. Bu gelişmeler bir yandan bizzat karar organlarının sistem içine yerleştirdiği araçların sonucu olarak yeni bir doğrultuda kendini bulma olguları anlamına gelirken, bir yandan da olaylar konusu öğelerin varlıklarını sürdürerek ve dinamizmelerini koruyabilmelerinin zorunlu yeni buluşları olarak geçerlilik kazanmakta ve sisteme damgasını vurmaktadır. Böyle bir olaylar süreci gözleminde ilk bakışta öncelikle dikkati çekenler asal finans kurumları (bankalar), ikinci finans kurumları aracılar (bankerler) ve doğrudan finansman yolları olan hisse senedi ve tahvil piyasası olmaktadır.

Bilindiği gibi ekonomik önlemler paketi içinde, bankaları doğrudan ilgilendiren gelişimler olarak 1978 yılında büyük bir sıçrama kaydeden enflasyonla yarışan düzeyde faiz oranları politikası yerleştirilmeye çalışılmıştır. İlk bölümü 1978 Mart'ında ikincisi ise 1979 Mayıs'ında gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda tasarruf mevduatı faiz oranları önce % 20'ye ve paralel olarak bağlantılı kre-

di faizleri serbest düzeye çıkarılmış, daha sonra içinde bulunduğumuz günlerde kesinlik kazanıp yürürlüğe koyulan yeni durumla da mevduat faizleri % 24,5'e yükseltirken, bu kez anlaşmalı kredilerle ilgili herhangi bir hükme yer verilmemiştir. Başka bir deyişle, bankalar büyük bir olasılıkla bu kez verdikleri % 24,5 düzeyindeki faize karşılık, gelen fonların kullanılmasına açısından kasıtlı olarak serbest bırakılmamışlar, diğer kredi oranlarına bağlı tutulmuşlardır. Böylece görünürde bankalar önemli bir olanaktan yoksun bırakılmıştır. Ne var ki, bu görünürdeki mahrumiyetin gerisinde, gerçekte uygulamanın doğurduğu ve kararın da olanak verdiği bir durum söz konusudur. Bu kredilerle ilgili olarak serbest faiz koşulunun geçirtilişinin yanı sıra eskiden açılmış olan serbest faizli kredilerin yeni ortamda ulaştırılacağı boyutlar ve faiz farkı ödemeleri konusunda hiç bir hüküm getirilmemiştir. Yani bankalar bunlar için fona iadede bulunmamaktadır. Kullandıkları serbest faizli kredileri devam ettirmekte ve eskiden olduğu gibi bunlarla ilgili olarak fona herhangi bir faiz farkı iadesi yapmamaktadırlar. Bu olgu ise herşeye rağmen yeni kardan önceki düzenin, en azından fona iade külfetinden kurtulurak bankalar

için çekiciliğin korunması anlamına gelmektedir. Ancak gelişim bu yönüne rağmen yine de bir sınırlılığı ve oransal olarak da serbest faiz oranının bu kez % 20 tavanı ile sınırlandırılmış olması nedeniyle, yeni kredi kullandırılmalarında faiz açısından bir eksikliği ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak; —bu araştırma sırasında amacımız olmamasına rağmen vurgulayarak yetinelim ki— bankalar fonları toplama yönünden altına girdikleri büyük maliyete karşın, kullandırım yönünden bunların çok altında bir olanakla karşı karşıya bırakılarak, sektörlere uzman bankacılık anlamında hizmet götürmeye zorlanmıştır. Hele bankaların topladıkları fonların % 30 ilâ % 35'lik bir kısmının munzam karşılık olarak T.C. Merkez Bankası'na % 5 ilâ % 8 faizle yatırılma zorunluluğu yanında % 10 verimsiz disponibile kıymetler bulundurma gereği dikkate alınırca, söz konusu zorlamanın önemi daha da belirginleşir.

Ancak esas incelememize dönmenden önce bir noktayı daha belirtelim: Her ne kadar soyut bir gözlemde bankalar aleyhine böyle bir olumsuz tablo çıkıyorsa da, bankaların bu sancılara şiddetliyle hissetmiş olması gereken 1978 sonu bilançolarının ortaya sergilediği kârlılık da açıktır. O kadar ki, yüklü toplu sözleşmeler ve enflasyonun yoğun şekilde etkilediği genel idare giderlerine rağmen... Bu da şunu kanıtıyor: Bankaların esas darboğazı kaynakların toplanması ve kullandırılması sırasında varılan hacmin düzeyinden ve bunların gelir gider maliyetinden etkilenmemektedir. Çünkü tasarruf mevduatının % 50'sine yakınının vadesiz fonlardan oluşması, toplam mevduatın ise % 50'sinin zorlamayla oluşan faizsiz ticari mevduattan meydana gelmesi, genel değerlendirmesiyle 100 birimlik fonun 75 birimlik kısmının maliyetinin çok düşük olduğu anlamına gelmektedir.

İşte para piyasasını ve bu olguları tümüyle etkilemek üzere varlık kazanan yeni bulgular, şimdi para piyasasını bir

başka etkilemek ve bir başka bankacılık kesimi darboğazı oluşturmak üzere sistem içinde yerlerini almaktır. Tahvil ve hisse senetleri piyasasıyla bankacılık müessesidir, bu yeni olguların odakları...

Fonların Seçenekleri

Hangi açıdan bakılırsa bakılsın piyasada işlem gören fonlar aynıdır. Sadece olanaklar ve olayların gelişme şekline göre bölünme yöntemleri farklıdır o kadar. Yani tahvil piyasasının çok çekiçi olması ya da mevduat faizlerinin çok yüksek bulunması, piyasaya yeni birimler sokmamakta, fonların renk değiştirmesine ve birinden diğerine kolayca akmasına yol açmaktadır. Veya özellikle bugünkü Türk ekonomisinin yapısal niteliğine bağlı olarak daha değişik spekülâtif alanlara kanalize olmaktadır bu paralar. Gayrimenkule, altına ve benzeri değerli taşınır ya da taşınmaz mallara...

Hiç kuşkusuz bunlardan birisini yeğlemiş fonlar donuk kalmamakta, aynı zamanda büyük bir seyyaliyetle diğerini de etkilemektedir. Örneğin; arsa spekülasyonu için yatırılan bir para, arsa tüccarının belki banka hesabına geçmekte, daha sonra da kredi kullanan bir şahsın bu fonları işçisine ücret olarak ödemesi, ücretlinin ise aldığı paranın bir kısmını tahvile ya da hisse senedine yatırması olasıdır. Ne var ki, bu teorik muhtemel olgunun gerisinde pratik güçlüğü yanında çağımız sorunlarıyla ilgili bir başka güçlük vardır ki, asıl önemli sorun odur. O da böyle bir gelişmeden sonra fonların ait olacağı kişilerin niteliğiyle ilgili olarak kullanımın kazanacağı boyutlara ilişkin.

Dikkat edilirse piyasaya çıkan fonu eline geçiren arsa sahibi, kreditor ve işçi aslında bu birikimlere sahip çıkabilecek kişiler değildir. Fonlar bu kişilerin elinde öyle bir hızlı değişim süreci içine girmişlerdir ki, gelişimin kararlı bir yavaşlama noktasını ve sonuçta da ne zaman ve hangi düzeyde gerçek ta-

sarruf niteliğine bürüneceğini kestirme olarak dışıdır. Ve bu belirsizliktir ki, «mala hücum enflasyon» olgusunun ana mihraklarından birisini teşkil etmektedir. Öyle bir fasit daire sözkonusudur ki, ne ücretleri tasarrufa kaydırabilmek, ne de tasarrufa kayabilecek fonları enflasyondan koruyabilmek olanaklıdır. Bu bir bakıma olaya çok tersten bakıp günümüz gerçeklerine yaklaşmaktır. Oysa aynı olay için daha başlangıçta birikim sayılabilecek fonların gözlenmesiyle bakmak ve çok daha değeşik ve anlamlı bir sonuca ulaşmak mümkündür.

Eğer ekonomik kuramlar ve kurumlar gerçekten işlevlerini görebiliyorsa, tasarrufların ilk şekli ve dağılımı çok önemli olmaktadır. Ve yukarıdaki teorik olgunun dışında gerçekten güvenceli ve ekonomiyi istikrarlı ve uzun vadeli kaynaklarla destekleme anlamında büyük adımlar atılabilmesi gelmektedir. Bunun sonunda. Artık kaderci bir fon dağılım sürati ve değişmesi değil, bilinçli bir yatırım ve kalkınma modeli söz konusu dur.

Ne var ki, günümüzdeki gelişimler çoğu kez bu iki yönlü gelişimin de dışında çok daha ilginçlikte seyretmektedir. Bir kez normal tasarruf sahibi için altın, gayrimenkul gibi spekülâtif kullanım alanları büyük ölçüde kapanmıştır. Sonra yoğun ve gösteriş için tüketim alanları ise hem hükümetin bilinçle taksitli satış yollarını kapaması, hem de büyük ve yansıyan zamlar politikasının şahısları zorlaması sonucu, fonları, sınırlı seçeneklerle karşı karşıya bırakmıştır. Bunlar, doğrudan bankalarda tasarruf hesabı açma ile tahvil ve hisse senedi piyasasına girme olanaklarıdır. Daha somut ve açık deyişi ile, hızlı enflasyon, artan faiz oranları ve giderek artan iş çevrelerinde parasal bunalım, sonuçta bankalarla hisse senedi ve tahvil piyasası aracısı bankerleri karşı karşıya bırakmıştır. Bu iki büyük kurum oldukça etkili geçmeye aday bir uğraşı zorunluluğu içinde bulunmaktadır. Oyunun kuramları ise özellikle bankalar açısından sergilenmeye başlanmıştır bile.

Modern Bankerlik

Böyle bir yarışım ortamında günlük yaşamın bir parçası haline gelmiş bir kaç tür gazete ilanına bakalım önce... Bunlardan bir kısmında denilmektedir ki, «A.Ş. iseniz tahvil ihraç ediniz ve bize satınız». «Tasarruf sahipleri için % 30-% 40 net gelir sağlayacak tahviller.» Diğer bir kısmının ilanı ise şu şekilde düzenlenmiştir. «Yatırımda gerçek güvence... Yatırım Fonu», «Asıl sorun enflasyon çözüm... Yatırım Fonu», «Asıl sorun enflasyon ve çözümde Yatırım Fonu değil güvence, yönetim ve hizmet.»

Bu açıklamalar çok yaklaşık şekilde çeşitli gazetelerde büyük alanlar kapsayan çeşitli banker ilanlarında yer almıştır. Yasal yarışım ortamında kurumların değişik sloganlarla hizmet sunuşunda bulunmaları bir yana, özünde fon darboğazında sınırlı tasarrufları karşısında kaldıkları sınırlı seçeneklerden birine, tahvil ve hisse senedi piyasasına çekme düşüncesini taşımaktadır. Ve önce de belirttiğimiz gibi, karşı kullanım alanı olarak bankalar kalmaktadır. Yani bankerlerin tahvil ve hisse senetleri piyasasının sözcüsü olarak yürüttüğü bu girişime karşın, diğer tarafın sözcüsü olmaktan öteye tamamen kendisi olarak bankalar bulunmaktadır. Ancak çalışma koşulları çok farklı tabii. Birincisinin yasal anlamda geniş özgürlüğüne karşın, ikincisi daha katı şekilde uyma zorunluluğu bulunan bir yasal ağı içindedir.

Daha somuta dönüştürerek, bu iki tasarrufa yaklaşım kurumlarının olanak ve ayrıcalıklarını şu şekilde ortaya koyabiliriz. Önce de belirttik, bir kez bankalar doğrudan kendi adlarına fon toplayan ve bu uğraşıda da hükümetçe saptanan kararlar çerçevesinde hareket etme zorunluluğunda olan kuruluşlardır. Hizmetleri karşılığı alabilecekleri faiz ve komisyonların taban ve tavanları önceden belirlenmiştir. Buna karşın bankerler kendi adlarına değil aracılık görevi ile hisse senedi ve tahvil piyasasına hizmet götürdüklerinden, bankalarinkine benzer bir oransal sınırlandırma içinde

değillerdir. Nitekim bu olanak doluyusiyedir ki, yukarıda belirttiğimiz ilanlar gazete sütunları arasında serbestçe yer alabilmiştir.

Diğer taraftan bankalar bir güvence kurumu olarak ayrıca değişik yasal hükümlerle donatılmışlardır ve mevduat müşterilerine yaklaştırılmaya çalışılmışlardır. Tahviller ve hisse senetleri piyasasının aracılık kurumu aracılığı ile elde ettiği üstünlüğe karşın, bankalar tasarruf toplama tekelini ellerinde bulundurmaktadırlar. Bu, daha çok bir yasal tekelliktir. Ne var ki, günümüzde bankerler bu sonuncu noktanın önemini de kendi lehlerine değiştirip ayrıcalığı büyük ölçüde ortadan kaldırmış gözükmektedirler. Önemi nedeniyle bu nokta üzerinde ağırlıkla durmak istiyoruz.

Bilindiği gibi, Bankalar Yasası'nın 24. maddesiyle bankalar ve özel izinli bulunan kuruluşların dışında hiç bir kimşenin aslen veya fer'an meslek edineerek mevduat toplayamayacağı konusu esasa bağlanmıştır. Ve yine aynı içerikli 25. madde, sınırlandırma yönünden konuyu, bazı meslek teşekküllerine ayrıcalıklar tanıyarak sağlam bir zemine oturtmaya çalışmıştır. Özcesi bankalar doğrudan veya dolaylı fon toplama kuruluşları olarak bir tekeli finans kurumlarına dönüştürülmüştür. Kuşkusuz böyle bir düzenlemenin gerisinde fonları izleme ve yönlendirme ana güdüsü olduğu kadar, tasarruf sahiplerini devlet güvencesine kavuşturma öngörüşünün derin izleri yatmaktadır. Hele 1950-1960'ların bankacılığı dikkate alınırca, bu olgunun önemi daha da iyi anlaşılır.

Şimdi ise bu açık ve tek yönlü yasal tanımlama ve olanağa karşın, bu son derece nazik konuya bankerlerin el attığını görüyoruz. Yukarıda yer verdiğimiz gazete ilanlarından birisinde görüldüğü gibi, bir «Yatırım Fonu» oluşturulmuş ve tasarruf sahiplerinin enflasyon karşısında tamliğini koruması esası çerçevesinde birikimlerini «...Yatırım Fonunda» toplayabilecekleri belirtilmiştir. Fonu icat eden bir banka değildir (Kaldı ki, bankaların da böyle bir

girişimde bulunmaya yetkileri yoktur); «Bankerlik» müessesesidir. Fonun oluşuruluş şekli ve niteliği ise, hangi tanımlama kullanılırsa kullanılsın, tasarruf sahiplerinin birikimlerinin toplanması, yani mevduat ile özdeştir. Daha açık bir deyişle, bir kurumun kendisine ait olmayan bir yetkiyi yasalara aykırı şekilde kullanması ve mevduat piyasasında esasen enflasyon sonucu oldukça sınırlanmış olan birikimlerin, bankalar yönünden, negatif faizle zorlanması yanında bir de fon toplama yarışına katılacak ortak adedinin artmasıyla sistem daha da darboğaza itilmiştir.

Modern bankerliğin fonlara uzanmada kullandığı ikinci ana yöntem ise, kuruluşların çıkardığı tahvilleri toplamaları ve anlaşmalı şekilde başabaşın altında satarak yasal piyasa faizlerinin çok üstünde faiz sağlayabilecek bir sürece içine sokmalarıdır (!). Değinererek yetinelim...

Bankaların Arayışları

Para piyasası bu denli alabildiğine yoğun ve ilginç gelişmelere sahne olurken, öğelerin çalışma koşullarının farklılığı ve bu arada bankaların özellikle yasal yönden daha kesin sınırlandırmalarla karşı karşıya bulunmaları, bu kurumların yeni arayışlar içinde yeni bulgularla, gelişimleri kendi çıkarları lehine değiştirmeye çalışmalarını engellemektedir. Herşeye rağmen kârı maksimize etme ve yasal kılıflar içinde yasa dışı olan yarışma koşullarını olumlu kılma anlayışı ön plandadır.

Bankaların bu anlayışı gerçekleştireci bulguları şimdilik şu yönlerde gelişim göstermiştir:

1 — Kredi müşterileri büyük ölçüde mevduat blokağında zorlanarak % 18-20 faizli blokağlı kısmın kredili görünüşüyle sıfır faizli aynı fonun ticari mevduat şeklindeki görüntüsü, önemli bir gelir kalemine dönüştürülmüştür. O ka-

(!) Muharrem Karası; Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Mayıs 1979.

dar ki, mevduat blokağı kredi açılması-
nın ön koşulu haline gelmiştir.

2 — Asıl bankacılık işlemleri sa-
yılan fon toplama ve dağıtma hizmeti
dışında, uzman bankacılık hizmetleri ge-
nişletilmiş ve zorunlu şekilde müşteriler-
in hizmetine sunulmuştur. Yapay temi-
nat mektubu, tahsil senedi, istihbarat
gibi işlemler bunların başlıcalarıdır. Bu
türlerin gider yönünden görünümü sıfır,
gelir açısından önemli birikimler sağlı-
yacak niteliktedir.

3 — Bankalar yasasının dolaylı ya-
saklamaları içeren hükümlerini yoğun
şekilde kullanma anlayışı ön plana çık-
mıştır. Böylece izleme güçlüğü arkasına
gizlenerek çıkarları azamileştirme olanak
içi olmuştur. Örneğin, yasanın 40. mad-
desinde söz konusu edilen iştiraklerce
sağlanan menfaatlerin de bankaca sağ-
lanmış gibi yasal oranların hesabında
dikkate alınacağı hükmüne rağmen bu
yol ağırlıklı denemiş, sonuçta da hem
yüksek oranlı faiz ve komisyon elde et-
mek mümkün olabilmiş, hem de yasa-
nın sınırlamaları getiren 38, 41 ve 48.
maddeleri gibi kredi kullandırımını en-
gelleseyici hükümleri bertaraf edilmiştir.

4 — Çok önemli bir gelişim olarak
da piyasanın «meşru tefeci» kişileriyle
yakın bir dayanışmayla, kredi kullanan
kişilerin geniş şekilde zorlanmalarını ve
yüksek düzeyli faiz ve komisyon oran-
larını kabullenmelerini sağlayıcı bir or-
ttam oluşturulmuştur.

«Meşru tefeci» kişileri dedik. Çünkü
günlük yaşamın bir parçası haline gel-

mış «mevduata kredi», «mevduata temi-
nat mektubu», «çok acele ipotek karşı-
lığı ... TL. verilir», «50 bin TL.'nize net
10 bin TL. aylık kazanç», şeklindeki ilan-
ların giderek yoğunluğunu artırmış ol-
maları, buna karşın işlemlerin özünde
ne yattığının, yasal piyasa faizi ile bu-
nun dışındaki uygulama ve Ödünç Para
Verme İşleri Kanunu arasında nasıl bir
bağıntı bulunduğu araştırılmaması
karşısında daha anlamlı bir tanım bu-
lamadık. Araştırılmamıştır diyoruz; ne-
deni açıktır. Bu tür ilanlar giderek yo-
ğunluk kazanmıştır ve çoğu kez göre-
vi üstlenenler aynı kişilerdir.

Uygulama genellikle şu şekilde ol-
maktadır. Bankalar dışında ve banka-
larla geniş bir dayanışma içinde olan
aracılar, mevduat sahipleri ile kredi kul-
lanmak isteyenleri karşı karşıya getir-
mekte sağlanacak çıkarlar ve yükümlü-
lükler konusunda yoğun bir pazarlık içi-
ne girilmektedir. Gerçekte pazarlığın ko-
şulları önceden bellidir. Gazete ilanları
bunları sınırlı ölçüde de olsa ortaya koy-
muştur. Örneğin, 100 bin TL. ayda 20
bin TL. kazanç elde edecektir. İpotek
söz konusudur vs..

Ne varki, her şeye rağmen banka-
nın da işin içinde yer aldığı, hatta iş-
lemin sürdürülmesi için kaçınılmaz gö-
züken güven unsurunun sağlanması için
bir başka yasal görüntülü olgu da aynı
zamanda gerçekleştirilmektedir.

Birikim sahibi mevduatın güvence-
sini bilmektedir. Onun için fonlarını han-
gı koşulla olursa olsun piyasanın aracı
kişilerine değil, bankalara yatırmak ist-
ter. Böyle olunca kredi kullanan kişi de
artık gereksinimini yine görünürde ban-
kadan sağlamak zorundadır. Sonuçta
da; vadeli mevduat faizinden yararlan-
cak şekilde bankaya yatırılan fon nor-
mal kredi faizi üzerinden kredi kullana-
cılara sunulur. Burada ön koşul aracı
kişi nedeniyle bankaya yatırılan fonun
yine o kişinin belirteceği kredi isteyen-
lere kullandırılmasıdır. Yani fonu ve
kullanacak kişiyi aracı saptamıştır. Bu-
raya kadar işlemleri bir örnekle ortaya
koyarsak:

◆ Zengin olmak istiyorsan, kazan-
mayı düşündüğün kadar birik-
tirmeyi de düşün.

Benjamin Franklin

◆ Eski bürokratlar asla ölmezler,
telef olurlar.

Anon

Mevduat açısından:

Mevduat	: 100 bin TL.
Vade	: 5 yıl
Faiz	: % 24,5
Yıllık kazanç	: $(100000 \times \% 24,5) - [(100000 \times 24,5) \times \% 20]$ = 24.500 — $(24500 \times \% 20)$ = 24500 — 4900 = 19600
	Yıllık net kazanç 19600.— TL olmaktadır.

Kredi açısından :

Kullandırılan kredi	: 100 bin TL (blokaj olmadığı düşünölmüştür)
Faiz	: % 20
Komisyon	: % 2
Yıllık faiz	: $(100000 \times \% 20) + [(100000 \times \% 20) \times \% 25]$ = 20000 + 5 = 25 bin
Yıllık komisyon	= $(100000 \times \% 2) + [(100000 \times \% 2) \times \% 25]$ = 2000 + 500 = 2500
Toplam maliyet	= 27500

Kredi kullanan firmaya yıllık maliyet bankacılık hizmeti karşılığı diğer gelir kalemleri olmadığı düşünöldüğünde (ki onlar yapaydır) % 27,5'dir. (Ayrıca bu tür kredi kullananlar genellikle teşvik tablosunda yer alan konuların dışında faaliyet gösterdiğinden faiz farkı iadesi alamayacağı düşünölmüştür).

Ancak buraya kadar belirtilen işle-

min bankalar bünyesindeki seyri sadece uygulamanın yasal yönünü ortaya koymaktadır. Oysa asıl ilginç ve tarafların peşinen kabul ettikleri ve çok üst bir noktada belirledikleri anlaşma koşulu vardır ki, o tamamen aracı müessesesi bünyesinde gerçekleşmektedir. Şimdi onu yakından görelim:

Mevduat müşterisi açısından:

Kullandırılan fon	: 100 bin TL.
Aylık taahhüt edilen kazanç	: 20 bin TL. (net)
Yıllık kazanç	: 240 bin TL. (net)
Yıllık kazanç yüzdesi	: % 240 (net)
Bankadan sağlanan	: % 19,6 (net)
Fark	: % 240 — 19,6 : 220,4

Fonunu bu mekanizma sonucu kullandıracak ve ayda net 20 bin TL. elde edecek kişi aracından da yıllık % 220,4 faiz verilmesini isteyecektir. Bunun anlamı aylık % 18,6 faiz elde

edilmesidir. Diğer bir deyişle net 20 bin TL. için krediyi kullanan 18.600 TL. faiz ödemelidir. (1400.— TL. bankalarca ödenmektedir).

Kredi kullanan açısından :

Kullandığı kredi	:	100 bin TL.
Aracıya taahhüt ettiği aylık net maliyet	:	30 bin TL.
Yıllık maliyet	:	360 bin TL.
Yıllık oran	:	% 360
Bu orandan bankaya düşen pay	:	% 27,5
Fon sahibine düşen pay	:	% 220,6
Fark	:	360 — (220,6 + 27,5)
	=	360 — 248,1
	=	111,9

Sonuçta kredi kullanan firma başlangıçta taahhüt ettiği aylık 30 bin TL (yıllık % 360 faiz)den banka ve müş-teri isteklerini karşıladıktan sonra % 111,9 yıllık bir taahhüt altına girmiş bulunmaktadır. Ortada şu soru kalmaktadır. Bu % 111,9'un sahibi kimdir?

İşte bu ilginç gelişme düzenleyicisi «meşru tefecilik» tanımlaması burada kendine yer bulmakta ve bu anlaşılmaz derecede tehlikeli ve pahalı hizmet yürütmesinin karşılığını bu % 111,9 oranındaki artık faizden karşılamaktadır. Ama hepsini kendisi almamaktadır. Buna, başlangıçtan beri bankaları da işin içine yerleştirerek ortaya koymaya çalıştığımız sistemin yapısı olanak vermemektedir.

Bir kez verdiğimiz yalın şekliyle bankayı böyle bir uygulamaya götüren somut bir neden olamaz. Mevduata % 24,5 faiz verilip (blokaj uygulaması olmadığından, oluşturulacak sıfır maliyetli ticari mevduat aracılığı ile faiz oranını düşürmek olanak dışıdır) kredi şekline dönüştüğünde bankaya bıraktığı kazancın % 22 olan bir uygulamada banka açısından % 2,5 bir faiz kaybı söz konusudur. Ancak şunu bir kez daha vurgulayalım, bu şekilde bir faiz kaybı burrada üzerinde durduğumuz özelliği olan kredi uygulaması dolayısıyledir. Yoksa bankalar, daha önce de belirttik, faiz kararlarının öngördüğü bu yeni düzen karşısında da kârlı çalışma yollarını bulmuşlardır.

Tekrar konumuza dönersek, işte bankaların bu sonuçlu işlemlere rağmen «meşru tefeci» piyasasıyla dengeli şe-

kilde uygulamaları yürütmesi % 111,9 artı faizden alacağı paya bağlı kalmaktadır. Ve özetle belirtmek gerekirse, sözkonusu artı faizi karşılıklı olarak paylaşmaktadırlar.

Para piyasasında gözlemlenen bu karşılıklılaşma karşın asıl düşündürücü sonuçta şu: Bu denli yüksek oranlı maliyete karşın, elde edilen fonun kullanım süreci sonucu sağlanan gelir düzeyi nedir? Eğer gerçekten piyasa her türlü yansıma ve yansıtma olaylarına aırıksa, ekonomik ve sosyal dengesizliklerin özünü oluşturduğu savlanan enflasyonun giderilmesi için özellikle arz-talep dengesi açısından, başvuru gi-rişimlerin sonucu ne olur? Ve asıl il-ginci olarak da, herşeye rağmen bu öl-çeklerden hareketle para piyasasına gi-ren üniteler, altına girdikleri ağır yükümlülük ve taahhüde karşın yaşamlarını sürdürme şansına sahip midirler?

◆ Bir işi en zor yanından düşün ki yaparken güçlük çekmeysin.

Samuel Johnson

◆ Gerçek çiftçi, ürününü göremeyeceğini bildiği halde, toprağını eken adamdır.

Cicero

◆ Emek sermayesiz, sermaye emeksiz olmaz.

Papa Leo XIII

dededen toruna
şampiyon traktör

International

Yurdumuz toprakları için en uygun iki model

444 ve
654 S

INTERNATIONAL traktörleri, dünyaca
ünlü, eşsiz teknik özelliklerini
çiftçimizin hizmetine sunmakla kalmaz,
işini kolaylaştırır, gelirini çoğaltır,
bereketi artırır..

BOL YEDEK PARÇA
YURT ÇAPINDA SERVİS

TEKNİK Model 444

- ZELLİKLER:**
- IH 4 silindirli, 4 zamanlı, Dizel Motor
 - Azami güç 45 HP.
 - Motor devri 2100 d/dak.
 - 45 lt. kapasiteli yakıt deposu ve teçhizat.

Model 654 S

- IH 4 silindirli, 4 zamanlı Dizel Motor
- Azami güç 66 HP.
- motor devri 2180 d/dak.
- 70 lt.kapasiteli yakıt deposu ve teçhizat.

ÜRKİYE
GENEL
ATICISI

**MOTORLU
ARAÇLAR
TİCARET A.Ş.**

4.LEVENT-İSTANBUL

Tel:64 49 90-64 49 91-64 49 92-64 00 69

EUROMONEY

EKONOMİK UYUM ÖRNEĞİ AVUSTURYA

İTALYAN BANKACILIĞINDA SKANDAL

DERLEYEN : HÜLYA KABAALIOĞLU

Güzelliği ve görkemli başkenti ile tanınan Avusturya, her alanda uyum sağlayabilmiş ender ülkelerdendir. Şaşırtıcı ölçüye varan siyasal uzlaşma, Avusturya'nın dünyada yaşanan son durgunluktan en düşük enflasyon oranlarıyla, en sağlam paralardan biriyle ve fazla zarar görmeden çıkmasını sağlamıştır. Avusturya'da grevler sonucu kaybedilen zaman yok denilecek kadar azdır. Günümüzde bazı yapısal değişikliklerin kaydedildiği Avusturya, burada ekonomi politikaları, ticaret ve bankacılık yönlerinden incelenmektedir⁽¹⁾.

Avusturya'nın güney komşusu İtalya ise siyasal ve ekonomik uyum alanında bu kadar başarılı olmamıştır. Son zamanlarda, İtalyan bankacılığında ülkenin itibarı ve istikrarı için zararlı olabilecek bir skandal ortaya çıkmıştır. İtalyan tasarruf bankalarının Merkez Bankası görevini yapan Italcasse yöneticilerinin yaptıkları büyük yolsuzluklar, İtalyan Merkez Bankası yöneticileri ta-

rafından ortaya çıkmıştır. Ancak Merkez Bankası yöneticileri daha sonra bazı nedenlerle itham edilmiş ve işlerine son verilmiştir. Italcasse'deki yolsuzluk ve Merkez Bankası yöneticilerinin neden suçlandığı, Euromoney dergisinde dünya finans çevrelerine en ayrıntılı şekilde sunulmuştur⁽²⁾.

ÖRNEK BİR ÜLKE : AVUSTURYA

Orta Avrupa'nın bir köşesinde yer alan bu ülke, imparatorluğa ait anıtlarıyla geçmişle ilgili aldatıcı bir hava yayar. Ancak Avusturya modern ve sanayileşmiş bir ülkedir ve 24 sene önce

(1) «Euromoney Austria Survey»; Padraic Fallon, Julia Bright, Kurt Horwitz, Dr. Ernst-Werner Nussbaum, Dr. Helmut Kramer, Prof. Horst Knapp, Nigel Bance, Stelle Musulin.

(2) «The Attack on the Bank of Italy», Euromoney, Mayıs 1979.

bağımsızlığı uğruna yansız bir statü alması sonucu siyasal olarak bütünleşemediği Batı Avrupa'nın bir üyesidir.

Avrupa'nın bu ekonomik mucizesi bir anlamda sesini hiç duyurmamış ve kuzeyindeki dev komşusu yanında başarılarına gölge düştüğü için hiç dikkat çekememiştir. Avusturya'nın en önemli başarıları şunlardır :

- Altmışlarda ve yetmişlerde diğer OECD ülkelerinden daha hızlı büyümüştür.
- Aynı dönemde, kişi başına GSMH Almanya'ya oranla daha hızlı büyümüştür.
- Yabancı işçiler ülkelerine yollanmış ve durgunluk sırasında tam istihdam sağlanmıştır.
- Enflasyon, yetmişlerde Almanya düzeyinde tutulmuştur.
- İş çevrelerini ve tüketicileri ithal fiyatlarının artmasına karşı korumak için şilin, Alman markına bağlanmış ve ücret artışları makul düzeylerde tutulmuştur.

Bu başarıların dikkate değer yönü ise, Keynesyen ekonomi politikaları kullanılarak gerçekleştirilmeleridir. Bu politikalar bütçe açığı harcamaları yoluyla toplam talebi teşvik etmiş ve böylece iç ve dış borçlar finansal çevreleri bir süre için alarma geçirmiş, ancak sonunda başarıya ulaşmıştır.

Avusturya'da uygulanabilmekle beraber, başka ülkelerde bu politikaların başarıya ulaşmaları zordur. Diğer bir ekonomik araç olan gelir politikası herkesce kabul edilmemektedir. Ancak, Avusturya'da dikkate değer bir «Sosyal Ortaklık» bulunması uygulanabilme olanağı yaratmıştır.

Avusturya'nın başlıca iki partisi, Sosyalistler ve Halk Partisi (Volkspartei) arasında 1966 yılına kadar devam eden koalisyon süresince ve bu iki partinin kurdukları hükümetler sırasında (Halk Partisi 1966'dan 1970'e, Sosyalist Parti 1970'den zamanımıza kadar) Avusturya, bir ekonomiyi meydana getiren üç unsurunu en uyumlu şekilde birleştiriyordu: Hükümet, iş çevreleri ve sendikalar. Üc-

retler ve fiyatlar gibi konularda böylece anlaşmaya varılıyordu. «Sosyal Ortaklık» kavramının esası budur. Sosyal Ortaklık, sosyal barışın korunmasında en büyük katkırı sağlar. 1977'de grevlerle kaybedilen iş zamanı kişi başına sadece saniyenin sekizde biridir. 1963-1978 arasında aylık ortalama gelir reel olarak % 77 artmıştır; İngilizler yaptıkları bütün grevlere karşılık sadece % 30 daha fazla gelir elde etmişlerdir.

Dışardan izlendiğinde, bazen partiler arasındaki politika farklılıklarını ayırt etmek zordur. Birçok konudaki işbirliği o kadar fazladır ki, Sosyalist Parti ile Halk Partisi arasındaki büyük koalisyonun devam ettiği sanılabilir. Mevcut olan bazı ayrılıklar da Avusturya'nın başarısını engelleyecek ölçüde değildir. Her iki parti de ekonomiyi en çok etkileyen sanayideki yapısal sorunları düzeltmek için önlemler alacaktır. Demir-çelik gibi geleneksel sanayi kolları Uzak Doğu rekabetinden zarar görmektedir. Eğer sanayideki başarısını ve parasının sağlamlığını devam ettirmek istiyorsa, Avusturya geçmiş yıllardakinden daha önemli teknolojik ilerlemeler kaydetmelidir. Siyasal partiler bunun yapılması gerektiğinde birleşmekte, ancak nasıl yapılması gerektiği konusunda ayrılmaktadırlar.

Küçük, Zengin ve Güzel

Genellikle küçük olan herşey güzeldir, ancak küçük ile zenginlik beraberliğine her zaman rastlanmaz. Avusturya küçük olduğu için, büyük ekonomik güçlerin dikkatini çekmeden ve onlardan etkilenmeden büyümüştür. 1954'den 1974'e kadar, yıllık ortalama reel büyüme % 5.37 oranında olmuştur. Bütün standartlara göre bu bir mucizedir.

OECD ülkelerinden sadece Japonya, % 9.16 reel büyüme oranıyla daha hızlı bir büyüme kaydetmiştir. Aynı dönemde Avusturya, Almanya'dan (%5.2), Fransa'dan (% 5.34), İtalya'dan (% 5.25) ve ABD'den (% 2.77) daha hızlı büyümüştür.

Bütün standartlara göre Avusturya zengindir. Kişi başına GSMH dünya ortalamasının üç katı, kişi başına düşen dış ticaret altı katı ve kişi başına para rezervleri de sekiz katıdır.

1978 GSMH'sının (Bruttoinlandsprodukt), yaklaşık % 21 kadarı ihraç olunmuştur. İsveç'teki % 24, İsviçre'deki % 29 ve Hollanda'daki % 41 oranları ile karşılaştırıldığında, bu oran fazla sayılmaz. Ancak Avusturya için çok önemli olan görünmeyenler kalemi eklendiğinde, ihraç edilenlerin oranı % 34.5 olur. Aynı oran İsveç'de % 29, İsviçre'de % 35.5 ve Hollanda'da % 50'dir.

1971'den sonra Avusturya'nın ihracatı reel olarak % 7.5 ve ithalâtı % 7.1 oranında artmıştır. Son on yıl içinde ihraç edilenlerin yapısında önemli değişiklikler olmuştur. Hammaddelerin payı azalırken, mamul maddelerin payı artmıştır.

Avusturya'nın ticareti daha çok AET'ye yönelmiştir. İhracatın yarısından fazlası ve ithalâtın üçte ikisi AET ülkelerindedir ve Almanya ağırlık kazanmıştır. Ayrıca İtalya, Avusturya'nın dış ticaret ilişkilerinde çok önemli rol oynamaktadır. Avusturya ticaretinin % 10 kadarı İtalya ile yapılmaktadır. Avusturya'nın ticarete uzman olduğu alan Doğu Avrupa'dır. Günümüzde bu ticaret, ülkenin ihracatının % 15'i ile ithalâtının % 10 kadarını meydana getirir. Doğu Avrupa ile yapılan ticarete Sovyetler Birliği özellikle petrol ve tabii gaz sağlayarak önemli rol oynar. Doğu ile ticaret 1975'de en yüksek noktaya ulaşmış, ancak o yıldan sonra durgunlaşmıştır. En önemli neden ise bu ülkelerin borçluluğundaki hızlı artıştır. Bir uzmanın tahminlerine göre, bu ülkelerin Avusturya'ya olan borçları 1977 sonunda 38 milyar şiline (2.5 milyar dolar kadar) ulaşmıştır. Bu artış sonucu Doğu Avrupa ülkeleri Batı'dan yaptıkları ithalâtı kısmışlardır. Bu ülkeler Avusturya'dan ve Batı'dan yaptıkları ithalâtın bedelini kendi ihraç ürünleri ile karşılamak istemektedirler. Bazen anlaşmanın tamamının bu şekilde karşılanması ge-

rekmetedir. Buna göre, ihracat anlaşması ancak Avusturya firması eş değerinde Doğu Alman, Romen veya Bulgar ürünü satın almayı onaylarsa yapılabilir. Daha önceleri Avusturya malı makineler, basit elektrik motorları veya domates salçası karşılığında satılabiliyordu. Ancak şimdi Doğu mallarının yapısı değişmektedir ve Doğu tipi daktilolar, çatallı kaldırıcılar veya kimyasal maddeler Avusturya'da talep edilmemektedir. Onun için bunlar başka müşterilere ve genellikle Üçüncü Dünya ülkelere satılır. Buna göre Avusturyalı firmanın bu malları yeniden-ihraç etmekle katlanacağı maliyeti de hesaba katması gerekmektedir. Avusturya'daki birçok fabrikada görülen Doğu Alman, Çekoslovak veya Polonya malı makineler, böyle Avusturya-Doğu Avrupa ihracat anlaşmasının gerektirdiği ön koşullar sonucudur. Avusturya ticaret firmaları bu bedel karşılığı yapılan anlaşmaları yürütmek için ileri yöntemler geliştirmişlerdir. Devlete ait bir çelik şirketi olan Vüest-Alpine bu işler için kendi ticaret ortaklığını kurmuştur. Ancak küçük şirketlerin çoğu Doğu-Batı ticaretinde uzmanlaşmış firmaları kullanır.

Ülkenin fiyatlar düzeyinde önemli yararlar sağlayan sağlam para (hard currency) (3) politikasını eleştirenler de vardır. Ancak yine de sağlam paranın ihracatın büyümesini önlediği söylenebilir.

İhracat hacmi 1970'den beri % 64 büyürken, bu büyüme oranı İngiltere, İtalya ve ABD'de ortalama % 61 olmuştur. Parası değer kazanan dört ülkenin (İsviçre, Japonya, Almanya ve Avusturya) ihracat fiyatları ortalama olarak sadece % 39 artarken, değer kaybının en etkin şekilde görüldüğü üç ülkeninki (İngiltere, Almanya ve ABD) % 181'e varmıştır. İthal fiyatlarındaki farklar daha da belirgindir: Parası sağlam ülkelerde ithalât fiyatları 1970'den sonra sa-

(3) Hard currency: Döviz piyasasında, talebi arza oranla sürekli olarak yükselen para.

dece % 42 artarken, parası değer kaybeden ülkelerde % 235 oranında artmıştır.

Avusturya ihracatının başarısı yurt içi fiyat istikrarı yanında, mükemmel bir ihracat finansmanı sistemine bağlıdır. Sistem, ticaret bankalarının ihracat finansmanı için verdiği kredilere, bu krediler için federal garantilere ve ihracat faaliyetleriyle ilgili ekonomik ve siyasal risklerin sigortasına dayanır. En büyük ticaret bankaları tarafından kurulan «Österreichische Kontrollbank» bu faaliyetler için devletin aracılığını yapmaktadır. Risklere karşı çeşitli devlet garantisi şekillerinden başka, Federal Ticaret Odası da ihracatın geliştirilmesi için örgütlenmiştir.

Bankacılık ve Ötesi

Avusturya bankacılığı uluslararası finansal piyasaların en büyük isimlerinden bazısına sahiptir. 1930'larda Viyana'da başlayan büyük bankacılık krizinden alınan dersler sonunda, dünyanın en kusursuz bankacılık sistemlerinden birine sahiptir. Merkez Bankası tarafından uluslararası faaliyetlerle ilgili kısıtlamalar konmuş olmasına karşılık, Avusturya'nın büyük bankaları Eurotahvil taahhütlerine, ortaklaşa verilen kredilere ve daha da önemlisi çok uluslu konsorsiyum bankacılığına girmiştir.

Avusturya'da her 1600 Avusturyalı için bir banka şubesi vardır ve buna bağlı olarak rekabet fazladır. (İngiltere'de her 4000 kişi için bir şube bulunmaktadır.) 35 ticaret bankası, 166 tasarruf bankası, 1311 tarım kredi kooperatifi, 150 sanayi kredi kooperatifi ve 4 yapı kooperatifi vardır. Avusturya'da 1708 finansal kuruluş vardır ve nüfusu da yedi milyondan fazladır.

Avusturya bankaları senelerdir uluslararası düzeyde genişlemektedir. Avusturya'nın en büyük bankası Creditanstalt, Ebig (European Banks International Group) üyesidir ve bu sıfatla dünya bankacılık piyasalarında önemli varlık göstermektedir. Aynı zamanda, Zürih'deki Wirtschaft-und Privatbank,

Sao Paola'daki Banco Bradesco de Investimento ve Lüksemburg'daki International Investment Corporation for Yugoslavia'da pay sahibidir. Budapeşte'de temsil edilmektedir.

İkinci büyük banka olan Girozentrale ise Kredietbank Luxembourg ise, Banque Nordeurope of Luxembourg, Handelsbank of Zurich ve Chase Manhattan Bank (Avusturya) ortağı olmakla birlikte, uluslararası bankacılık birliği kavramından kaçınmış ve diğer uluslararası bankalarla ortaklaşa ilişkilerde tek başına kalmayı tercih etmiştir. Dünyanın önde gelen tasarruf bankaları arasında yer almaktadır. Avusturya'nın üçüncü büyük bankası, Länderbank, Abecor (Associated Banks of European Corporation) üyesidir (Tablo I).

Avusturya'da kredi ve finans sisteminde dört büyük grup hâkimdir: Ticaret bankaları, tasarruf bankaları, tarım kredi kooperatifleri ve sanayi kredi kooperatifleri. Ancak federal eyaletlerce sahip olunan ipotek bankaları ve yapı kooperatifleri de önemlidir.

Dünyanın en büyük 500 bankası listesinde beş tane Avusturya bankası bulunmaktadır ve ülke onaltıncı gelmektedir. Viyana'yı Lüksemburg modelinde bir bankacılık merkezi yapmak fikri reddedilirken, Viyana yine de yabancı finansal kuruluşların şubeler açması için yeterli derecede çekicidir. En önemli neden, Viyana'nın Doğu Avrupa piyasasıyla yapılan faaliyetlerin kaynağı olmasıdır. Viyana'da temsil olunan kuruluşlar arasında Bank of America, Central Wechselstuben (Macar Merkez Bankası'nın bağlı kuruluşu), Donaubank (SSCB), Citibank, Chase Manhattan Bank, Conill Bank, Bankhouse Deak and Co. ve Société Générale bulunmaktadır.

Yeni bir şubenin açılması iki yıl öncesine kadar Maliye Bakanlığı'nın izni gerektirirken, şimdi sadece tescil yeterlidir. Bu serbestlik sonucu şubeler hızla çoğalmıştır. Marjlar düşürülmüş ve verimlilik bazen önemsenmez olmuştur. Yeni şubelerin açılmasının tekrar

önlenebileceği korkusu bu eğilimi hızlandırmıştır.

Şubelerin bu hızlı artışı Avusturya para ve kredi sistemlerini iki yönden etkiler: Önce maliyetler yükselir ve ikinci ve daha önemlisi yeni şubeler mevduat sahiplerinden tasarruf cezbederek faiz oranlarını yüksek tutar. 1 Mart'ta yürürlüğe giren Bankacılık Kanunu ve mevduat anlaşmaları bazı kısıtlamalar getirmiştir. Mevduat anlaşması, saptanan mevduat oranlarının aşılmasında yüksek cezalar öngörmektedir (vadesiz tasarruf mevduatı için % 4 ve 36 aya kadar vadeli için % 6,5). Ancak sadece % 3,5 olan bir enflasyon oranına göre, reel faiz oranları yine çok yüksektir.

Sistem borçlanmayı da pahalılaştırmıştır. Ticaret bankalarının kısa vadeli krediler için faiz haddi % 8,5, özel krediler için % 11'dir. Maliye Bakanlığınca ve Merkez Bankası'nca yatırımcıların yararına faiz düzeylerini düşürme girişimleri oldukça başarılı olmuş ve iskonto oranı Şubat ayında % 3/4 oranında düşürülmüştür. Ancak faiz hadleri re-

zerv gereğinin yüksekliği nedeniyle yine de yüksektir.

Avusturya'nın net dış borcu 42 milyar şilin veya 3 milyar dolardır. Borç yapısı son birkaç yıl öncesine kadar şirketlerin ve kamu sektörünün uzun-vadeli borçlanmalarıyla belirleniyordu. Buna karşılık, döviz girişleri Merkez Bankası'na kısa-vadeli mevduat olarak yatırılıyordu. Ancak bu usul, bankalar Euro - piyasalara başvurmaya başladığı için değişmiştir. Bunun için Merkez Bankası dış borçlanmaları kısıtlamıştır.

Merkez Bankası para arzını, sermaye ithaliyle ve daha da çok açık piyasa işlemleriyle kontrol etmektedir. 1978'de para arzı (M₁) % 7,8 oranında artarak 166 milyar şilin olmuştur. Para arzındaki aşırı artışlar kredilerin büyümesi kısıtlanarak düzenlenmektedir. Merkez Bankası iskonto, açık kredi, ipotek ve kamu kredileri için maksimum oranlar saptar. Bu oranları aşan kuruluşlar —ticaret bankalarında aylık % 1,3 ve özel kredilerde % 0,55— Merkez Bankası'nın finansman kolaylıklarından yararlanamaz.

TABLO I

Avrupa'nın Önde Gelen Tasarruf Bankaları

Banka	Ülke	Varlıklar (Milyar \$)
West Deutsche Landesbank	Almanya	39.0
Bayerische Landesbank	Almanya	24.4
Caisse Generale d'Epargne	Belçika	17.7
Hessische Landesbank	Almanya	17.7
Cassa di Risparmio delle Province Lombarde	İtalya	17.2
Norddeutsche Landesbank	Almanya	16.4
PK Banken	İsveç	11.2
Deutsche Girozentrale	Almanya	9.1
Landesbank Rheinland Pfalz	Almanya	9.0
Württembergische Kommunale	Almanya	8.8
Landesbank Schleswig - Holstein	Almanya	7.6
Girozentrale und Bank der Österreichischen Sparkassen	Avusturya	6.5

İTALYAN MERKEZ BANKASI'NDAKİ TUHAF OLAY

İtalya son zamanlarda zengin ve istikrarlı bir Batı ekonomisi görünümündeydi: 1978'de ihracat % 10 oranında artmıştı ve ticaret dengesi olumluydu, rezervlerde artış vardı ve enflasyon oranında da kontrol sağlanmıştı. Ustaca uygulanan bir para politikası 1978 sonunda fazla likiditeyi önlemiş ve liretin istikrarı korunmuştu.

İtalya'da son iki senedir yeniden sağlanan finansal istikrar, İtalyan Merkez Bankası'ndaki tuhaf bir olay sonucu yok olabiliirdi.

İtalyanların geleneksel düşünce tarzına göre, işi iyi olan bir kimsenin akrabalarını, arkadaşlarını, siyasal partisini veya Mafia'daki ekibini gözetmesi gerekir. Eğer bir kimseye, İtalya'daki bütün mevduat sahiplerinin küçük tasarruflarından sorumlu tutulma şansı verilmişse, arkadaşlarına yardım etme olanakları artar. Italcasse'nin yaklaşık 20 yıllık müdürü Giuseppe Arcaini görevlerini bu şekilde yorumlamış ve İtalyan tasarruf bankalarının Merkez Bankası Italcasse'nin fonlarını dilediği gibi kullanmıştır.

Ancak İtalyan Merkez Bankası müfettişleri, Arcaini ile işbirliklerini ortaya çıkarmıştı. Guido Carli tarafından başlatılan yolsuzluğa karşı savaş, Paolo Baffi ve Mario Sarcinelli tarafından hızlandırılmıştır. Artık, bundan böyle, bankacılığın yaratıcısı İtalyanların, tasarruf bankası müdürünün görevinin tasarruf sahiplerinin çıkarlarını korumak olduğunu kabul ettiği sanılmıştır.

En azından 24 Mart'a kadar... O gün Sarcinelli (Merkez Bankası'nın Başkan Yardımcısı), iki polislin arasında cezaevine götürülmüştür. Aynı suçlarla itham edilen Baffi (Merkez Bankası Başkanı), ileri yaşı nedeniyle serbest bırakılmıştır. Bu olay karşısında İtalyan Merkez Bankası'nın personeli, hayret ettiklerini belirtmişlerdir. Sarcinelli ile Paolo Baffi'nin bir sahtekârlığın saklan-

masıyla suçlandığını öğrenmek dünya bankacılarını da şaşırtmıştır.

Her ikisi de diğer ülkelerin bankacıları ve iktisatçıları tarafından şahsen tanınmaktadır ve taniyanlardan hiçbir şerefsiz bir iş yapabileceklerini kabul etmemektedir. Zaten, görüleceği gibi böyle bir ithamda da bulunulmamaktadır. Yapılan suçlama, Maliye Bakanı Filippo Pandolfi'ye gizli olarak verdikleri bilgileri, Roma sorgu hakimlerine kendiliklerinden bildirmemeleridir. Sarcinelli'nin tutuklandığı gün Pandolfi, T.V.'de iki bankacının izlediği yolun her yönüyle doğru olduğunu açıklamıştır. Daha sonra Parlamento'nun Finans Komisyonu'nda da aynı noktayı belirtmiştir. Parlamento'nun büyük bir çoğunluğu iki bankacıya olan güvenlerini ifade etmişlerdi.

Ancak ne İtalyan Hükümeti, ne de Sarcinelli'nin kendi avukatları onu cezaevinden çıkartabilmişlerdir. 12 gün süreyle tutuklu kalmış ve ancak görevini geçici olarak bırakması koşuluyla serbest bırakılmıştır. Merkez Bankası'nın Sarcinelli'yi göreve başlatma çabaları da sorgu hakimlerince önlenerek sonuçsuz kalmıştır.

Uluslararası finansal piyasalarda İtalya'nın itibarı Merkez Bankası'nın bağımsızlığına bağlıdır. Eğer bankaya gölge düşürülürse, aynı şekilde liret de, İtalya'nın itibarı da gözden düşer. Bu skandalın önemini ve arkasında ne olduğunu öğrenmek için Euromoney muhabiri Alison Macleod Roma'ya giderek araştırma yapmıştır.

Sarcinelli'nin Italcasse'de Ortaya Çıkardığı Nedir?

Italcasse, İtalya'nın çeşitli yörelere dağılmış 90 tasarruf bankasının Merkez Bankası'dır. Son 20 yıldır bankayı yönetmiş olan Giuseppe Arcaini önde gelen Hıristiyan Demokratlardandı ve atanması da siyasal olmuştu. Partisinin «büyük yardımcısı» olarak tanınmıştı. Tamamıyla kontrolü altında olan 90 milyon dolar başka partilerin de işine yararıştı.

Kanunlara karşı gelerek bu işi nasıl yapabildiği, Mario Sarcinelli'nin Italcasse'nin 19 Ağustos 1977 - 31 Mart 1978 tarihleri arasındaki faaliyetlerini incelemek üzere yolladığı Merkez Bankası'nın sekiz müfettişinin ayrıntılı raporunda ortaya çıkarılmıştır. İtalyan Merkez Bankası, bu raporu kanuni tabikat süresince sır olarak saklanması gereken Romalı iki sulh hâkimine vermiştir. Ancak rapor hemen hemen tam olarak, 6 Nisan 1979'da haftalık *Il Mondo* dergisinde yayınlanmıştır.

Arcaini'ye görevinde, yine herbiri siyasetçi olarak atanmış bölgesel tasarruf bankaları temsilcilerinden oluşan bir Yönetim Meclisi yardımcı oluyordu. Merkez Bankası raporu, kanunen ayda bir toplanması gereken bu meclisin toplanmadığını belirtmiştir. Toplandıkları zaman da, Arcaini'nin kararlarını kanunlara ters düşse bile hemen onaylıyorlardı. Üst düzeydeki yöneticilere ikramiyeler, belediye başkanları ile yerel encümen üyelerine «takdir hediyeleri» veriliyordu.

Hizmetleri ve ücretleri hiçbir zaman kesin olarak belirlenmeyen dış danışmanların faturaları kolayca onaylanıyordu. Italcasse'nin Roma'da yaptırdığı bir binanın mimarı, görevi için 133.000 \$, ve «kanun ilişkileri» için de 24.000 \$ almıştı. Müfettişler bununla ilgili hiçbir belge bulamadılar. Mimar daha sonra 60.000 \$'lık bir fatura yollamış ve müfettişlere de toplam olarak talep edeceği miktarın 475.000 doları bulabileceğini bildirmiştir. Sonunda binanın kanunsuz olarak inşa edildiği ortaya çıkarılmıştır. Roma Belediyesinin açtığı dava için

Italcasse'nin tuttuğu avukata ise 36.000 \$ ödenmiştir.

Müfettişlerin belirttiğine göre, bütün inşaat işleri denetlenmeden ve kontrollerine uygunluğu bile saptanmadan yürütülmüştür. Çeşitli inşaat şirketleri başlamak üzere olduklarını söyledikleri işler için milyonlarca dolarlık kredi almışlardır.

Italcasse'nin kredi verisi cömertlikten de öteye geçmiştir. Kredi için kanunen konulmuş sınır 950 milyon dolarken, bu miktar 1977 sonunda 2.3 milyar doları bulmuştur. Kendi şahsi sorumluluklarına dayanarak Arcaini, 1975 ve 1977 arasında 68 milyon dolar alıp, 14 milyon dolar ödemiştir. Bu işlemlerle ilgili olarak hiçbir belge bulunmamıştır. Muhasebe kayıtları müfettişler tarafından «Yolsuz-usulsuz kayıtların sessizce ortadan kaldırılması» olarak tanımlanmıştır. Arcaini ayrıca devlete ait elektrik şirketi olan Enel'in bir tahvil ihracı sırasında, çeşitli siyasal örgütler için 3.3 milyon dolar ve kendisi için 200.000 \$ sağlamak fırsatı çıkarmıştır. 1975'de bir arkadaşının yeğeni kaçırıldığı için, Italcasse fonlarından 1 milyon dolara yakın kullanılmıştır.

Müfettişler raporu tamamladığında, Arcaini ülkeden kaçmıştır. Teslim olmak için dönmüş, ancak yolda ambulansla ölmüştür. Halen tutuklu olan tek sanık, bankanın Muhasebe Müdürü Marcello Dionisi'dir. Italcasse şimdi Merkez Bankası'nca Sarcinelli'nin onayı alınarak atanan üç görevli tarafından yönetilmektedir.

Merkez Bankası Yöneticileri Neden İtham Ediliyorlar?

İtalya'da bir sorgu hâkimi, suçlanan kimsenin suçu mahkemeye gidecek derecede olduğuna karar verilmeden, özel olarak sorgusuna başlayabilmektedir. Şahitlere veya şahit olabileceğini düşündüğü kişilere sanık muamelesinde bulunabilir. Dünyaca tanınmış bankacı Guido Carli ile eski İtalyan Dış Ticaret Bakanı Rinaldo Ossola da sorgu hâkimi Antonio Alibrandi ile görüşmek üzere

◆ Bin kilometrelik bir yolculuğa bile bir adımla başlanır.

Japon Atasözü

◆ Değirmenci, değirmenini döndüren suyun hepsini görmez.

Burton

Adalet Sarayı'nda kapının önündeki tah-
ta sıralarda 45 dakika beklemişlerdir.
Sorgu hâkimleri ayrıca Baffi ve Sarcinelli'yi destekleyen herkesi sorguya ça-
ğırıp bazılarına çok kaba davranmışlar-
dır. Aslında olayla ilgili herhangi birşey
bilenin, bundan sorgu hâkimlerini haberdar
etmelerinin kanuni dayanağı olmak-
la beraber, suçluyu desteklediğini bildiren
herkesin çağırılması dışardan «göz-
dağı verildiği» anlamına gelebilir. Buna
karşılık, sorgu hâkimleri de asıl kendi-
lerinin sindirilmek istendiğini ve politi-
kacıların adalete karıştıklarını sert bir
dille belirtmişlerdir.

Bir bankacının hapiste olduğunu
duyan herkes, onun banka parasını çal-
dığı sonucuna varır. Aslında Sarcinelli'ye
ve Baffi'ye böyle bir ithamda bulunul-
saydı, kimse inanmazdı. Onlar yolsuz-
luk ve sahtekârlığa karşı koymakta kararlı
oluşları ile tanınmaktadırlar. Ayrıca
kendilerinin özellikle geçen seneki
Italcasse skandalını ortaya çıkarmakta-
ki başarıları sonucu güçlü düşmanlar
kazandıklarına inanılmaktadır.

1975'de Guido Carli Merkez Ban-
kası Başkanlığı'ndan istifa edince, Hris-
tîyan Demokratlar arasında bunu da,
İtalya'daki her atama gibi siyasal yap-

milyonların sevgilisi...

TÜRKİYE İŞ BANKASI

paranızın... istikbalinizin emniyetidir

mak eğilimleri belirmiştir. Ancak bu hareketler yenilgiye uğramış ve Carli'nin görevini Baffi devralmıştır. Baffi'nin kazanması ise bazılarınca hiçbir zaman affedilmemiştir. Hiçbir partinin baskısı altında olmayan Banka'da, Baffi ile Sarcinelli yolsuzluklara karşı büyük bir savaşa girmişlerdir.

Baffi ile Sarcinelli'nin namuslu olduklarından hiç kimsenin şüphesi olmadığı halde, hangi gerekçeyle suçlanıyorlar? Ceza Kanunu'nun ikinci maddesini ihlâl ettikleri iddia edilmektedir: Her kamu görevlisi, görevini yürütürken veya görevi nedeniyle bir suçun farkına varırsa, savcıyı bundan haberdar etmesi gerekir. Yani kendisinden istenmeden, bilgiyi kendiliğinden vermelidir.

Bu madde Merkez Bankası Kanunu'nun 10. maddesiyle çelişkilidir. Denetçiler incelemelerinde gizliliğe dikkatle uymalıdır ve sadece üstlerini haberdar etmelidir. Bu madde ile, kanuna herhangi bir riayetsizliği bulanın, bunu gizlemesi emredilmektedir. Kanunun ihlâl edilmediğine karar vermek, bankanın başkanına kalır; ihlal edildiğine karar verse bile, herhangi bir hukuki işlemden önce Maliye Bakanı'na danışması gerekir. 24 Mart'a gelinceye kadar, bu yöntemin doğru olduğundan ve Ceza Kanunu'nun ikinci maddesi ile çelişkiye düşüldüğünde, Banka Kanunu'nun öncelik hakkına sahip olduğunda kimsenin tereddütü yoktu.

Baffi ve Sarcinelli'nin suçlanmasında gerekçe, bir kimyevi maddeler firması olan Societa Italiana Resina'ya imtiyazlı kredi veren Credito Industriale Sardo hakkındaki raporun bir kopyasının sulh hâkimlerine yollanmamış olmasıydı. Raporda ise, hiçbir hukuki işlemin gerekmediği önerisi bulunmaktaydı. Hâkimlerin iddiasına göre, Baffi ile Sarcinelli'nin, raporun isteneceğini tahmin etmeleri gerekirdi. Çünkü basında Societa Italiana Resina ve sahibi Nino Rovelli'nin diğer 115 şirketiyle ilgili araştırmalar iki yıldır yer almaktaydı.

Görüldüğü gibi, oldukça önemsiz nedenlerle bir Merkez Bankası Başkanı ile Yardımcısı suçlanmış, bir süre tutuklu kalmış ve sonunda da işlerine son verilmiştir. Ancak en değerli devlet memurlarına bu şekilde davranılması, İtalyan Merkez Bankası'nın ve bağlı olarak İtalya'nın itibarını sarsabilecek niteliktedir. Gerçekten de, yöneticilere yöneltilen bu çeşit ithamlar karşısında İtalyan hükümetlerinin alacağı önlemlerle ülkenin itibarı ve istikrarı korunabilecektir.

banka ve ekonomik yorumlar

Dergisi'nin yayımladığı
kaynak yapıtı :

Türk Bankacılığında 50. Yıl

- Memduh Güpgüpoğlu (Önsöz)
- Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu
- Besim Baykal
- Prof. Dr. Haydar Kazgan
- Prof. Dr. Ali Sait Yüksel
- Dr. Öztin Akgüç
- A. Doğan Yalım
- Prof. Dr. Münir Ekonomi
- Dr. Nezih H. Neyzi

Yukarıda adları belirtilen
bilim adamları ve uygulamacıların
ilginç incelemeleri

Dört renkli karton kapak içinde
birinci hamur kâğıda özel baskı.

Fiyatı : 25.— TL.

İSTEME ADRESİ

Catal Çeşme Sokak No. 17
Kat 4; Cağaloğlu - İstanbul

TELEFON : 26 34 11

yurt içinde ve dışında
büyük çapta

**YOL
KÖPRÜ
BARAJ
KAZIK TEMEL
RIHTIM·İSKELE·KIZAK
FABRİKA
SANTRAL
SU ALTI
İNŞAATLARI**

ENKA
İNŞAAT VE SANAYİİ A.Ş.

Enka Hanı Balmumcu Şevki Bey Sok. İST
Tel.66 2215 Tlx.22 639 Pima-TR

Cam Laboratuvar Malzemelerinin Uzman Kuruluşu

Teknikcam[®] ÖZEL SİPARİŞ ÜZERİNE yeni çeşitler yapmaya başladı

Teknikcam Sanayii A.Ş., standard cam laboratuvar malzemelerinden başka :

- Santrifüj şişeleri
- Kültür şişeleri
- Damlalıklı şişe
- Absorbsiyon şişeleri
- Sıçrama Balonları
- Soğutucular
- Otomatik büret, tevzi büreti ve mikrobüretler
- Distilasyon cihazları ve başlıkları
- Distilasyon toplama başlıkları
- Balonjojeler
- Ekstraksiyon cihazları
- Reaksiyon kapları
- Distilasyon balonları
- Musluklu ve muslaksuz huniler
- İmbikler
- Santrifüj tüpleri
- Kurutma cihaz ve tüpleri
- Musluklar
- Çeşitli tüpler
- Pipetler ve mikropipetler.
- Vidalı kapaklı şişeler

ile daha birçok cihaz ve mamulleri de verebilecek sipariş üzerine özel olarak üretmeye başladı.

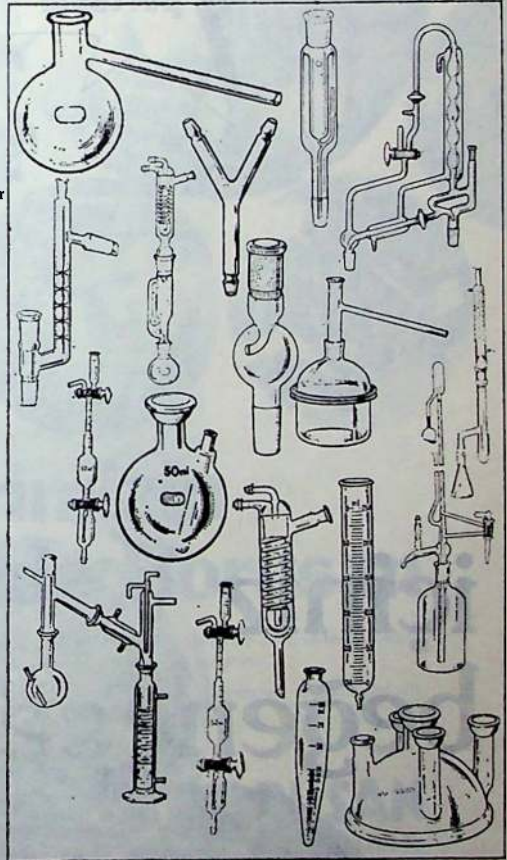
SİPARİŞ ve AYRINTILI
BİLGİ İÇİN :

Pasabahçe[®]

TİC.LTD.ŞTİ.
İstiklal cad. 314 Beyoğlu - İstanbul
Tel : 49 72 84 Teknik Camlar Satış Md.lüğü
49 95 51

BÖLGE SATIŞ MODURLUKLARI

Ankara : 11 61 92
İzmir : 13 46 19
Adana : 1 22 93
Trabzon : 16 27

ÖZEL SİPARİŞ ÜZERİNE YAPILAN MAMULLERDEN BAZILARI

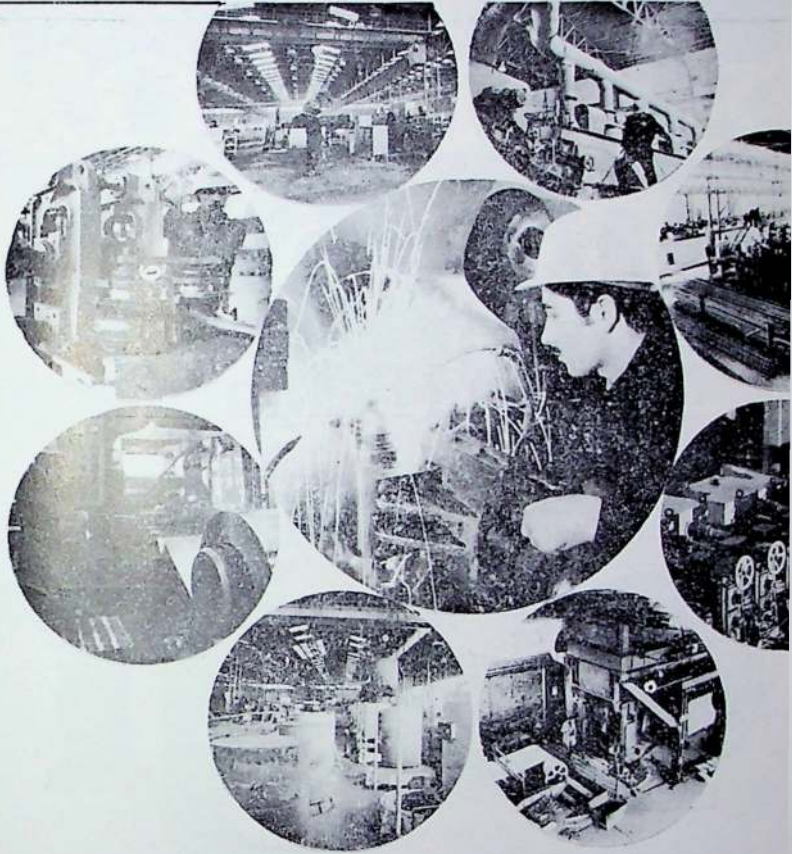
Teknikcam Sanayii A.Ş., Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş.'nin bir kuruluşudur.

YEDİGÜN

süper
portakal

İçiniz
beğeneceksiniz

ajanstek

Endüstrimizin Temelinde Borusan

Borusan ürünleriyle, endüstrimizde üretimin temelidir. İleri teknolojilerle, ürünlerini sürekli geliştiren Borusan, su ve gaz boruları-alçak basınç kazan boruları-sanayi boruları-soğuk çekme borular-paslanmaz çelik borular elektrik boruları-kare ve dik-dörtgen borular-yapı profilleri-kapı kasası açık profiller-soğuk çekme bant-ambalaj çemberi-düz ve oluklu galvanizli sac-metal kaplı bant (nikel, pirinç, çinko, bakır) nikel kaplı perde rayı ve sac işleyen makinalar

gibi üretim olanakları sunarak temel endüstrilerimizi de geliştirir.

Borusan, ürünleriyle endüstrimizde üretim temelidir.

 BORUSAN

gelişen... geliştiren

**“emekli dostu”
İstanbul Bankası'ndan**

emeklilere

çağın

Sağlık sorunlarınıza ücretsiz çözümler...

Birikmiş paranızı en iyi şekilde nasıl değerlendirebilirsiniz.

Alım satım ve kira ile ilgili konut sorunları...Ucuz gıda maddeleri...

Emekli yaşantısının getirebileceği psikolojik sorunların çözümleri...

Hayata yeniden nasıl başlamalı... Olağandışı özel indirimli satışlar...

Tatilinizi daha zevkli ve daha ucuz geçirebilmenizi sağlayacak yenilikler...

Emekliliği yaklaşanlara danışmanlık...

yepyeni hizmet

Hemen her türlü sorunuzun çözümü için sizlere yepyeni bir hizmet hazırlığındayız.

Lütfen şubelerimizden birinde birlikte olalım.